

TRIBUNA

Director fondator:

Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA
CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Consiliul consultativ al revistei

de cultură Tribuna:

Alexandru Boboc

Nicolae Breban

Andrei Marga

D. R. Popescu

Grigore Zanc

Redacția:

Mircea Arman

(manager / redactor-șef)

Ștefan Manasia

(redactor-șef adjunct)

Ovidiu Petca

(secretar de redacție)

Ioan-Pavel Azap

Ani Bradea

Claudiu Groza

Oana Pughineanu

Aurica Tothăzan

Maria Georgeta Marc

Tehnoredactare:

Virgil Mleşniță

Redacția și administrația:

400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59. 14. 98

Fax (0264) 59. 14. 97

E-mail: redactia@revistatribuna.ro

Pagina web: www.revistatribuna.ro

ISSN 1223-8546

**Responsabilitatea asupra conținutului textelor
revine în întregime autorilor**

Pe copertă:

Jenő Bartos, *Madona-albastră* (2015), 100 x 120 cm

www.clujtourism.ro

Vizitați site-ul nostru:

tribuna-magazine.com

- comentarii
- analize
- interviuri

TRIBUNA MAGAZINE,

WEEKLY MAGAZINE IN ENGLISH, ROMANIAN AND ITALIAN

Literatura română la Festivalul Puls Literary (Pulsul Literaturii) de la Łódź

Institutul Cultural Român de la Varșovia va fi în acest an partenerul Festivalului Internațional Puls Literary (Pulsul Literaturii) de la Łódź, în cadrul căruia va organiza o suită de evenimente dedicate literaturii române.

În programul Festivalului din acest an, ziua de 28 noiembrie îi este rezervată României, prin trei evenimente literare:

· întâlnirea-dezbateră cu titlul *Emil Cioran/in afara sistemului*, la care vor participa nume importante ale literaturii și culturii poloneze contemporane: eseistul, istoricul literar și traducătorul lui Cioran, Marek Bieńczyk, poetul Krzysztof Siwczyk, filosoful Krzysztof Matuszewski, profesor la Institutul de Filosofie al Universității Łódź. Dezbateră va fi moderată de Zuzanna Markiewicz, traducător și cadru didactic al aceluiași Institut de Filosofie;

· întâlnirea cu Varujan Vosganian, laureat al Premiului Europei Centrale ANGELUS 2016, moderată de unul dintre cei mai cunoscuți critici și jurnaliști literari polonezi, Justyna Sobolewska;

· prezentarea și discuția despre Avangarda poetică românească, cu accent pe scrierile lui Gellu Naum (*Vasco da Gamma și alte poeme*) și Gherasim Luca (*Vampirul pasiv*), care urmează să apară anul viitor în Polonia, la Institutul Mikołowski. La eveniment vor lua parte poetul și traducătorul Jakub Kornhauser, autorul traducerii din limba română în limba polonă a celor două volume, și poetul și sce-

naristul Maciej Melecki, redactorul revistei culturale „Arkadia”.

În programul Festivalului se regăsește, de asemenea, un alt eveniment important, care va preceda ziua românească. În data de 26 noiembrie, pe scena Festivalului va urca Herta Müller, care va dialoga cu scriitoarea poloneză Olga Tokarczuk, cunoscută în România prin patru volume traduse: *Călătoria oamenilor Cărții* (Polirom, 2001), *Străveacul și alte vremi* (Polirom, 2002), *Rătăcitorii* (Editura Art, 2013), *Casă de zi, casă de noapte* (Casa Cărții de Știință, 2017). Discuția dintre cele două scriitoare va purta titlul *Europa-Democrație-Literatură*.

Festivalul Puls Literary (Pulsul Literaturii) a fost înființat în anul 2007 din inițiativa Uniunii Scriitorilor Polonezi, Filiala Łódź. În prezent, Uniunea colaborează în organizare cu Casa Literaturii din Łódź. Festivalul are loc la finalul fiecărui an (sfârșit de noiembrie – început de decembrie) și durează până la două săptămâni. Printre cele mai importante elemente ale manifestării amintim finala Concursului Național de Poezie pentru volume de debut, evenimentele legate de Concursul Național de Proză Poetică și Gala Premiilor Tuwim, ai cărei laureați sunt nume sonore ale literaturii poloneze: 2016 - Michał Głowiński, 2015 - Jarosław Marek Rymkiewicz, 2014 - Hanna Krall, 2013 - Magdalena Tulli. Evenimentelor literare li se alătură concerte, spectacole de teatru și expoziții.

Despre minciună

Mircea Arman

Gabriel Liiceanu
Despre minciună (Manual pentru clasele I-IV)
 București, Humanitas, 2006.

Trebuie să ai, realmente, mult tupeu post-decembrișt pentru a te prezenta în fața cititorului român cu o cărticică precum cea intitulată pompos *Despre minciună* (Humanitas, 2006), apărută sub semnătura unui „filosof de carton”, promotor de seamă al „marii culturi” românești de după 1989. Cu toate acestea, nu ne ar mira ca, diferiți ipochimeni, să facă mătăanii înțelepciunii și caracterului lipsit de cusur al „filosofului” în discuție.

Cu siguranță, Dl. Liiceanu, crede că în cultura noastră nu a mai rămas loc pentru nici un cunoscător într-ale antichității în afara sa, și că, avînd în vedere prostia generalizată, își poate permite să arunce cu lături în ochii cui se nimește, confundîndu-ne pe toți cu „băieții” de la Microsoft, cărora le poate îndruga, fără opreliști, tot soiul de prostii, vrute și nevrute.

Numai că, spre ghinionul său, toată această minciună cu care înfierează omenirea în general și societatea românească în special, își întoarce tentaculele tocmai împotriva sa.

Cu o ușurință demnă de un prestidigitator care și-a trecut, în mod curios, în opinia noastră, penal, și fără a da explicații nimanui despre cum și de ce „cea mai importantă editură și tipografie a țării în ograda proprie”, dl. Liiceanu, își începe ciudatul discurs despre minciună cu o enormitate: anume, jucînd ping-pong cu anumite concepte-emblemă ale epocii homerice. Mai precis, transpune noțiuni care au un anumit sens în epoca homerică, în epoca platoniciană cînd acestea capătă un cu totul alt sens, ceea ce, *ab*

ovo, este o prostie, iar dacă autorul crede că toată lumea înghite așa ceva, ori ne crede analfabeți, ori nu știe că așa ceva nu este permis, și, ca și în „soft”, este o operațiune ilegală.

În primul rînd, autorul încearcă să facă o delimitare teoretică care, conform părerii sale, ar domina mentalitatea epocii homerice, anume: „ecuația lui Ahile” și, mai apoi, (cu referință la sec. V i.e.n.) „ecuația lui Odiseu” (adică ecuația minicunii) care are „valoare fondatoare pentru întreaga lume europeană”. Nu e de mirare, întrucît nici nu ne-am fi așteptat de la altcineva să debiteze o asemenea enormitate care, culmea, este lansată cu titlu de lege sapiențială.

Toată această poveste care îmbracă haina unei descoperiri epocale – dar pe care o știe orice cititor avizat al lui Homer – este bazată pe interpretarea adjectivului *polytropos* pe care îl regăsim la Homer, în *Odysea* (Cîntul I,1.):

„Spune-mi muză despre bărbatul *polytropos*”

Giuliana Lanatta² traduce termenul prin „*dall'ingegno molteplici*” adică „cu inteligență multiplă”, Herwig Mahler³ îl redă prin *wending*, „schimbător”, iar Felix Buffière⁴ prin sintagma „cu fețe multiple” în sensul de „personalități multiple”.

Cuvîntul *polytropos* are o arie semantică vastă⁵ și este compus din *poly* care înseamnă mulți, multe, și *tropos* care este și el polisemantic însemnînd în principal: „atitudine”, „manieră”, „mod de a fi al sufletului”, „mod de a se exprima”, „mod de a gândi și de a face”, „caracter” etc.

În *Despre minciună*, autorul alege să traducă pe *polytropos* prin *mincinos* și *versatil*. Nu este „găselnița” D-lui Liiceanu acest mod de a-l traduce, însă este tocmai varianta greșită. Pornind

Jenő Bartos Solie (2002), ulei pe pânză, 135 x 120 cm

de la dialogul platonician *Hippias Minor*, Liiceanu, după ce îl cataloghează pe Hippias ca „profesor universitar” (*Op. cit.*, p. 31), „uitînd” că, deși considerați profesori de înțelepciune, sofistii nu puteau fi „universitari” întrucît nu se inventaseră încă universitățile, traducînd aiurea, a se citi: „în manieră proprie”, cuvîntul *polyhistor* (cel care știe multe lucruri, savant), Dl. Liiceanu, alegîndu-și probabil publicul-țintă dintre copii din clasele I - IV care în mod evident nu l-au citit pe Platon, ne spune, pe urmele aceluiași dialog, că fiind *polytropotatos* (superlativul lui *polytropos* n.n. M.A.) Ulise este cel mai versatil, în comparație cu Ahile care este cel mai viteaz și cu Nestor care este cel mai înțelept, astfel luînd sensul peiorativ al termenului drept cel adevărat, autorul român îl cataloghează pe Ulise drept *mincinos* și *versatil*.

Această traducere, luată din dialogul platonician și pentru care se găsește o justificare de tip „*ad hominem*” întrucît este redată de Platon și, prin urmare, este și genială, mai mult, „fondatoare pentru întreaga lume europeană”, nu are nici un cusur în afara faptului de a fi total eronată! Să nu uităm însă, personajul Socrate care discută cu Hippias în acest dialog, nu ia nici o atitudine definită față de interpretarea interlocutorului său, *ceea ce nu incumbă faptul de a fi de acord cu el*.

Mai mult, polemicele în jurul adjectivului *polytropos* și al personajului Ulysse datează din antichitate, fiind unul din subiectele predilecte ale criticilor lui Homer.

Antisthene⁶, comentînd sensul termenului *polytropos*, se întreabă retoric: „Ce să credem? Ulysse ar fi deci necinstit, pentru că el este numit *polytropos*? Nicidecum, Homer îl numește așa [...] pentru că este înțelept – *sophos*”. Prin urmare, așa cum ne spune scoliastul grec, citîndu-l pe Antisthene, Ulysse, așa cum apare peste tot în *Iliada* și *Odysea*, este un înțelept (*sophos*) în sensul antic al cuvîntului, și nicidecum un *mincinos*, așa cum ne spune dl. Liiceanu interpretînd incorect și ilicit termenul *polytropos*.

Ar fi aberant să fim de acord cu o asemenea interpretare (care oricum apare doar o singură dată, la Platon, pusă în gura *scfistului* Hippias, în toate abordările platoniciene, ba chiar stoice și cinice, Ulysse este catalogat drept înțelept și virtuos⁷) avînd în vedere toate celelalte epitete pe care i le acordă Homer lui Ulysse în cele două epopei, toate pozitive, ba chiar superlative și în

Jenő Bartos

Spațiu sacru (2012), ulei pe pânză, 60 x 80 cm

contradicție flagrantă cu sensurile de mincinos⁸, versatil, fățarnic, sens, repetăm, peiorativ al lui *polytropos*.

Mai mult, *tropos*⁹, din *polytropos*, trebuie să fie pus în acord cu calificativul de *sophos* dat de Antisthene lui Ulysse, astfel că gândirea unui asemenea om trebuie să este diferită de gândirea comună, iar sensul lui *polytropos* ar fi acela de „om cu gândire multiplă” (Lanatta). Prin urmare, gândirea lui Ulysse nu este versatilă, ci în conformitate cu statutul lui de înțelept grec (*sophos*), ea este diversă și neobișnuită.

Interpretarea pe care o propunem noi este susținută de un pasaj din *Odyseea*, unde mulțimea feacilor vine să-l cunoască pe Ulysse:

„Gemeau de oameni treptele de piatră
Și mulți cătau la fiul lui Laerte
Și nu-și luau privirea de la dînsul,
Un har de sus Athena-i revărsase
Pe față și pe umeri...”

Înțelepciunea pe care Athena o revărsă peste Ulysse îl face pe acesta să sufere o *schimbare la față*, la fel ca și alți înțelepți din alte civilizații¹⁰. Cei ce vin să îl vadă pe Ulysse vin să vadă eroul-înțelept și nu mincinosul, fățarnicul, versatilul.

Ulysse nu este „aventurierul mincinos al mărilor” așa cum vrea să ni-l arate dl. Liiceanu și cum este prezentat copilului de către învățătoare la școala primară, ci înțeleptul al cărui intelect funcționează „în diverse moduri” (*polytropos*), omul care datorită virtuților sale multiple scapă din toate încercările și nenorocirile.

Acesta este și sensul pe care îl desprinde Felix Buffière¹¹ care vede în Ulysse „înțeleptul platonician” și un „ideal de umanitate” și nicidecum un mincinos versatil. El este, așa cum spune chiar Homer, un înțelept (*sophos*) care are puțința de a sonda zone inaccesibile oamenilor obișnuiți, forța sa fiind dată de puterea intelectului.

De aceea, „ecuația lui Ulysse” prezentată de Dl Liiceanu drept „instilare a minciunii” în cultura și politica europeană ne apare, dincolo de aberația și ilicitul științific de la care pornește, periculoasă prin speculațiile și concluziile false la care ajunge, pentru că, firește, atunci când pornești de la o premisă falsă și concluziile nu pot fi decât tot false, cum spune o banală lege a logicii. Nu poți porni de la o situație de fapt care se află doar în mintea ta, pentru ca apoi să tragi concluzii aberante în conformitate cu trăirile și delirurile proprii. Cu speculații și filosofeme de toată mîna nu poți avea pretenții de „vîrf” al filosofiei românești, cu atît mai mult cu cît nici nu ai scris vre-o carte care să aibă ceva în comun cu filosofia. Pentru că dacă *Jurnalul de la Păltiniș*, *Epistolarul* și încă cîteva cărți care au făcut mult rău tineretului studios din România se cheamă *filosofie atunci* ne putem lua adio de la ceea ce încă numim spiritualitate românească, dar ne și merităm, cu prisosință, soarta.

În buna tradiție a autorului, *Despre minciună*, Ed. Humanitas, 2006 se potrivește perfect, ca și „renumitul” *Apel către lichele*, caracterului și atitudinii culturale și sociale ale d-lui Liiceanu. Din punct de vedere cultural, ambele lucrări se încadrează în categoria *fasco*¹², și în ciuda evidentelor sale pretenții elitiste, autorul acestor „cărți-cele” nu poate avea pretenții nici la recunoaștere (poate doar în rîndul semidoctilor amatori de literatură de salon cu pretenții sapiențiale) nici la posteritate¹³.

Jenő Bartos

Neliniștea lucrurilor (1999), ulei pe pânză

Note

1 Nu cunoaștem nici o lucrare a d-lui Liiceanu care să merite a fi numită cercetare filosofică. Scrierile de sorginte literară, de genul jurnalelor și epistolarelor, apelurilor (care, în opinia noastră, i se potrivesc tocmai autorului ca o mînușă), sau „certurilor” nu au cum să fie numite „cercetări” filosofice. Genul ieftin de auto-reclamă, însoțită de aclamațiile frenetice ale semidoctilor aplaudaci și a anumitor „proferori universitari” (-polyhistori ?!) unși cu oblăduirea lui Dej și Ceaușescu, nu fac decât să creeze senzația unui autentic gînditor care, în fond, nu este altceva decît egalul unui „miliardar de carton” în „vajnica” economie românească postdecembristă. Nici *‘Politropia’* (care pastîșează inclusiv din manualele de liceu din anii terminali din Germania și ne referim aici la interpretarea la Caspar David Frieirich dar și la peratologia veche de cînd lumea și servită drept noutate absolută și descoperire proprie) nu este cercetare de tip filosofic. Cu atît mai puțin „*Tragicul*” care vădește o reală apetență pentru critica culturală, asta în cel mai bun caz, dar nicidecum nu poate fi numită cercetare filosofică, targic pentru care autorul a fost dat afară de la Institutul de Filosofie al Academiei Române tocmai datorită „originalității” sale. În ceea ce privește traducerea din Heidegger, *Sein und Zeit*, aceasta este plagiată în totalitate din traducerea Tîlîncă-Arman. Prin urmare, atunci cînd cineva ar vorbi de „filosoful” Liiceanu sau cînd chiar el „se ceartă cu filosofia” pe care și-o poate asuma doar ca simplu cititor, nicidecum ca și autor, se creează o falsă imagine, o titulatură ilicită, fapt care, în opinia noastră, ne îndreptățește să-l numim pe dl. Liiceanu „filosof de carton” iar datorită faptului că „și-a luat în posesiune” *Editura Politică*, cu ajutorul bunului său prieten Andrei Pleșu, în opinia noastră, dealtfel calificată, au comis o faptă penală, chiar dacă în prezent aceasta este prescristă.

2 Giuliana Lanatta, *Poetica pre-platonica*, La Nova Italia Editrice, 1963, p. 3.

3 Herwig Mahler, *Die Auffassung des Dichterberufs im frühen Griechentum bis zur Zeit Pindars*, Ed.

Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1963, p. 23-24.

4 Felix Buffière, *Les Mythes d’Homère et la pensée grecque*, Les Belles Lettres, Paris, 1973, p. 365 – 369.

5 Vidi, Anatole Bailly, *Dictionnaire Grec – Français*, Edition revue par L. Sechan et P. Chantraine, Hachette, Paris, 2000, p. 1601.

6 *Scholia graeca in Homeri Odyseam*, I, 1, F. Buière, *Op. cit.*, p. 386. Antisthene a scris mai multe texte despre Homer, dar nu au rămas decît mici fragmente, precum acesta transmis de scoliast.

7 Noțiunea de virtute avea cu totul și cu totul alte valențe în epoca arhaică, a războiului troian, decît în epoca platoniciană.

8 Într-o splendidă lucrare, *Ulysse ou l’intelligence*, Gallimard, Paris, 1945, Gabriel Audisio, arată, cu o multitudine de argumente, evident diferite de ale noastre, de ce este absurd a-l considera pe Ulysse un mincinos.

9 Vidi supra.

10 Budha, Zoroastru sau Christ.

11 F. Buffière, *Op. cit.*, p. 365 – 388.

12 În aceeași categorie se înscriu și *Jurnalul de la Păltiniș*, *Epistolarul*, *Cearta cu filosofia* (pe care nu a practicat-o niciodată) etc.

13 Ca și autor, este limpede, d-l. Liiceanu a ratat orice pretenție de seriozitate în domeniul filosofiei, ca traducător al lui Heidegger, a ratat din nou, întrucît prima traducere a lui Heidegger în limba română (ne referim la *Sein und Zeit*), oricît a încercat să o dobîndească prin justiție (ceea ce spune ceva despre caracterul său, întrucît îl anunț că nu justiția decide în cultură iar dacă dorește, am să-l acționez eu în justiție pentru plagiat) nu îi aparține. Mai mult, traducerea lucrării *Sein und Zeit* (Cioabă – Liiceanu) este pastîșată, așa cum afirmă și Viorel Rotilă, după traducerea noastră și a lui Dorin Tîlîncă. Istoria nu poate fi dată în judecată domnule Liiceanu !

Close-reading în rețea

Mădălina Agoston

Teodora Dumitru

Rețeaua modernităților: Paul de Man –

Matei Călinescu – Antoine Compagnon

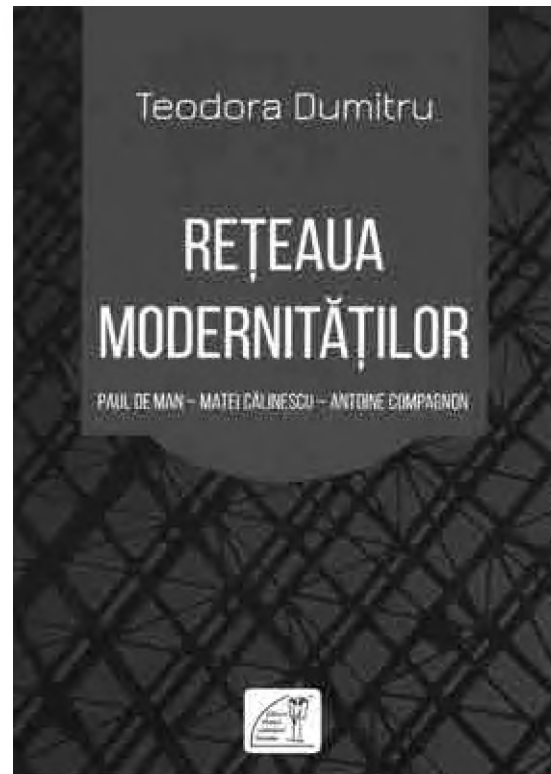
București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2016

Modernitatea, în chiar aspectul său diacronic, devine obiectul volumului Teodoriei Dumitru în măsura în care reușește sistematizarea paradigmei într-o „rețea” triadică, polemică, dar esențialmente succesivă (de Man, Călinescu, Compagnon). Revendicările de la tezele lui de Man, discuția asupra diferențelor dintre modernitatea lui Călinescu și „antimodernitatea” lui Compagnon reprezintă axa principală a discuției pe care o propune autoarea în vederea obținerii nu atât a unui discurs monografic despre modernitate, cât a unei analize asupra mutațiilor sale în acest sistem liniar. Cu o formulă relativ simplă – un fel de model al sistemului de ecuații, nu cu trei necunoscute, ci cu una singură (modernitatea în accepția ei aproape evolutivă), – Teodora Dumitru își expune demersul dialogic, fără să se ferească de eventualele contradicții, dimpotrivă, încercând să le recupereze originea. Sensul recuperator al cărții vine din efortul rezolvării rupturii: cât și cum e configurată relația dintre *modernitate* și *istorie*; unde și când ea devine *paradoxală*.

Rețeaua modernităților, pe care ne-o propune autoarea, este în fond un sistem interdependent de grila reperelor teoretice ce ne sunt anunțate (v. Hugo Friedrich, Harold Bloom etc.) și promite încă din *Argument* o analiză-mostră a conceptului literar – modernitate – ca participare activă la o istorie a ideilor, având conștiința specialistului onest în raport cu obiectul cercetării sale: „[...] dacă o istorie a spiritului, în tradiție hegeliană, pare azi o afacere tot mai tenebroasă.”

Capitolul dedicat lui Paul de Man (*Ambivalența modernitate-istorie și bazele unei deconstrucții antigenetice*) pune tezele expuse în *Literary History and Literary Modernity* și *Lyric and Modernity* (incluse în *Blindness and Insight*, 1971) ca punct de plecare al rețelei ce va fi constituită. De aici se atestă definirea modernității în relația sa paradoxală cu istoria și tot de aici Matei Călinescu și Antoine Compagnon vor porni disocierile proprii: primul în sensul *dialectic* și al doilea în cel negator („depășire a”), *antimodern*. Revendicarea de la tezele lui de Man (capitolul al doilea, *Matei Călinescu. Dialectica celor două modernități*) a lui Călinescu e dusă mai departe de demersul Teodoriei Dumitru nu însă fără să interogheze constant modalitatea teoretizării acestei de-a doua modernități (în sensul rețelei). Dialectica dintre *modernitatea estetică* și *modernitatea politico-soci(et)ală* reprezintă pentru volumul de față concilierea ideii de avangardă cu ideea de tradiționalism; practic, se iese din paradoxul demanian, susține autoarea, prin chiar continuarea teoriei demaniene, în sensul recuperării aspectelor ignorate de aceasta. În ciuda acestei idei explicit formulate de autoare, continuarea pare să fie ușor ambiguă, întrucât, cel puțin la nivel de expresie, *paradoxul* rămâne o constantă în expunerea analitică a teoriei lui Călinescu – revenirea la istorism, totuși, e distanțarea netă de predecesorul său.

Capitolul cu cea mai mare întindere – *Antoine Compagnon. De la paradoxurile modernității la antimodernitate* – se ocupă, după cum și titlul o spune, de mutațiile teoriilor lui Compagnon din *Cele cinci paradoxuri ale modernității*, 1990, în *Antimodernii*, 2005. Preluarea ideilor din *Cinci fețe ale modernității*, 1987 (Călinescu), în volumul lui Compagnon, nu e altceva, pentru Teodora Dumitru, decât dovada transiterii în rețea a conceptului în sine și a implicațiilor sale totodată. Cum apare *antimodernitatea* și cum se fundamentează ea în acest close-reading al modernităților reprezintă unul din argumentele pe care le aduce studiul de față în vederea susținerii tezei transmisibilității (rețeaua). Compagnon recuperează astfel prin decuparea acestei noi categorii – antimodernul – valențele pe care Călinescu nu le numește explicit. Compagnon e nominal: *antimodernii* sunt „contrarevoluționari”, „anti-ilumiști”, „pesimiști”; în cheia *Rețelei modernităților*, antimodernii sunt moderni prin depășirea contextului teoretic dat de Matei Călinescu. Partea dedicată concluziilor se vrea o foarte scurtă trecere în revistă a conceptului de *modernitate* la cei trei teoreticieni. Autoarea trasează acum liniile mai nuanțate: distinge o pre-teorie la Paul de Man, în sensul existenței unei teorii propriu-zise definită abia prin succesorii săi (nu e o teorie, cât e o revendicare); califică teoria *modernității dialectice* originală în măsura în care revendicarea de care vorbeam mai sus suspendă paradoxul demanian (rezolvă criza) și vorbește la Compagnon, o dată, despre o „teorie” a sintezei cu funcționalitate (în *Cele cinci paradoxuri...*), iar apoi despre originalitatea nefuncțională a *antimodernității*. În urma acestui parcurs minuțios, autoarea susține revenirea la Călinescu și rediscutarea problemei dialecticii ca nouă modalitate de configurare a reflecției (proprii) asupra conceptului discutat la cei trei autori. Ceea ce îi rămâne specialistului de făcut, ca ultimă soluție în recuperarea valențelor ratate în evoluția, până la urmă, firească a oricărui concept,

e interogarea constantă a paradigmele deja existente. Autoarea studiului de față face asta în mod asumat, cu conștiința serioasă a travaliului necesar, declarat: „[...] rămâne în sarcina cercetătorului să chestioneze bazele și rezultatele acestei operații de revendicare, să constate, altfel spus, de unde a plecat și unde a ajuns «modernitatea» lui Paul de Man transplantată în operele celorlalți doi autori.”

Studiul Teodoriei Dumitru câștigă în domeniul cercetărilor literare prin această alăturare triadică, prin punerea explicită în co-dependență a autorilor propuși: ceea ce ratează unul recuperează celălalt și invers, valorificând în cheie proprie. Precum un sistem, volumul funcționează pe baza unor reguli prestabilite de autoare, cele trei „modernități” reprezintă etapele dezvoltării teoretice în sens larg sau, cel puțin, asta reiese din „citirea” ideii de modernitate la Teodora Dumitru. Prin apelul la formula „rețelei” ca opțiune de scriitură, volumul obligă la o citire la rândul său în sistem nu doar a autorilor vizați, ci mai ales a comentariilor critice aflate mereu în marginea expunerii teoretice.

Jenő Bartos

Grădina plăcerilor (2000), guașă, tuș, 50 x 70 cm

Romanul lui Bobiță (Alex's Revenge)

Ștefan Manasia

Bogdan-Alexandru Stănescu
Copilăria lui Kaspar Hauser
Iași, Editura Polirom, 2017

Am recitat BAS, la vreme de toamnă, într-unul din trenurile ce urcă pe Valea Prahovei spre Cluj: timp suficient să parcurg cele douăsprezece povestiri – ganglioni încărcăți de melancolie, abjecție, erotism – care alcătuiesc romanul *Copilăria lui Kaspar Hauser*. L-am ascultat pe BAS citind două texte la Cluj, altul la București, seducându-și auditoriul (adolescenți cu vârste între 15 și 40 de ani), plimbându-l prin Bucureștiul ghettoizant al anilor '90-2000, apartamente devastate, cârciumi sordide și cluburi, redacții, maidane sau case parohiale transformate în ateliere de sculptură în lemn. Ai *sub ochi* o adevărată curte a miracolelor, mustind de adrenalină și testosteron, violență și umilințe repetate, exorcizate prin dialog. BAS e printre puținii capabili, în literatura română mai nouă, să susțină construcția unei povestiri pe scheletul dialogului, care merge de la schimburi amabile de impresii la apropouri pervers-(homo)erotice. E curios cum referințele și reperatele unei lumi deja apuse (ultimii ani de comunism, primii ai lumii postdecembriste) își păstrează intacte prospețimea, cinismul, umorul în replicile personajelor din *Copilăria...* Pornind de la metafora filmică a lui Werner Herzog (*Enigma lui Kaspar Hauser*, 1974) – apariția, în societatea civilizată, a unui tânăr educat toată viețușoara lui într-un beci, mutilat psihic, posibil vlăstarul nedorit al unui aristocrat, prezență care declanșează detectivism, panici, procese de conștiință – BAS își reconstruiește, în medalia gata oxidată, copilăria și (post)adolescența petrecute în mediul de toxicitate intensă al periferiilor. Aici bunătatea sau, în cel mai fericit caz, indiferența benignă durează până când adultul păros (teribilul unchi Dan) bea mai multe pahare, până când masculul alfa al haitei (namila Atofane) îți observă bănușii sau surprizele (imaginile minuscule) cu fotbaliști,

colecționate cu fervoare. Violenta îl urmărește pe Bobiță (eroul acestor pagini, maturizat *kasparhauserian* în povestirile/capitolele finale) la școală și pe străzi, în căminele unde familia se adăpostește într-o migrație perpetuă. Mama și băiatul caută un soț și un tată – holograma îndurerată a Tatălui bîntuie cartea – pentru a-l găsi pe Tătuțu, bețivul mucalit și tandru, obezul cît un montgolfier, salvatorul de căței și pisici. Tătuțu e inițiatorul întru bucurie și decadență, îi oferă lui Bobiță un fel de senzație de pace în mijlocul lumii ruinate, corupte din care (nu se știe cînd/ dacă) va evada. Degradarea acestui *gentle giant* e urmărită nu doar în povestirea de deschidere, intitulată chiar *Tătuțu*, ci și în textele ulterioare – ultima privire, de film noir marca Cristi Puiu, înfățișându-ni-l pierdut și deplin depravat, cufundîndu-se ineluctabil în Thanatos. De altfel, privirea naratorului este îndrăgostită de mușcăturile care descompun existența. Verbul, afrodisiac și nostalgic, pedepsește eroii și geografia infernală în care ei l-au tîrît pe Bobiță: „După ce considera că și-a luat porția de tragism, Unchiu ieșea trîntind ușa și dispărea pentru o săptămînă, timp în care nu se știa nimic despre el. (...) Era un om care ducea cu el un bagaj de lucruri nespuse, pe care ceilalți nu păreau dispuși să i-l ia de pe umeri. Curelele greutății îi săpau în fiecare an mai adînc în carne și el se scufunda în pămînt zîmbind cu toată fața lui tînră. Mă ridică în brațe, mă pupa cu mustața lui castanie și mă lua la el în pat, unde stăteam și citeam amîndoi cu orele, mîncînd mere. În transparente maronii se izbea cîte o muscă adusă la viață de căldura sobei, iar tavanul fisurat se înălța din ce în ce, pînă cînd lumea părea să devină fundul unui puț cu pereții rotindu-se mai repede și mai repede, lăsînd în afară zăpada iernii și curtea vagon cu oamenii ei.” (p.43) Primele șase piese ale cărții, *Tătuțu*, *Ion Maiorescu*, *Balkan*, *Barbut*, *Crematoriul* și *Spre Ciocănești*, *Călărași* explorează, memorabil, avatarurile copilăriei-adolescenței ultragiutate. Pentru ca a șaptea povestire, *Duhul din lampă*,

să ne poarte, transoceanic, în universul unei tabere de cercetași, unde Bobiță (acum licean sau student) este monitor, timp de două luni, vara, pentru odraselele americanilor armeni, bogați și înfumurați. Ghicesc, aici, o reverență în fața lui Salinger (din povestirea *Omul care ride*) și a lui Wes Anderson (cu filmul *Moonrise Kingdom*). Feericul și demonicul stîrnesc, pe malul unui lac atins de măreție, mințile adolescenților crescuți în familiile bune de pe East Coast, U.S.A. Ironic, destinul îl plasează într-o poziție de putere, responsabilitate tocmai pe românașul Bobiță (numit, în English, Alex), fix în colțul de lume unde și-ar fi dorit să copilărească, într-o siguranță aurită & obscenă lipsă de griji, asemenea mîndrilor pui de armeni. Din decorul policolor al exeperienței americane, eroul revine în Bucureștiul joburilor prost plătite, al aventurilor erotice fără viitor – distruse ori anesteziate de alcool. Viața lui Bobiță (maturizat acum) și a contemporanilor lui e, în continuare, subminată de precaritate și demnă de trăit numai în compania etilului otrăvitor. Și a cărților, narcotice la fel de puternice, care însoțesc, parazitează și iluminează (t)ex(t)istența alter ego-ului lui BAS. *Scriu despre Ashbery*, proclamă orgolios și mimînd totodată înfrîngerea, în capitolul/povestirea omonim(ă). Continuînd să înșire, ca mărgelele pe-un fir de mătase, iubiri și dezamăgiri, fapte de arme literare (bolașiana experiență a festivalurilor internaționale de carte din *Playing it hard*), disoluția mariajului și combustia accelerată alcoolică, răbufnind ca focurile bengale din viscere, în capitolul final, *Knossos*. Kaspar Hauser supraviețuiește prea puțin – ca o orhidee adusă din pădure și replantată într-un ghiveci pe balcon – în universul uman, cald și prosper, la care a tînjit. BAS îl salvează ca să îl arunce pe Bobiță în celulele textului devenit roman. Săvîrșind un act de răzbunare aproape masochist – și, paradoxal, atît de atașant, de ademenitor literar. Iar enigma sălbaticului ajuns la civilizație rămîne aproape intactă, ca tunelurile și bolțile unei peșteri luminate de flacăra unui chibrit.

Jenő Bartos Altar (2016), ulei pe pânză, 40 x 60 cm

Jenő Bartos Acvariu (2014), guașă, tuș, 30 x 40 cm

Pe scurt despre *In brevis*

Adrian Țion

Icu Crăciun

In brevis

Iași, Editura Tipo Moldova, 2017

De fapt, prozatorul Icu Crăciun a debutat editorial cu un volum de publicistică literară: *În căutarea Graalului* (2003). Apoi, printre cărțile de proză care l-au consacrat, i-au mai apărut alte opuri cu recenzii, eseuri, consemnări sau „reflecții și reflexii” din viața literară, după cum le numește el. Așa încât nu e de mirare că „recidivează”, iată, cu un nou volum de „publicistică și eseu contemporan”, apărut în 2017 în seria *Opera omnia* a editurii Tipo Moldova. Scurtimea articolelor (deși nu toate sunt scurte) i-au sugerat un titlu pe măsură: *In brevis*. Suntem informați că textele din volum au apărut între 2015 - 2017 în diverse publicații literare. Câtă promptitudine, atâta ordine pe masa lui de lucru! Câtă preocupare pentru scriitori și cărți, atâta conștiință scriitoricească. Un vag filon de istoric literar malițios, ce se mai trezește în mine lacunar, mă îndeamnă să fac observația că sub fiecare articol scurtuț era bine să apară și sursa de unde a fost extras. Dar acribia acestui tip de informații o găsim în textele lui Icu Crăciun din volum. Când vorbește despre un autor, îți vâra automat sub nas fișa lui bio-bibliografică și numai pe urmă își începe comentariul propriu-zis. Informează și comentează, indică și argumentează.

Trebuie să ni-l imaginăm pe Icu Crăciun, ba chiar așa arată postura lui reală de scriitor implicat, ca pe un gospodar care se îngrijește de ograda lui, se preocupă și face ordine în... lumea literelor din arealul cultural în care se află, căutând să evidențieze repere și modele literare perene. Această lume este Țara Năsăudului și nu pregetă să prezinte cu încântare și devoțiune valorile ei culturale/ literare, mai mult sau mai puțin cunoscute. Desigur, epicentrul acestui areal este comuna Maieru, matricea spirituală în care s-a format, locul unde trăiește și scrie. Cei legați sufletește de Maieru se bucură de toată simpatia și prețuirea autorului. Printre ei, ziaristul și pictorul Dariu Pop, cel care descrie „minunatul peisaj al Maierului încadrat ca o superbă rotundă de munți gigantici, auriți de razele soarecui ce apunea.” Consemnarea lui Liviu Rebreanu „În Maieru am trăit cele mai frumoase și fericite clipe ale vieții mele” este așezată pe frontispiciul revistei *Cuibul visurilor* ce apare în această localitate avându-l redactor șef pe Icu Crăciun. Este prezentat împătimitul rebrenolog Iacob Naroș și cartea sa *Rebreanu și Maieru*, în medalionul consacrat lui Artemiu Publiu Alexi, patronul Școlii Gimnaziale din Sângeorz-Băi, sunt amintiți rodnenii Florian Porcius, „primul academician român din Țara Năsăudului” și Liviu Păiuș, care a scris 14 cărți (*Monografia comunei Rodna Veche* fiind cea mai importantă), a editat *Poveștile ardelenesti* ale lui Ion Pop Reteganul, aflăm despre poeta și folclorista Veronica Oșorheianu, originară din zonă, autoare a unor cărți pentru copii, tot rezumativ este amintit Nicolae Trifoiu „acest brav bărbat sângeorzan” cu un destin nemilos, care a publi-

cat 22 de lucrări științifice și, în portretul făcut „pictoriței și cântăreței de notorietate mondială” Ileana Antonu, stabilită în anii din urmă la Sângeorz-Băi, este introdus citatul din Mircea Cărtărescu despre această localitate, unde a poștit în 2016, „un loc care nu pare de pe pământ, după părerea mea, un loc absolut uluitor, ca de altfel toate împrejurimile acestui orașel”. Evident că autorul cărții nu putea rata o asemenea gloriificare *in nuce* a ținutului său natal.

Ar fi nedrept să dăm o lumină restrictivă despre activitatea de publicist a lui Icu Crăciun. El își asumă regionalizarea ca pe o datorie de onoare, sentimentală și obiectivă deopotrivă. Atât și nimic mai mult. Partea analitică a volumului pornește de la cele două introduceri în critica lui Andrei Moldovan, cel din *Ephemeride* și din *Consemnări critice* (critica atitudinală și cea deliberativă, criticul fiind un împătimit apărător al valorilor estetice). Autorul aplică tehnici diverse, de laborator artistic aș zice, în cazul explicitării (de tip didactic) a elementelor postmoderne într-un text al lui Aurel Podaru și apelează la formula comparatistă atunci când pune față în față două personaje emblematice: Ilie Moromete (Preda) și Anselm Holland (din nuvela *Fum* a lui Faulkner). Scopul urmărit este dorința de a ilustra că „în orice parte a lumii te-ai afla, dragostea încrâncenată pentru pământ poate fi similară”. Deja intrăm în alt plan al investigațiilor, de unde înțelegem că articolele lui Icu Crăciun nu sunt simple acte de conivență, ci căutări de substanță în miezul fenomenului literar. O carte de referință în acest sens i se pare *Poezia postmodernă. Anchetă* scrisă de Virgil Diaconu, unde sunt trecute în revistă concepte estetice din aria „postmodernismului popular”, a „fenomenului poetic generaționist” („Generatita, boala poeziei moderne!”), des-

prinderea de canonul clasic și legitimarea canoanelor individuale. După rețeta personală, când vorbește despre închisorile comuniste în romanul *Punct și de la capăt* de Gabriel Chifu, înțelege să amintească pe toți cei care, scăpând cu viață, și-au scris memoriile. Filonul comparatist se extinde și în cazul confruntării cu literatura de frontieră. De la fascinația Americii la Romulus Rusan din *America Ogarului cenușiu* trece în consemnări jurnaliere nu lipsite de importanță despre urmele românilor stabiliți peste ocean, interviuri cu ei, în scrierea bistrițeanului Menuț Maximilian *Povești românești din New York*. Desigur, din lista jurnalelor de călătorie despre America lipsesc, de pildă, Ioan Grigorescu, autorul volumului *Cockteul Babilon* apărut în 1963 și poetul orădean Octavian Blaga cu subiectivele note *America mea*. Spiritul ironic al autorului se vedește în secvența despre Ioan Groșan, numit hâtru „Moș Groșan coțca-riul”. Prietenia cu prozatorul Alexandru Vlad e evocată în pagini de mare tandrețe, dar sunt înfierate și răutăcioasele împunsături ale criticii de întâmpinare care n-a înțeles „voluptatea livrescului și magia compoziției” la Alexandru Vlad, după cum aprecia Norman Manea. Instinctul informativ îl determină să adauge la sfârșitul articolului despre Sandu Vlad lista traducerilor sale din engleză, activitate mai puțin cunoscută. Cu reverență scrie despre „tâlcuitorul” Virgil Stanciu, despre profesorul Ion Vlad, despre Radu Mareș în postură de eseist, cel care și-a purtat Bucovina natală în suflet toată viața ca pe „o mică avere secretă”.

Publicistica lui Icu Crăciun adunată în această carte nu este nici atât de scurtă cum lasă să se înțeleagă titlul ei, nici atât de ușor de condensat într-o recenzie... scurtă. Fapt pentru care mă opresc aici. Ea are toate ingredientele necesare unei lecturi informative despre figurile de vitrină ale personalităților literare din Țara Năsăudului și marchează capacitatea confraternă de a asimila, de a oglindi și de a trăi literatura prezentului de unul din fiii acestui ținut.

Jenő Bartos

Moment magic (1999), guașă, tuș, 40 x 50 cm

Confesiuni despre un ultim roman, despre un roman al confesiunilor ultime...

Monica Zamfir

Andreea Nanu
Scrisoare pentru Ida
București, Editura Eikon, 2017

Am agățat cuvinte în loc de fructe, pe care încerc să le adun cum mă pricep de pe ramurile acestui pom al imaginației... rămâne o perspectivă definitorie pentru opera epică a Andreei Nanu, care însumează până în prezent o tetralogie a *Ano Timpurilor* (2014-2016) ca elogiul adus miracolului de a simți, sinonim cu a trăi, și un volum de proză scurtă conceput ca o colecție de FotoBiografii, *Cartea cuvintelor chivot* (2015), în care revin aceleași sensuri ale cuvintelor-imagini-partituri-cuprinzătoare de viață.

Același secret al cuvintelor *in vivo* se regăsește și în ultimul său roman, *Scrisoare pentru Ida*, pornind însă de la un alt pretext: *exchange*-ul dintre *outside* și *inside*. Sindromul *locked-in*. Închis pe dinăuntru, prizonier fără voie al unui trup strivit, distrus de accidentul de mașină pe care fotograful Oscar T. l-a suferit în urmă cu câteva săptămâni, după o viață întreagă petrecută doar ca refugiu în visare: *Oamenii din jurul meu cred că asistă la moartea mea lentă. De fapt, eu sunt cel care am devenit, prin forța împrejurărilor, martorul vieților lor secrete.*

Recitesc astfel pe deplin conștientă ultimul roman al Andreei Nanu. Pe deplin conștientă de arderile mele interioare, care au nevoie de reconfirmări: *Scrisoarea pentru Ida* nu e deloc o simplă poveste inspirată, ci viața fiecăruia dintre noi este o permanentă scrisoare dictată din interiorul locuirii în sine către un permanent celălalt, pe care îl avem dar nu îl vedem, ori încă îl căutăm, cerându-l și primindu-l fără să ne dăm seama: *Dragă Ida, îți scriu o scrisoare în minte. Pentru că interiorul nostru, propria minte, sufletul, însumează singura casă în care locuim cu adevărat. Singurul spațiu-timp pe care ar trebui să îl umplem trăind real, autentic. În sinceritate absolută, ca și cum am spune permanent: Dragă tu, îți scriu o scrisoare în mine!*

Dar nu devenim conștienți de locuirea în sine câtă vreme lumea exterioară ni se oferă total, ca o continuă risipire. Alergând tot mai departe, crezându-ne în expansiune, dar fugind, în fapt, de noi înșine, asemenea lui Oscar în căutarea fotografiei perfecte, trăim iluzia autosuficienței superficialului. Iluzia că avem. Neobosind vreodată, căutăm să avem și mai mult. Altceva. Mereu altceva.

Dar dincolo de nesiguranța perpetuă pe care o simțim risipindu-ne în iluzia de a avea, există mereu la îndemâna noastră certitudinea lui a fi. Singurul sinonim pentru a trăi: *iubirea e poate unul dintre darurile care ți se cferă cel mai ușor. Dificultatea intervine atunci când trebuie s-o trăiești.* Nu avem în fapt decât atât cât încap în noi, arătând ca măsură cât (de mult sau de puțin) suntem: *M-am așezat între ruinele vieții mele minunate, scria celălalt Oscar, Wilde, în De*

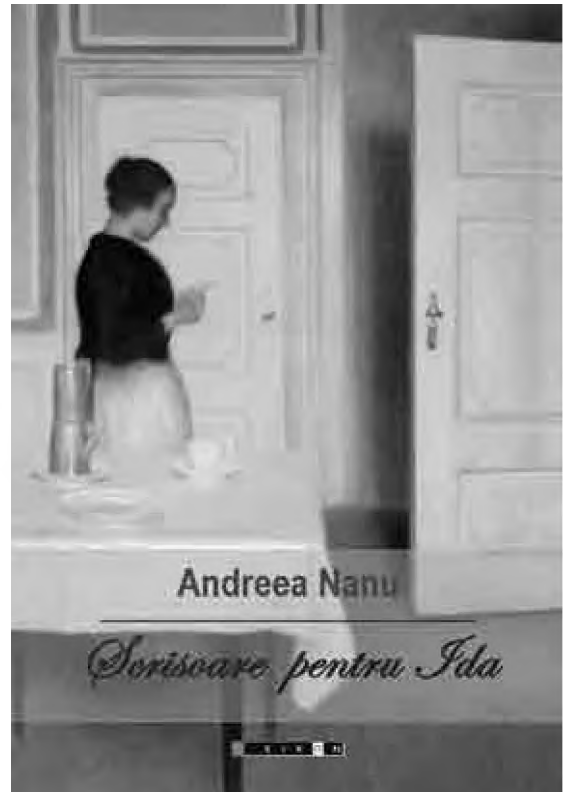
Profundis, cartea-izvor a *Scrisorii pentru Ida*.

Odată murind exteriorul, lui Oscar nu îi mai rămâne decât locuirea în sine ca unic mod – salvator – de a exista. Avem de-a face cu o perspectivă *inside-out*, o răsturnare a așa-zisei normalități: *Nu știu cum arăt. (...) Știu doar cum arată lucrurile din raza mea vizuală, un culoar destul de îngust care se schimbă în funcție de poziția în care îmi așezi scaunul cu rotile. Locked-in sindrom...* În fapt, captivitatea interioară poate fi pedeapsă sau privilegiu. Limitare sau extensie. Închisoare a trupului sau libertatea totală a spiritului. Pentru că *toți suferim de acest sindrom, fiind încuiați pe dinăuntru, în închisoarea propriului ego. Evoluăm și ne maturizăm în zodia captivității.* Ni se dă și nu știm ce să facem cu ceea ce primim, iată risipirea. Risipirea lui Oscar e risipirea fiecăruia dintre noi. Iar de privilegiul reînțoarcerii în sine, chiar sub forma unei teribile captivități, avem nevoie fiecare dintre noi, așa cum lui Oscar îi e necesară ieșirea din exteriorul cotidian în extra-ordinarul miraculos, revelator al interiorității sale ca identitate unică: *Ne obișnuim cu ordinarul cotidian, dar extra-ordinarul cere pentru a putea fi văzut o clipă de grație care nu poate fi atinsă decât atunci când voința e suspendată, redusă la tăcere.* Înțeleg acest demers nu ca pe o restrângere, nu ca pe o privare, ci ca pe o necesară revenire de la ego la eu. Un mod neviciat de sublimare. Te repliezi din afară pentru a coborî în esențele profund interioare. Să te descoperi.

Dar Oscar nu simte la început decât pedeapsa, vinovăția și suferința: *... Aici stau și mă învinuiesc. Un*

Jenő Bartos *Clarvăzătoare* (2017), ulei pe pânză, 40 x 60 cm

alt fel de a spune aici stau și nu pot altfel (s.a.), nu-i așa? Ah, Ida, e teribil începutul din De Profundis. Și tocmai acum când eu însumi sunt închis în cea mai rea închisoare, a propriului trup. Una în care trebuie să înfrunt cea mai grea pedeapsă, singurătatea.

Două rânduri de aripi străjuiesc mereu ființa noastră scindată. Iar Oscar are acum răgazul să înțeleagă ce fel de aripi l-au ajutat să gonească prin realitățile exterioare, pe care își propusese să le cucerească: *Singurătatea și orgoliul mi-au slujit drept aripi spre cele mai întunecate locuri din mine însumi. Așa fel de aripi nu te pot purta prea departe, fiindcă ard repede transformându-se mai devreme sau mai târziu în cenușă. Alergând după fotografia perfectă...; alergând să prindă în captivitatea unei imagini bidimensionale complexitatea de sens dintr-o secundă de realitate...: Creatorii au adeseori momente în care sunt gata să își sacrifice viața pentru artă. Vor să obțină ceva valoros ca să le încununeze eforturile și să le permită apoi să se retragă liniștiți din istorie. Pe mine istoria m-a aruncat afară înainte de a-mi vedea vreo operă terminată, așa încât nu mi-a mai rămas decât partea mai puțin spectaculoasă: viața.*

Energiile epice ale romanului rămân latente, țesute pe alocuri în confesiunea protagonistului, Oscar T., un fotograf profesionist aflat în plină ascensiune, care gonește prin propria-i existență în căutarea, cu orice preț, a fotografiei perfecte, menite să îi încununeze cariera. Dar cu ce preț, nici el nu știe. Materialul său de lucru este chiar suferința altor vieți. Dar nu îi pasă câtă vreme risipirea sa nu îi dă nici răgazul, nici necesitatea aprofundării propriei vieți. El citește adesea *De Profundis*, scrisoarea celuilalt Oscar, și crede că înțelege adâncimile sufletului uman. Dar dincolo de această iluzie stă adevărul incontestabil al propriei superficialități: *Superficialitatea e, mai degrabă, un defect al văzului, o orientare greșită a privirii. Fotograficul e, într-adevăr, condamnat la superficialitate pentru că ochiul obiectivului său e conceput să rețină suprafețe, imagini, impresii care plutesc pe deasupra lucrurilor și care, în funcție de lumină sau de timpul de expunere a peliculei, sunt atât de schimbătoare.* Oscar fotografiază în gol imaginea suferinței ingenuie, dar aceeași suferință va pune apoi stăpânire pe el, luând treptat locul propriei lipse de profunzime. Suferința faimosului pilot de formula 1 imobilizat la pat se transferă acum în el însuși prin gestul profanator al fotografierii: *marea ta fotografie ți s-a întâmplat. (s.a.) Ai devenit prizonierul vieții pe care ai încercat s-o furi.*

Cum este? Mai mult decât atât, fotografia totalei suferințe rămâne cea comoară blestemată să-și ucidă posesorul; căci dacă pui în derizoriu suferința, atunci și suferința te va pune în derizoriu pe tine. Un oarecare Leech, reporterăș de mâna a doua, dar onest în viclenia lui, sub pretextul reparării aparatului de fotografiat al lui Oscar, își însușește *marea fotografie*, publicând-o sub nume propriu: *Ce ironie, viața îți dă totul într-o secundă pentru ca în următoarea să te lase fără nimic.*(...) *Ce straniu, viața se repetă, de parcă ar tot încerca să ne învețe ceva.*

Romanul se scrie ca o poveste a dublului. Realitatea profundă și fotografia ei stilizată. Furtul unei suferințe și suferința furtului. Concepută ca poveste a chiasmelor – *Privesc peisajul imobil. Privesc imobil peisajul...*, după cum se deschide capitoul 1 –, Scrisoarea transferă subtil sensuri complementare între cele două lumi care condamnă la captivitate: libertatea spațiului exterior și adevărata eliberare interioară. Motivul dublului în oglindă conturează un Oscar T. care dezamăgește egoist în iubirea lui pentru Ida și un alt Oscar W(ilde) dezamăgit de egoismul celui pe care îl iubea. O Idă (a lui Oscar) care nu va putea citi vreodată profunda scrisoare ce îi este destinat ca paradox – „scrisă” spre a nu fi citită niciodată! –, dar și o Idă (a lui Hammershoi) care citește pentru eternitate aceeași scrisoare albă, oarbă, ce o încremenește într-o suavă feminitate.

Se conturează deja în romanele de până acum ale Andreei Nanu ca personaj distinct feminitatea însăși cu toate nefericirile ei care îi compun o delicată aplecare în suferință. În viziunea autoarei, fiecare femeie nefericită în iubire se refugiază într-o grădină. Căci *un paradis fără libertate e ca o închisoare*, iar femeile Andreei Nanu sunt în acest roman captive într-o perpetuă iubire neeliberatoare. Să construiești în locul nefericirii tale o grădină! Ida este femeia captivă în viața unui bărbat care nu o îngrijește, nu o face să înflorească, să se simtă liberă. Este grădina care înflorește în tăcere și sălbăticie, la umbra nefericirii ei: *ori, eu am încetat la un moment dat să mai înaintez spre tine, comportându-mă de parcă totul mi s-ar fi cuvenit. Erai acolo și asta era de ajuns pentru mine. Imaginea luminoasă a soției mele (s.a.) mă reconforta, mă încânta, așa cum îmi plăcea să trec, în fiecare zi, prin dreptul unei fotografii reușite.*

Ca tehnică narativă, cartea confirmă cu un rafinement desăvârșit o deplină stăpânire a condeiului romanesc – o scrisoare transmisă la persoana a II-a ca un gest suprem de strivire totală a egoismului persoanei I, dovadă incontestabilă a lui a învăța cum să iubești: *Acolo unde se încheie viața cuiva poate să înceapă viața altcuiva. Viețile noastre sunt verigi în marele lanț al existenței. Viața mea și a ta, legate una de alta, două zale puțin slăbite de timpul care a trecut peste noi (...)* *Șfârșitul vieții mele va fi pentru tine un nou început.*

Mai mult decât atât, *Prologul* așază tiparul narativ la vedere, incitând prin simplitatea sa: *Cum ar fi potrivit să încep? Îți amintești de tabloul pe care l-am fotografiat cu prilejul călătoriei la Helsinki? Hammershoi, Ida citind o scrisoare.*

Nu se poate vorbi aici, în ciuda aparențelor, despre realitatea ca pretext. Materialul epic al Scrisorii este de proveniență mult mai nobilă, ieșind parcă dintr-un joc alchimic, al cărui rețetar conține variațiuni pe aceeași temă: arta culorilor pe pânză din tabloul lui Hammershoi, alb, negru, gri, amestecate într-un cântec fără cuvinte, o fugă, un contrapunct, ca în ariile lui Rahmaninov, acomodând seară de seară vocea Idei reale cu glasul scrisorii celui alt Oscar, Wilde, prin *De Profundis*, și lăsându-se devoalate doar de farmecul sepiă al acelei fotografieri a sublimului iluzoriu, crescând prin teribile fierberi interi-

Jenő Bartos

Teoria big-bang (2009), ulei pe pânză, 100 x 120 cm

oare aceeași proporție de aur – spirală a nesfârșitei iubiri – cochilia sinelui: *pânza aproape că șoptește un cântec fără cuvinte, alb ca pagina acelei scrisori pe care pictorul n-a schițat niciun cuvânt. E onest; în fond, cuvintele nu sunt arta lui. Dar stăruința acelei prezențe și a dorinței ascunse în ea ca într-o cochilie nu s-ar putea traduce decât printr-un singur cuvânt: iubire. (s.a.) ...Ida, citește scrisoarea mea. Am nevoie să cred că într-un fel sau altul ea va găsi o cale să ajungă la tine.*

Romanciera se lasă condusă de o inspirată și deloc întâmplătoare intenție a subiectivității auctoriale, așezând gândurile într-o autentică stilistică a sensibilității feminine, în pofida faptului că *Scrisoarea pentru Ida* presupune, tehnic vorbind, o voce interioară masculină, corespunzătoare protagonistului.

Grădina și feminitatea sunt în romanele Andreei Nanu metafore ale existenței vii, generate de o permanentă metamorfoză. Sunt imagini ale unei permanente lupte în care trebuie să câștige mereu miracolul îngropării de sine, sublimul efemer, nebanuita fertilitate a frumosului.

Ida este o femeie care oferă totul, fără (a aștepta) nimic în schimb, dar primind totuși de la Oscar o mereu aceeași scrisoare albă – ca o permanentă fotografie în orb – în care femeia instinctiv știe, învață ori este pur și simplu nevoită să își citească propria viață, refăcând de fiecare dată percepția lui prin sensibilitatea cuvintelor ei.

Înlăuntrul lui Oscar locuiește Ida. În gândurile lui – încuiate acum în neputința glasului, așa cum, în chiasm, înainte de accident, glasul era cel care încuia neputința gândurilor – se află de fapt vocea sensibilității femeii care i-a stat permanent alături ca o umbră pe care o ignori, dar care, odată percepută, devine singura ta permanentă certitudine că ești.

În toate romanele Andreei Nanu, oamenii se întâlnesc pentru miracole. Personajele create de autoare poartă povara complexității. De aceea, niciunul dintre ei nu poate aparține în totalitate celui alt. Oscar o iubește pe Ida, dar își caută răspunsurile în misterul celeilalte femei, cea pe care o și fotografiază, captându-i existența într-o disperată încercare de esențializare a ființei. Fotografia perfectă. Tot la fel, și

doctorul îl îngrijește pe Oscar cu rece, dar devotată rigurozitate profesională, dar profunzimile lui interioare o caută permanent pe Ida, femeia pe care, în tot acest timp, nu a încetat niciodată să o iubească.

Fiecare personaj își poartă propriul mister, iar revelarea lui se face în cele mai surprinzătoare moduri cu putință. Nu există compatibilități absolute, există doar permanente învățări, acceptări, acomodări. Restul e pură fascinație. Căci dincolo de acestea rămân multele întrebări interioare, care obligă la instinctive căutări: Oscar și fotografia ideală, pilotul și raliul suprem, Ida și grădina perfectă...: *După ce mi-ai acaparat viața, nu ai știut ce să faci cu ea. (Oscar Wilde)*

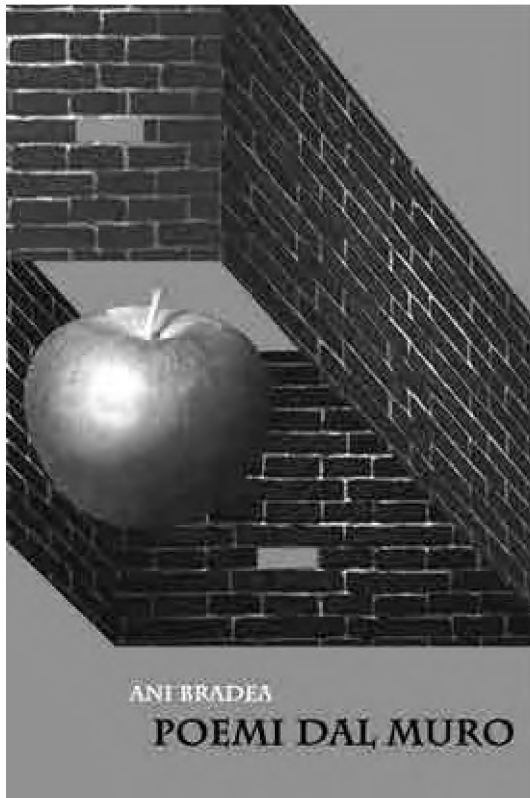
Tuturor ni se dă ceea ce dorim, dar nu toți știm ce să facem cu darul. Ne obișnuim cu el la îndemână și îi irosim substanța, ignorându-l. Ne trăind! Abia când ni se retrage privilegiul aflăm că ceea ce am avut se numea iubire. Se numea a trăi: *Te-am abandonat într-o fotografie. Te-am înrămat în chenarul perfect al unei zile care nu a mai înaintat (...)* *Coboram în camera obscură ducând zeci de filme, așteptând în locul acela întunecos nașterea imaginilor, zămisirea miracolelor din baia de substanțe chimice. Pândeam nașterea frumuseții la întuneric, sub pământ, în timp ce tu, adevărata frumusețe, te plimbai singură prin soarele ce inunda grădina.*

Și pentru că orice scrisoare presupune convenții riguroase de adresare directă, deschizând deodată în Prolog două suflete – *Dragă Ida, îți scriu ...* –, închiderea presupune aceeași sinceritate confesivă absolută, fără de care niciunul dintre noi nu poate desăvârși împăcarea: *Am primit șansa..., o șansă de a mă împăca cu mine însumi. Și cu cât iubesc mai mult, cu atât mă apropiu de moarte... Ida, citește scrisoarea mea necrisă.*

Însumând deja o operă substanțială ca valoare, lumea romanescă a Andreei Nanu fascinează prin diafanul descrierilor minuțioase și profunde ca imagistică a metaforelor, constituind în peisajul epic al literaturii contemporane o sensibilă prezență feminină.

Editura Tribuna în 2017

Ani Bradea

Suntem obișnuiți să facem bilanțuri, mai ales la final de an. Să trasăm, imaginar, o linie, sub care să adunăm și să scădem bunele și relele, pe toate cele pe care le-am realizat sau ratat în anul care se încheie. Să concluzionăm și să mergem mai departe. Și să păstrăm, până la urmă, doar bucuriile.

Iar atunci când vine vorba despre carte, despre apariții editoriale de calitate (atât prin conținut cât și prin formă), nu poate fi vorba, cred eu, decât despre bucurii.

Editura Tribuna a contribuit, prin titlurile publicate și în acest an, la seria unor realizări de excepție pe care revista de cultură *Tribuna* le-a adăugat palmaresului său în ultimii cinci ani, sub conducerea și implicarea managerului și redactorului șef al publicației, filosoful Mircea Arman.

În 2017, s-au tipărit la Editura Tribuna șase titluri de: poezie, filosofie, eseistică, istorie, roman, critică literară, precum și două albume de artă. Un efort deloc de neglijat, având în vedere faptul că activitatea editorială se adaugă activităților culturale organizate pe parcursul anului de către revista *Tribuna*, participării la diverse evenimente din țară și străinătate și, cel mai important aspect, apariției bilunare neîntrerupte a revistei tipărite, precum și susținerii săptămânalului online *Tribuna Magazine*, în română, engleză și italiană.

Menționând prima carte apărută la Editura Tribuna în 2017, nu pot să-mi înfrânez subiectivitatea. Și nici nu e cazul, pentru că despre o carte proprie nu poți vorbi dintr-un unghi obiectiv, niciodată. Am avut bucuria ca la începutul acestui an, Profesorul universitar dr. Ștefan Damian să traducă în limba italiană volumul meu de poezie, apărut la Editura Brumar în 2016 cu titlul *Poeme din zid*. A rezultat astfel *Poemi dal Muro*, Editura Tribuna 2017, ilustrat de artistul plastic Vászrhely Antal, cu o copertă realizată de Ovidiu Petca. Un volum prezentat

în Italia, la Accademia di Romania din Roma și la Musei civici Angli Eremitani din Padova, care s-a bucurat apoi de ecouri onorante, cronici extrem de favorabile, publicate atât în Italia cât și în România.

Un titlu cu care Editura Tribuna se mândrește în 2017 este *Filosofi ai crizei Europei - Nietzsche, Husserl, Rosenzweig, Heidegger, Habermas*, semnat Andrei Marga, influentă personalitate culturală a României, care nu mai are nevoie de nicio altă prezentare. În prefața cărții, autorul aduce câteva argumente demersului său, dintre care citez: „Cursul luat de criza Europei este cunoscut. În ceea ce mă privește, am dat seama de aceasta în alte scrieri (...) Nu reiau ceea ce am tratat pe larg acolo, fiind deja public. Mă opresc în volumul de față, cu

un decupaj din două dintre monografiile mele majore (*Filosofia contemporană* și *Filosofia lui Habermas*), doar asupra filosofilor principale ale crizei Europei, care au indus teme, abordări și soluții ce contează astăzi. O fac din trei considerente. Primul este acela că mulți interpretează evoluția Europei ca o continuitate fără rupturi semnificative, ca și cum nu s-au petrecut evenimente răscolitoare. (...) Al doilea este acela că în cazul filosofilor amintite s-a ajuns iarăși la cunoașterea aproximativă și chiar la erori pe care mulți le credeam depășite, fiecare având la dispoziție șanse de informare complete, după 1989. (...) Al treilea considerent este acela că, din nou, filosofia este practică ca o chestiune subiectivă, de inspirație accidentală, de preferință personală. (...) Se scrie istoria filosofiei fără documentare temeinică în subiect. Se elaborează propoziții fără metodă. Se dau idei vechi ca noutăți. (...) În fața acestora, avem datoria să apărăm filosofia, dacă nu ca știință – ceea ce era emfatic deja la Hegel – cel puțin ca disciplină care preia tot mai mult din felul de a proceda al științei, dar adaugă cerința elementară a parcurgerii și documentării complete asupra subiectului.”

Lux inens - Sinteze, interpretări și considerații inițiatice este o altă carte apărută la Editura Tribuna în 2017, despre care autorul său, Vasile Zecheru, colaborator permanent al revistei *Tribuna*, spune în cuvântul de mulțumire de pe prima pagină: „Cartea are treizeci și trei de subcapitole care, asemenea vertebrelor, alcătuiesc împreună o coloană aspirând către înaltul Cerului.” Este vorba despre o analiză de tip guénonian a Tradiției Primordiale, întinsă pe mai mult de trei sute de pagini, bazată pe o bibliografie impresionantă. Pentru legătura cu titlul cărții, dar și ca să provoc cititorii interesați, voi exemplifica și în acest caz printr-un citat: „Pentru cel care a trăit la propriu iluminarea, experiența va rămâne pururea vie, fascinantă la superlativ și, fără îndoială, deosebit de impresionantă. Ea a fost cunoscută de om din cele mai vechi timpuri și denumită, fie iluminare, *samadhi*, *gnosis*, *satori*, fie cunoașterea lui Dumnezeu ca lumină lăuntrică, *Lux inens* etc., sau, mai recent, generic vorbind, experiența mistică (religioasă, a sacralului),

transcendentală, a identității supreme sau experiența supraindividuală. Cel care a trăit ființial această experiență subiectivă este invulnerabil în fața celui al cărui unic instrument de convingere este argumentul rece, măsurat și nimic nu-i mai poate răsturna Adevărul.”

Lauro Grassi, *Momente din istoria Europei Central-Orientale (secolele XVIII-XX)* a apărut în 2017 la Editura Tribuna grație unei traduceri din limba italiană semnată de Cristian Alexandru Damian și Ștefan Damian. Studiul este cu atât mai interesant, cu cât el vine din partea unui străin, care s-a aplecat destul de atent asupra unei părți a istorie noastre, scoțând la lumină detalii care nu sunt de neglijat, precum acesta: „(...) în 1750, probabil la Roman, un anumit *Dumitrache scriitor* putea traduce *Pensées diverses* al suedezului Gabriel de Thureson, conte de Oxenstierna. Această traducere, făcută direct pe baza textului francez și fără a se recurge (așa cum se întâmplă de obicei în cazul unor opere occidentale traduse în românește) la un intermediar neo-grec, reprezintă prima versiune (pe care o știm) direct în română a unui text din cultura modernă europeană.” De altfel, citind *Cuvânt Înainte*, înțelegem lesne, din cele spuse de istoricul italian, că volumul este un document prețios: „Cedând, în sfârșit, la presiunile prietenești ale lui Roberto Sinigaglia și Antonello Biagini, adun în acest mic volum câteva dintre scrierile mele răspândite până acum în reviste sau publicații nu prea ușor de găsit și care, îndrăznesc să o spun, au adus o contribuție nu chiar efemeră (cel puțin în Italia) la reconstruirea critico-istorică a momentelor sau episoadelor care au o anumită relevanță în întâmplările istorice ale Europei central-orientală.” Cred că e de prisos să adaug că, oricum, nu sunt de găsit în limba română în altă parte.

Cărți și contexte critice este cartea care, în cele șapte capitole ale sale, reunește cincizeci și patru de texte (dacă le-am numărat eu bine), analize de tip impresionist ale unor cărți citite, sau doar gânduri și observații critice la adresa scenei literare românești, și a „actorilor” săi, toate filtrate prin ochiul format al scriitorului și omului de cultură Menuț Maximilian. Despre volumul apărut în toamnă la Editura Tribuna, și lansat cu ocazia Zilelor revistei *Tribuna*, ediția 2017, autorul spune (și se întreabă): „Am scris de-a lungul vremii despre multe cărți. Mi-am însușit mai mult sau mai puțin lecturile. Unele mi-au plăcut, altele m-au făcut să reconsider anumite aspecte ale condeiului. Până la urmă, unde este granița dintre valoare și non-valoare, dintre literatură și maculatură? Pot gusturile cititorilor de azi să influențeze o scară a valorilor?”

Printre volumele apărute la Editura Tribuna în 2017 se numără și romanul *Siberii*, al scriitorului Radu Ulmeanu. Cartea este prefăcută de Ion Cristofor, poet și critic literar, care pregătește cititorul pentru întoarcerea în timp, propusă de autor în cele peste patru sute de pagini: „*Siberii* e mai mult decât o autobiografie mascată a poetului Radu Ulmeanu (...) O fascinantă operă, cu o structură binară roman-autobiografie, în care se intersectează mai multe tipuri de scriitură, *Siberii* e un fabulous roman anticomunist, o metaficțiune ce înglobează numeroase documente de istorie, ce dinamitează o epocă (cea comunistă) și pune în lumină fața schimonosită și convulsiile istoriei contempo-

rane, din care fantomele trecutului nu s-au retras definitiv.”

Dacă la toate acestea se adaugă și cele două albume de artă, apărute în condiții grafice excepționale, avem imaginea completă a producției editoriale Tribuna în 2017. Primul, albumul *Giancarlo Pozzi*, a fost tipărit cu prilejul expoziției marelui artist italian, găzduită în perioada 6 iunie – 2 iulie 2017 de Muzeul de artă din Cluj-Napoca, expoziție vernisată în prezența artistului care, cu acest prilej, a susținut și o conferință, fiind prezent în orașul de pe Someș la invitația Revistei de cultură Tribuna. Albumul nu este doar un catalog de expoziție, forma sa grafică îl recomandă pentru mult mai mult, el cuprinzând, pe lângă fotografiile a 50 de lucrări, referințe critice semnate Pierre Restany, Mircea Arman, Lucian Nastasă Kovács, Cristian Alexandru Damian, Dan Breaz, Sara Pleșa Popescu, și un interviu cu artistul italian, realizat de Ovidiu Petca, un CV de artist, fotografii de colecție ale artistului, care-l înfățișează alături de mari nume ale lumii, artistice și literare, fragmente din cărțile - obiect de artă, realizate în colaborare cu importanți poeți italieni, note despre artist semnate Luigi Cavallo. Extrem de ilustrativă în a descrie personalitatea artistică a lui Giancarlo Pozzi, este cronică marelui critic de artă francez Pierre Restany (mort la 29 mai 2003), text citat, în deschiderea albumului, din *Le moineau gris et le faucon*, Cimaise, Paris, 1981, unde a fost publicat: „Pozzi este pictorul pulsionilor inimii, al motivațiilor afective prea

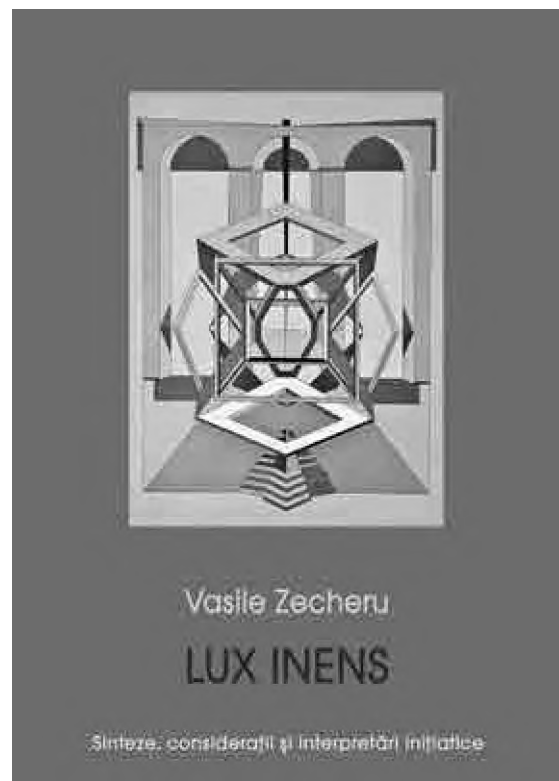

profunde pentru a fi descrise cu certitudinile logice ale rațiunii: la acest nivel al conștiinței totul nu este decât mișcare, plutire, forme prevestite, gesturi schițate, tresăriri ale eterului.”

Cel de-al doilea album de artă, tipărit de Editura Tribuna în 2017, este și cea mai recentă apariție, care încheie, de altfel, seria editorială a acestui an. Este vorba despre albumul *Tribuna graphic*, tipărit cu prilejul celei de-a VIII-a ediții a expoziție cu același nume, prezentată, ca în toți ceilalți ani, în sălile Palatului Banffy, sediul Muzeului de Artă din Cluj-Napoca. Catalogul reproduce o serie de 30 de lucrări, semnate de tot atâția graficieni din întreaga lume, selecție, considerată de către criticul de artă, Prof. univ. dr. Pavel Pușcaș, „extrem de coerentă și complexă în ceea ce privește conținuturile comunicării”.

Aceasta este, schițată succint, imaginea de ansamblu a ceea ce a apărut la Editura Tribuna în 2017. Zestre culturală care se remarcă, în special, prin calitate, criteriul principal în baza căruia au fost alese volumele pentru publicare, în detrimentul cantității, capcană în care cad atât de ușor tot mai mulți editori ai zilelor noastre. Privind cu încredere spre viitor, așteptăm cu interes aparițiile Editurii Tribuna în 2018. Până atunci, nu uitați să vă împrieteniți cu cărțile bune. Pentru că, așa cum spune Lev Tolstoi: „cartea bună e ca o conversație cu un om deștept”.

Design coperte: Ovidiu Petca

Catalogul Manuscriselor Mănăstirii Sinaia

Vasile Zecheru

Celebra stațiune montană Sinaia s-a dezvoltat în jurul Mănăstirii omonime, construită de Spătarul Mihail Cantacuzino între anii 1690-1695. Unul dintre călugării acestei mănăstiri, Protosinghelul Dr. Mihail Harbuzaru, se ocupă cu cercetarea cărții vechi din biblioteca monastică încă din timpul studiilor: Ms. nr. 9 i-a oferit tema lucrării de master – *Albina lui Antonie Monahul, ca izvor omiletic. Reproducerea selectivă, transcriere și comentarii* –, lucrare susținută la catedra de Omiletică a Facultății de Teologie Justinian Patriarhul, din București, în anul 2006. Ms. nr. 9 reprezintă o antologie de citate biblice, patristice și filosofice, grupate pe teme dispuse antitetic, realizat la Mănăstirea Sinaia de către monahul caligraf Dometie, în anul 1820. Iar mai departe a cercetat zestrea de manuscrise psaltice, concretizată într-un doctorat în 2010: *Manuscrisele psaltice de la Mănăstirea Sinaia*, cu calificativul *magna cum laude*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității Babeș-Bolyai, sub îndrumarea Pr. prof. dr. Vasile Stanciu. În 2012 a publicat teza de doctorat, la București, la Editura Cuvântul Vieții a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

În colaborare cu dl. Conf. Dr. Dragoș Șesan, profesor de paleografie chirilică la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București și cercetător la Arhivele Naționale ale României, Părintele Mihail ne oferă un catalog al celor 82 de manuscrise ale Mănăstirii Sinaia, incluzând aici și pe cele 22 ajunse în Biblioteca Academiei Române.

La baza întocmirii catalogului manuscriselor stă fișa de descriere codicologică, în șase puncte: 1. Data; 2. Titlu; 3. Descrierea amănunțită a conținutului; 4. Însemnări; 5. Cota manuscrisului; 6. Descriere generală.

Primul element din fișa de descriere codicologică îl reprezintă data sau datarea manuscrisului. Unele au, din fericire, trecută data realizării lor de către copiiști (Ms. nr. 2143 B.A.R.: „Prin osteneala smeritului întru ieromonah și Silvestru, ieromonah de la sfânta Mănăstire Sinaia; și s-au început în luna lui mai 7 zile, de la zidirea lumii leat 7233, iară de la întruparea Domnului și Dumnezeului nostru Iisus Hristos leat 1725 și s-au sfârșit avgust 10 zile”). Al doilea element al fișei de descriere codicologică îl constituie titlul. Unii codici au un titlu propriu, conceput de copist sau preluat din sursa manuscrisă ori tipărită, simplu (Ms. nr. 11: „Mântuirea păcătoșilor”) sau amplu (Ms. nr. 17: „Tomul al doilea al Anthologhiei după așezământul sistimii cei noauă, a muzichiei bisericesti, întru carele să cuprind cântările ce să întrebuintază la privegherile praznicilor împărătești și la sfinții cei mari. Facerea fericitului întru pomnire Macarie arhimandrit protopsaltul a toată Rumânia”). De multe ori, în titlu sunt menționate numele copistului, data și locul (Ms. nr. 9: „Albina, carea iaste făcută de Antonie Călugărul. După orânduiala cuvintelor sfinților dascăli și fi-

losofi care sânt într-însa ca întru o liveade plină de toate rodurile. Scrisu-s-au în Sfânta M. Sinaia la curgerea anilor 1820 de Dometie monah”). A treia rubrică a descrierii conținutului manuscrisului este cea mai cuprinzătoare. Dificultatea crește de la manuscrisele simple, mici (Ms. nr. 20, <Liturgia Sf. Ioan Gură de Aur>), până la manuscrise de mari dimensiuni, cu zeci de capitole (Ms. nr. 22, <Cuvinte pusnicești, de Sf. Isaac Sirul>), la care sunt menționate filele de început și sfârșit ale fiecărui capitol, și culminează cu descrierea manuscriselor psaltice. La acestea din urmă sunt menționate filele de început și sfârșit ale fiecărei cântări în parte. Incipitul cântărilor grecești a fost tradus în limba română, după ce a fost redat în grafia originală. Au fost identificați, pe cât posibil, compozitorii pieselor anonime și s-a făcut distincție între diverșii compozitori psalți din aceste manuscrise. Au fost îndreptate și confuziile produse de numele altor compozitori psalți, unul și același autor fiind menționat cu mai multe nume: Petru Lampadarie, trecut uneori Petru Peloponisiul; Grigorie Protopsaltul, numit și Grigorie Lampadarie; Dionisie Fotino, numit și Moraitul sau Peloponisiul.

Rubrica nr. 4 este cea a însemnărilor, prezente în majoritatea manuscriselor. Ele sunt deosebit de valoroase, mai ales pentru identificarea copistului, a anului și a locului în care a fost realizat manuscrisul. De exemplu, Ms. nr. 18: „Sau <sic> scris de mine, cel mai păcătos și nevrednic între Ieros<c>himonahi Visarion din S<fânta> M<cănăstire> Sinaia. Cartea călugăriei și a s<c>himniciei. Leat 1842, luna Ghenar<i>e 16”; „Smerit între clirici didascalul Radul Duma cărt<urar> B<iserica> Brașovului” (Ms. nr. 1).

Unele însemnări sunt ale vremelnichilor deținători: „Acest pateric care s-au scris de Părintele Dometie iaste al meu, cel mai mic între ierodiaconi și mi l-au dăruit dascălul meu, adecă Părintele Dometie. Inochentie Păcătosul, 1825, martie, 10 zile” (Ms. nr. 26), altele conțin numele donatorului: „Amintire de la George Cârțan, oferită Bibliotecii Sinaia, octombrie 12, 1901” (Ms. nr. 23), sau ale ale lectorului: „Am citit și eu robul lui Dumnezeu Dimitrie și am văzut vrednicile de laudă minuni ale Sfântului Ierarh Nicolae ce au făcut cu cei iubitori de Dumnezeu. 1821, dechembrie 20” (Ms. nr. 25).

Prin unele însemnări aflăm informații despre călugării din vechime: „La leat 1831, Aprilie în trei zile, în Sâmbăta Acatistului a cincea săptămână din post Paștelui m-am făcut călugăr în mantie în Sfânta Mănăstire Sinaia, de părintele Iosaf Arhimandritu<l>. Serghie Mon<a>h” (Ms. nr. 19); „Această carte este rămasă de la părintele pusticul Inochentie, care a trăit la Sf. Ana ot Bucegi, anii <18>30, unde și-a săpat și mormântul, dar în urmă a fost îngropat la mănăstire, lângă mormintele ctitorilor. Era un bun amic al lui D. Barbu Catargiu. Aceste rânduri sunt scrise la anul 1878” (Ms. nr. 47).

Informații valoroase sunt și despre Mănăstirea Sinaia: „Sinaia s-au isprăvit de zidit la anul de la

nașterea lui H<risto>s 1695, luna lui iunie”; „Al 11-le<a> stareț s-au pus P<ărintele> Onufrie la anul 1859, luna ianuar 30. Al 12-le<a> stareț s-au pus P<ărintele> Ghermano, la 1877, avgust 27. L-a depărtat din stăreție la 1888 iulie 7 în urma multor abateri. Al optusprezecelea stareț s-au pus P<ărintele> Nifon al II-lea, la 1888 avgust 19” (Ms. nr. 29).

Evenimentele istorice sau cotidiene nu lipsesc: „Leat 7109 <=1601> avgust 11 dni au ucis nemții pe Mihai vodă. Și capul l-au adus aicea în țară de l-au îngropat la Mănăstirea Dealului, iar trupul lui l-au îngropat în Câmpii Turzii, în Țara Ungurească. Și am scris eu, Parthenie egumenul ot Lespezi, Sinaitul. Noemvrie 30 dni 7253 <=1744>” (Ms. nr. 3460 B.A.R.).

Unele manuscrise au frumoase îndemnuri către cititori: „[...] Și s-au scris prin mine nevrednicul și mai micul între cântăreți Nicolae Ivanovici, când mă aflam candidat dascăl și logofăt al satului Comarnic din județul Prahovei. Și s-au scris cu mâna de țărănă. Eu voi muri și degetele mele vor putrezi, iar cei ce vor ceti mă vor pomeni. Și mă rog cei ce vă veți întâmpla a paradosi acest tom, aflând vreo greșală, să o îndreptați cu duhul blândeților că și înșivă să câștigați iertare de la lesne iertătorul și răsplătitorul a toată fața bună, Dumnezeu, a Căruia este slava, cinstea și închinăciunea, în vecii vecilor amin” (Ms. nr. 17).

Pe lângă „duhul blândeților” se mai întâlnesc și îndătinatele blesteme care să împiedice înstrăinarea vechilor cărți, în acest caz având exepul Ms. nr. 33: „Și am scris eu robul lui Dumnezeu Ion și cine să va ispiti ca să-l fure aceast sfânt și dumnezeiescu tom [...] să nu-l erte Dumneze<u>, ci să-l găsească cutremurul <lui> Cain și bubele lui Ghezia. 1827”. Rubrica nr. 5 cuprinde cotele manuscriselor, precum și cotele vechi.

Ultima rubrică, nr. 6, reprezintă descrierea manuscrisului. Se menționează care este original și care este copie și, pe cât posibil, care au fost sursele copiilor. Toate manuscrisele au ca suport hârtia, unele cu filigran; starea lor de conservare este destul de rea, mai ales din cauza climei umede de la Sinaia. Un singur manuscris este slavon (Ms. nr. 20, care cuprinde Liturgia Sf. Ioan Gură de Aur, pentru uzul preoților). Multe dintre manuscrise, mai ales din cele psaltice, sunt integrale în limba greacă sau bilingve, româno-grecești. Celelalte sunt românești, cu grafie chirilică. Multe manuscrise sunt ilustrate cu vignete, frontispicii cu motive florale, litere ornate și semnături ornate. Majoritatea poartă sigiliul Mănăstirii Sinaia, în diverse variante, violet, albastru, negru, oliv și verde, precum și sigiliu în tuș negru sau în fum ale deținătorilor: George Ucenescu, Nicolae Ivanovici, Arhim. Teofilact Dinu (sigiliu în tuș violet), Ioan Petric, Protopopul Brașovului (tuș violet). Acolo unde nu este trecută data achiziției înseamnă că respectivul manuscris era deja în posesia mănăstirii la reorganizarea ei de către starețul Nifon, după 1889.

Căutând în Biblioteca Academiei Române manuscrise ale „Albinei” pentru teza de master, Protos. Mihail a dat peste manuscrise provenite de la Mănăstirea Sinaia, șapte fiind dăruite Academiei, la 20 noiembrie 1887, de către Eforia Spitalelor Civile, care patrona averile Mănăstirii Sinaia. Sunt manuscrise deosebit de valoroase, cum ar fi cea mai veche versiune a *Didahiilor* Sf. Antim Ivireanul (Ms. nr. 3460, din 1722-1724) sau *Patericul egiptean* (Ms. nr. 480, din 1700), dăruit mănăstirii de ctitorul Mihail Cantacuzino Spătarul. De aceea au fost incluse în acest cata-

log și cele 22 de manuscrise sinaite păstrate în Biblioteca Academiei. Unele dintre ele au fost realizate de călugării caligrafi sinaiți, dintre care cei mai importanți sunt Ieromonahul Silvestru (cu patru manuscrise realizate în prima jumătate a secolului al XVIII-lea) și Monahul Dometie (activ la începutul secolului al XIX-lea, tot cu patru manuscrise, din care unul, nr. 9, este copiat după Ms. nr. 1330 al lui Silvestru). Alte manuscrise sunt rămase de la ucenicii Sfântului Paisie de la Neamț, veniți după moartea acestuia la Sinaia: Arhimandritul Iustin, Arhimandritul Gherasim și Ieromonahul Meletie.

Cei trei, împreună probabil cu alți monahi veniți de la Neamț, au adus și la Sinaia duhul paisian și dragostea de studiu și de isihasm, care au făcut să înflorească monahismul ortodox de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui de-al XIX-lea, împreună cu manuscrise și tipărituri realizate în obștea nemțeană.

Desele războaie, revoluții, precum și nevoia de a găsi o mănăstire potrivită pentru o viețuire înaltă, făceau ca monahii să peregrineze destul de mult din mănăstire în mănăstire, cu desaga de cărți după ei. Astfel de vieți zbuciumate au avut și doi dintre cei mai importanți protopsalți din Țara Românească din secolul al XIX-lea, Protos. Naum Râmnicianu și Protos. Varlaam Bărâncescu. Ambii au viețuit câțiva ani la Mănăstirea Sinaia, realizând mai multe compoziții, dar manuscrisele lor au rămas mănăstirilor în care au decedat,

Cernica (jud. Ilfov) și, respectiv, Ciolanu (jud. Buzău). Ms. nr. 1412 din BAR cuprinde ultima cronică a Țării Românești, realizată de Protos. Naum Râmnicianu în „1810, martie 13, în sfințita mănăstire Sinaia din Prahova” (f. 19v).

Prin comparația cu manuscrisele păstrate în Mănăstirea Sinaia au fost identificați autorii câtorva manuscrise din B.A.R., considerate până acum ca având autor anonim, exemplu în acest caz fiind cele realizate de Protos. Varlaam Bărâncescu (Ms. nr. 4014 și 4266 B.A.R.) și de Monahul Dometie de la Sinaia (Ms. nr. 4831 B.A.R.).

Monahul Neofit Ivanovici (botezat Nicolae) a fost unul dintre cei mai importanți copişti sinaiți. Ucenic al lui Macarie Ieromonahul, a activat toată viața în județul Prahova ca profesor, psalt și notar. A fost tuns în monahism la bătrânețe, la Sinaia, iar la moartea sa, în 1897, au rămas mănăstirii cinci manuscrise psaltice autografe (Ms. nr. 17, 34, 36, 37, 45, totalizând peste 1200 de file), precum și alte două, achiziționate de el: Ms. nr. 26, un miscelaneu cuprinzând *Cuvinte despre rugăciune ale Sfinților Nil și Marcu Postitorul*, și Ms. nr. 33, *Cântările Sfintei Liturghii*.

Alături de Protos. Naum Râmnicianu, Protos. Varlaam Bărâncescu, Ierom. Silvestru, Ierom. Meletie, Monahul Dometie și Monahul Neofit, alți doi copişti de la Sinaia și-au trecut numele pe bătrânele file: Serghie Monahul (Ms. nr. 19) și Visarion Ieroschimonahul (Ms. nr. 18). Multe

manuscrise sunt, din păcate, nesemnate, dar au fost identificați autorii a două dintre ele, prin comparație cu alte manuscrise, semnate: Ms. nr. 11 este realizat de Monahul Dometie de la Sinaia, pe la 1820; Ms. nr. 38 este al lui Ioniță Stoicescu-Logofețelul, din Ploiești, datând din jurul anului 1830.

Arhim. Nifon Popescu, stareț la Sinaia între 1888-1909, a pus ordine în cărțile mănăstirii, odată cu deschiderea expoziției muzeale (1895, cea mai veche din Regat). Iată ce scria pe Ms. nr. 46, la f. 58v: „Posed această carte de când eram Ierodiacon în Monastirea Căldărușani. O ofer bibliotecii Monastirei Sinaia, bibliotecă pe care am înființat-o prin cărți căpătate de la unii și de la alții, începând a colecta la anul 1895. Iar azi posedă 3000 volume și 600 obiecte la muzeul ce am înființat totodată. 15 iulie 1902, Archim. Nifon, Stareț”. Totuși, există mărturii că Nifon doar a reorganizat-o și îmbogățit-o, pentru că, în 1872, Dimitrie Frunzescu afirma că Mănăstirea Sinaia are o bibliotecă frumoasă¹. Iar Nifon a venit în Sinaia în 1888.

Biblioteca Mănăstirii cuprinde și manuscrise provenite din apropiatul Brașov, cu străvechea-i Școală Românească de pe lângă Biserica „Sf. Nicolae” din Șchei. Ms. nr. 1 este realizat de protopsaltul profesor Radu Duma, în jurul anului 1770. Este primul curs de *Istorie bisericească* din cultura românească, tradus după manualul utilizat în acel moment în seminariile catolice și greco-catolice, realizat de cardinalul italian Cesare Baronio între anii 1588-1607. Alt manuscris din Șchei este Ms. nr. 4802 din B.A.R., reprezentând un *Hronograf* realizat în 1805 de Nicolae Grid, copist-caligraf, dascăl, diacon și preot cărturar, manuscris ce a aparținut Ieromonahului Damaschin de la Sinaia, pe la 1863. Ms. nr. 23, din 1786, *Cuvinte de suflet folositoare la mântuirea Patimă și la slăvita Înviere a Domnului nostru Iisus Hristos, alcătuite de Athanasie Ieromonahul Baruha Criteanul*, provine din Brașov, fiind dăruit în 1901 Mănăstirii Sinaia de Badea Cârțan, care-l primise cu doar o zi înainte de la Protopopul Brașovului, Ioan Petric. Sibianul George Ucenescu, ce a activat toată viața în Brașov ca protopsalt și profesor de muzică, a lăsat mănăstirii patru dintre manuscrisele sale psaltice, realizate la București între anii 1850-1853, pe cand ucenicea într-ale psalticii și ale tipografiei pe lângă Anton Pann. Alte două, Ms. nr. 40 și 50, tot psaltichii, anonime, au făcut parte din biblioteca sa. Semnătura sa se mai găsește pe cinci tipărituri psaltice din Bibliotecă, toate tipărite de Anton Pann: *Privighier*, 1848, *Irmologhion*, 1847 și volumele I (1841), II și III (1853) ale *Noului Doxastar*. Protos. Varlaam Bărâncescu i-a fost primul profesor de muzică și, probabil, Ucenescu a păstrat relații de prietenie cu monahii de la Sinaia toată viața. Ms. nr. 784 B.A.R., *Învățăturile Sf. Teodor Studitul*, a fost scris la Brașov special pentru Mănăstirea Sinaia.

În București au fost realizate Mss. nr. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 13, 28, 33, 41, 42, 43, 44, 52, 59, 61, 1062 B.A.R., 3460 B.A.R.

La Mănăstirea Sinaia: Mss. nr. 9, 11, 18, 19, 26, 29, 36, 37, 502 B.A.R., 568 B.A.R., 569 B.A.R., 726 B.A.R., 1330 B.A.R., 1412 B.A.R., 1951 B.A.R., 2143 B.A.R., 3507 B.A.R., 3557 B.A.R., 4014 B.A.R., 4831 B.A.R. Manuscrisele arhimandriților Iustin și Gherasim, precum și cele ale lui Meletie Ieromonahul, sunt realizate la Sinaia sau la Neamț/Secu (care au fost multă vreme unite, Meletie fiind de la Secu).

Jenő Bartos

Iluminare (2014), ulei pe pânză, 120 x 100 cm

Acestea sunt: *Mss. nr. 144 B.A.R., 472 B.A.R., 489 B.A.R., 1341 B.A.R.*

Scrise sau provenite de la Mănăstirea Căldărușani: *Mss. nr. 10, 12, 16, 24, 46*; scrise sau provenite de la Mănăstirea Neamț: *Mss. nr. 22, 27, 30*; la Ploiești: *Mss. nr. 31, 36, 37, 49*.

Majoritatea manuscriselor psaltice sunt copii, însă cele ale lui Nicolae Ivanovici, călugărit Neofit la Sinaia, au multe piese originale, compuse de el (*Mss. nr. 17, 36 și 37*). Chinonicele din *Ms. nr. 34* sunt traduse de el după Petru Lampadarie.

Ms. nr. 17, realizat tot de Ivanovici, este interesant deoarece este copiat după o *Antologhie* muzicală a Ieromonahului Macarie, publicată însă doar parțial. Macarie a publicat în 1827 Tomul al doilea al *Antologhiei*, care cuprinde cântările Utreniei, dar Primul Tom, care cuprindea Vecernia, și pe al treilea, care cuprindea Cântările Sfintei Liturghii, nu le-a mai publicat. *Ms. nr. 17* cuprinde toate aceste tomuri, iar la Utrenie are cântări care nu au fost folosite în varianta tipărită, ca în *Ms. rom. nr. 1691 B.A.R.*, caligrafiat de Ilie Cântărețul în 1825. Ilie i-a scris câteva manuscrise lui Macarie. Cântările Utreniei și ale Sfintei Liturghii ale lui Macarie se mai găsesc în *Ms. rom. nr. 1804 B.A.R.*, filele 143-215v, caligrafiate de Monahul Ghimnazie de la Căldărușani, ucenic al lui Macarie. Deci, Tomul Vecerniei lui Macarie se găsește doar în *Ms. nr. 17* de la Sinaia.

Sunt douăsprezece *Antologhioane*, trei *Chinonice*, patru dintre acestea cuprinzând *Cântările Sfintei Liturghii*, și un *Irmologhion Calcfonicon*.

Manuscrisele lui George Ucenescu (*Mss. nr. 41, 42, 43, 44*) au fost realizate sub îndrumarea lui Anton Pann, după psaltichii grecești din biblioteca acestuia. *Ms. grecesc nr. 33, Cântările Sfintei Liturghii*, este realizat de Ilie Cântărețul, care a scris două manuscrise pentru Macarie Ieromonahul. *Mss. nr. 38 și 49* sunt ale lui Ioniță Stoicescu-Logofetelul, profesor și protopsalt din Ploiești. Profesorul și cantorul George Căciulă din Săcele, jud. Brașov, a scris *Ms. nr. 35*.

Ms. nr. 52, un *Antologhion* grecesc scris înainte de 1811 de un anonim, este singurul dintre manuscrisele muzicale de la Sinaia care are notație cucuzeliană de tranziție, specifică secolului al XVIII-lea.

Alte trei manuscrise muzicale cuprind piese pe notație guidonică. *Ms. nr. 57 – Immuri școlare* – provine de la un elev de seminar, iar două manuscrise voluminoase (*Mss. nr. 58 și 61*) au fost dăruite Mănăstirii Sinaia de Dimitrie Vulpian în 1906, care a strâns în ele munca sa de culegere a folclorului românesc de pe întreg teritoriul românesc.

La *Cronografe și Letopisețe*, alături de *Ms. nr. 1* mai sunt patru manuscrise. *Ms. nr. 1412 B.A.R.*, scris de Protos. Naum Râmnicianu în 1812 la Sinaia, este ultimul letopiseț din Țara Românească. *Ms. nr. 4802 B.A.R.* a fost scris de Pr. Nicolae Grid din Șcheii Brașovului în 1805, iar în 1863 îi aparține Ieromonahului Damaschin de la Sinaia. *Ms. nr. 30* conține o scurtă cronică a Țărilor Române, scrisă în 1855, de Arhimandritul Neonil, starețul Mănăstirilor Neamț și Secu. *Ms. nr. 569 B.A.R.* conține *Istoricul și avutul mănăstirii Sinaia*, fiind scris de Dorothei Ieromonahul, în 1881. Despre situația materială a mănăstirii stă mărturie și *Ms. nr. 726 B.A.R.*, provenit din arhiva Mitropoliei Ungrovlahiei și cuprinzând *Catagrafii de bunuri și documente privitoare la următoarele mănăstiri din Țara Românească: Sadova, Șerbănești-Morunghlavu, Sinaia etc.* *Ms. nr. 12* conține *Istoria*

Jenő Bartos *Paznicul timpului* (1996), guașă, tuș, 40 x 65 cm

pentru surparea Ierusalimului, un fragment din *Războiul evreilor*, scris de Iosif Flavius.

Un manuscris foarte valoros pentru mănăstire este *Ms. nr. 29*, care cuprinde pomelnicele ctitorilor, ale primilor stareți, ale celor mai importanți donatori, precum și lista stareților mănăstirii și a daniilor primite. S-au făcut însemnări în el de către stareți, pe tot parcursul secolelor XVIII-XIX.

Manuscrisele de literatură monahală sunt, firește, larg reprezentate. La loc de cinste stau *Învățăturile celui dintru Sfinți părintelui nostru Theodor Studitul*, cu patru exemplare, apoi *Mântuirea păcătoșilor*, în două exemplare. În câte un exemplar se află: *Alăută duhovnicească și trâmbița cerească, Războiul nevăzut, Așavita sufletească, Cuvintele Sf. Isaac Sirul, Cuvinte ale sfinților părinți Isaia și Vasile cel Mare, Cuvinte de la sfinții Nil și Marcu Postitorul, Patericul Egiptean, Patericul Lavrei Pecersca*. Un miscelaneu – *Ms. nr. 489 B.A.R.* –, realizat de Meletie Ieromonahul la Secu sau la Sinaia, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, conține învățături ale următorilor: Sf. Maxim Mărturisitorul, Sf. Nil Sorski, Nichifor din singurătate, Sfântul Calist, Sf. Nichita Stithatul, Sf. Efrem Sirul, Sf. Grigorie Sinaitul, Evagrie Monahul și Sf. Vasile cel Mare. Tot Meletie a scris și *Ms. nr. 1371 B.A.R.*, care cuprinde viața și scrierile ascetice ale Sf. Grigorie Sinaitul, precum și învățătura Sf. Maxim Mărturisitorul despre rugăciune.

Literatura veche religioasă este reprezentată de *Albina* Monahului Antonie, în două exemplare, apoi de *Crinii țarinii, Floarea darurilor, Viața sfinților Varlaam și Ioasaf, Învățături și sfaturi morale creștine* (*Ms. nr. 42*); *Vămile clevețirii, nedreptății, a păcatelor omenesți de care trecem pentru a ajunge în fața lui Dumnezeu și Vedaria înfricoșatului județ al lui Dumnezeu* (*Ms. nr. 48*); *Istorie pentru viața fericitului precrașnicului Iosif, fiul sfântului patriarh Iacov; Istoria sfântului Ieronim Dascalul Bisericii. Pentru Iuda vânzătorul Domnului H<risto>s* (*Ms. rom. coligat cu Ταμείον Ορθοδοξίας <Tezaurul Ortodoxiei>, Veneția, 1780, de Episcopul Tecfil al Campaniei*); *Plângerea Sfintei Mănăstiri a Silvașului* (*Ms. nr. 4831 B.A.R.*).

Manuscrisele liturgice nu puteau să lipsească: un *Sinaxar* (*Ms. nr. 10*); un frumos *Arhieraticon* (*Ms. nr. 13*), rămas de la PS Dositei Botoșăneanu, scris de un monah athonit, Mina Panaitescu Prodromitu, în 1896; *Rânduiala călugăriei și a schimniciei* (*Ms. nr. 18*, din 1842, al lui Visarion Ieroschimonahul de la Sinaia); *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur*, doar pentru uzul preotului (*Ms. nr. 20*, singurul în limba slavonă); *Slujba târnosirii bisericii* (*Ms. nr. 28*); *Paraclisul Sf. Mare Mucenic Dimitrie* (o parte din *Ms. nr. 30*); *Păremier* (*Ms. nr. 39*); *Liturghier diaconesc* (*Ms. nr. 46*); *Ceaslov* (*Ms. nr. 52*); *Rânduiala Sfintei Liturghii și alte rânduieli* (*Ms. coligat cu Liturghier, Veneția, 1776*); *Pavecernița și canoanele ei* (*Ms. nr. 3557 B.A.R.*); *Rânduiala ungerii domnilor, Rânduiala hirotesiei duhovnicului și a purtătorului de sfeșnic și Rugăciunile Parastasului* (*Ms. nr. 3567 B.A.R.*).

Între manuscrisele omiletice se numără deosebit de importantul *Ms. nr. 3460 B.A.R.*, cel mai vechi manuscris cunoscut al *Didahiilor* Sf. Antim Ivireanul, care aparținea pe la 1742 Ieromonahului Partenie de la Sinaia; *Albina* (*Mss. nr. 9 și 1330 B.A.R.*); *Cuvinte la Saptamana Pătimirilor și la Înviere*, de Ieromonahul Athanasie Baruha Criteanul, alcătuit în anul 1786 (*Ms. nr. 23*); *Viețile Sfinților* (*Ms. nr. 25*); *Omilii, discursuri și cuvântări funebre* (*Ms. nr. 4014 B.A.R.*), a Protos. Varlaam Bărâncescu, pe atunci la Sinaia, mare cântăreț și compozitor, dar și foarte bun predicator.

Ms. nr. 15 este o *Erminie a picturii bizantine*; *Mss. nr. 21 și 27* sunt catehisme, dintre care cel din urmă este realizat de Monahul Neofit Cavsocalivitul de la Mănăstirea Neamț, fost rabin în Grecia, cuprinzând un *Catihisis cum să cade să catihisească duhovnicul pre jidovul cel ce voiaște a primi sfânta credință cea pravoslavnică prin sfântul botez*; *Ms. nr. 1062 B.A.R.* cuprinde *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie și Viața Sfântului Nifon, Patriarhul Constantinopolului*, de Gavriil Protul. Scris în 1727, manuscrisul îi aparținea pe la 1811-1818 arhimandritului sinait Gherasim, viitor episcop al Buzăului.

Ms. nr. 31 cuprinde *Prorocia lui Agatanghel și Prorocia lui Leon cel Înțelept*, precum și *Diata lui Petru cel Mare*. *Ms. nr. 32* cuprinde o foarte populară carte a Evului Mediu: *Gromovnicul lui Ieraclie Cetitorul de stele*, alături de *Pilde filosofești*. *Ms. nr. 15* conține un fragment din *Avestița, aripa Satanei*, care era folosit ca talisman.

Se vede și în fondul de manuscrise al Mănăstirii Sinaia unitatea spirituală a românilor de pretutindeni, despre care stă mărturie schimbul permanent de carte veche între Țările Române. Mănăstirea a fost întotdeauna sub jurisdicția Mitropoliei Ungrovlahiei, însă a avut mereu strânse legături cu apropiata Transilvanie, prin Brașov, cu Moldova, mai ales prin Mănăstirea Neamț, precum și cu Muntele Athos. Călugării de la Sinaia au provenit întotdeauna din toate cele trei mari provincii românești, iar pelerinajul la Muntele Athos și impregnarea cu spiritualitatea și cu arta liturgică athonită a fost întotdeauna o constantă a monahilor ortodocși de pretutindeni. Toate aceste manuscrise atestă frumoasa activitate culturală a călugărilor Mănăstirii Sinaia, în primele ei două secole de existență.

Notă

1 Dimitrie Frunzescu, *Dicționarul topografic și statisticu alu Romaniei*, Tipografia Statului, București, 1872, p. 438.

Dumitru Velea

Ca pentru o mare întoarcere

Suntem pe fundul craterului săpat adânc în piatră,
am ascultat crainicul care ne-a strigat:
Afundați-vă în acest mare vas pentru a urca pe vârful muntelui! Și ca în moarte am curs toți spre valea cea mare, confundând-o cu nașterea.

Nimeni nu mai spune că, ascultându-l, am dobândit înțelegerea, când nu vedem nicio piatră din munte, ci numai nisip mișcător, prin care pășim cu speranța că-n zori vom sorbi, cu buzele plesnite, rouă de sus.

Turn și copil

Puțin aplecat, turnul,
fără de care oamenii nici nu există.

Nu i s-a găsit nicio inscripție
după care să i se stabilească vârsta;

înălțat, într-o dimineață cețoasă,
se pare, de mâna invizibilă

a meșterului, căruia nu i-au rămas
decât ochii să ne privească;

piatră pe piatră a așezat,
absent sau în absența noastră.

Jur împrejurul turnului, mulțimea
stă împietrită la gestul captiv

al brațului de sus.
Glasu-i capete de capete leagă.

Este un ținut al solilocviului,
pe un timp în care trandafirul

și cartea se-nchid. Copilul
vede un semn pe-o piatră a turnului –

și-o smulge din zid,
ca pe-o silabă dintr-o frază:

cranii peste cranii încep să curgă
și, puțin aplecat, să se așeze

pe umerii fiecăruia,
care încearcă să mai respire.

Cuvinte de pe pietrele copilului

Există un popor care s-a rătăcit în pustiu
și-și caută pietrele pe drumul acoperit de nisip.

Există un fluviu cu apă dulce pe sub mare
în care te vei scălda o singură dată.

Există un clopot care nu va bătea
decât în clipa în care totul se-ntunecă.

Există o sandală pe care ai s-o încalți
și n-ai să calci cu ea pe niciun drum.

Există o funie pe care n-ai s-o rupi,
negăsindu-i capul pentru a o înnodea.

Există un turn prin care urci și cobori,
fără să vezi vreodată ce este în afară.

Există un copil care se joacă cu pietre
și-un scrib ce sapă cuvintele-acestea.

Există un drum pe care ele se-nșiră –
și cine le citește nu le mai numără.

Doar o zi

Lui Constantin Brâncuși

Odinioară, la vadul râului, noaptea,
El se scufunda și, dintr-o încercare,
atingea cele douăsprezece pietre,
grupate trei câte trei într-un cerc
și nemișcate sub apele repezi.

Acum, în câmpul uscat, ziua,
tu sapi până la ultima suflare
cu speranța că vei atinge una
din cele douăsprezece pietre,
grupate trei câte trei într-un cerc
și nemișcate sub pământurile grele.

Între tine și El, doar o zi de mers.

Cu pasărea pe umăr

Am luat o piatră și am săpat în ea
trei cercuri, unul ieșind din altul, în sus.

Apoi, am așezat între ea și mine,
exact peste umbra mea, o sabie.

*Ia sabia și taie-ți din carne
și risipește-o peste cele trei cercuri:*

Jenő Bartos Prințesa (2000), guașă, tuș, 60 x 80 cm

*în cercul, care va rămâne neacoperit,
să îți așezi chiar capul!*

Am acoperit piatra cu carne și sânge,
sub ochiul bufniței, ce se uita la mine.

*Urcă-te pe muntele nopții
și vei vedea cele trei cercuri de foc!*

*Cu mâna ta le-ai săpat în piatră
și cu carnea ta le-ai acoperit.*

Urc muntele cu piatra în spate
și cu piatra din spate îl sporesc.

*Să nu te clatini, căci pentru tine
este săpată o ușă în ultima piatră!*

- mai spuse pasărea cu ochi orbitor,
în timp ce trecea prin gaura din piatră.

Cateheză

*Piatra albastră pe care stai
este mai presus de puterea apelor din crater;*

*ea nu-i adusă de dincolo de ele
și nici de pe vârful muntelui pierdut în cer;*

*seara, când te târăști pe drum acasă,
ea luminează cu stelele prin întuneric;*

*la deschiderea ușii, o vezi în mijlocul încăperii
cu însemne săpate de tălpile tale;*

*și, obosit, când începi să le descifrezi,
ea este aproape de tine, în gura ta!*

Urmez exemplul: noaptea mă scufund
în apele din crater. Până-n zori,

împurpurat, mă voi ridica din ele,
în mâna dreaptă cu piatra albastră.

Fâșii de pânză

Cine cioplește o piatră
se eliberează de piatră;

cine se eliberează de piatră
devine copil;

cine devine copil
se joacă cu pietrele;

cine se joacă cu pietrele
le citește semnele;

cine la citește semnele
se preface într-o carte;

cine se preface în carte
este viu, fără de moarte.

Plăcuța cu Regrete eterne se decolorase
Se decojise de tot
Cimitirul Veșnicia dăduse faliment
Mai bine cenușă pe apă
Oceanul planetar nu moare niciodată.

În vecii vecilor n-o să am apa asta
Apă apă apă apă apă apă apă
Apă apă apă apă apă
Vreau apă apă apă apă
Zicea rotindu-se băiețelul căruia n-am reușit să-i
văd ochii.

Aș vrea să-mi rafinez toate căutările
am casa plină de cărți
de poteci
fug de lume
iar lumea stă ciopor la ușă ferestre subsol pe bloc
pe scări pe balustrade
în ecrane
cum oare, Doamne, să mai plec de-aici
altfel decât în zbor?
sper să nu-mi faci vreo mare surpriză
și să dau tot de ei în cer, în ceruri.

Poți să alegi și fapte bune
să stai ascultând un radio
să stai cu ochii pironiți pe
viziunea vulpii
pe gaura aia
asta e o faptă bună pe care o poți face
nu împarți rău nimănui
nu ajuți pe nimeni
nu te vaiți
nu țipi
poate-o zărești ieșind sau sosind
bucuria ar fi mare mare și ea ar zbura până la
Dumnezeu
unde altundeva?
Însă gândul tău rămâne același:
nu ajuți

nu dai rău
nu țipi
nu ceri
nu te plângi
ești exact asemenea ei.

Am pasul mic, discret
Mai mult alunec
Mai mult patinez
Mai mult plutesc pe-o pernă de aer
Aș trece neobservat dac-aș fi un abur ușor
Un fum
Vreau s-aleg partea bună
El partea bună și-a ales-o și nu se va lua de la el
Și când fumul se va risipi
O cenușă extrem de fină va dansa în razele
soarelui în amurg
Chiar și noaptea, mișcarea asta dezordonată va fi
vizibilă sub laserele copiilor.

Zile de pescuit
Mă duc în instituție ca la tăiere.

Intrasem într-un cerc de yoghini
Ascultam starea de candoare
Care mă agita și mai mult
O față scârțâia o vioară
La final erau aplauze.

după ce s-a turnat șapa în curtea casei
eu m-am culcat pe ea
toată noaptea a fost caldă
de la soarele de peste zi
noroiul se crăpa pe cizme
pe beton se mai rățăcea câte-o rămă,
câte-o muscă să-și spargă capul
era frumos.

Să mor
Și prin gura mea să iasă acest șarpe cu clopoței

Jenő Bartos *Natură statică* (2001), ulei pe pânză, 40 x 60 cm

De 2 metri
Părăsind cadavrul.

Am corpul subțire
Speranțe puține
Oasele mele-s ușoare, fac clinc-clinc
În bătaia vântului rece de-acum
Gata, le strâng într-un snop, într-un sac
LE VÂND
Plec spre Antipa.

Faptele au murit
S-au evaporat prin supraexpunere
Prin puzderie, ca nisipul, ca bobitele de mac
Și spuza stilistică se tot înalță
Și bezeaua umflată se găurește ușor c-un deget a
mirare...

Câte zaruri se pot face din oasele scheletului tău?
Și din acestea câte măsluite?
Câte colțuri osoase să pilești, să tot polizezi,
mici cuburi ciobite, și până unde și când
astfel încât norocul să-ți suradă mereu
la acest barbut al zilele noastre?

Grupul de tâmpiți din mine însumi s-a întâlnit
să dezbată încotro mergem
încotro?
Să ne mușcăm cozile, au zis unii
Să împușcăm galbeni, au zis mercantili
Să mâncăm jeleuri cu speranțe, au spus cei cu
laptopul în mână
Să cântăm psalmi de pierzanie, mort,
îngropăciune, extincție și toate cele distructive, a
rostit în cor loja dezaxaților
Și tot așa: să fluturăm steaguri, să găurim bani, să
împungem nori, să sădim mătrăgună, să ardem
tămâie, să turnăm plumb în picioare...
Grupul de tâmpiți din tine însuși n-are liniște,
n-are scăpare
Să facem o ședință de spiritism, asta a luminat
fața tuturor,
și să jucăm un poker cu morții
că doar asta ne-a mai rămas.

Jenő Bartos

Frământare (1998), guașă, tuș, 40 x 60 cm

cod roșu de cinism

farmacia din colț a intrat în insolvență,
într-un hotel de pe malul mării
de anul nou va funcționa caloriferul din hol,
un înalt demnitar nimerește tâmpla
în urma unui mesaj pe facebook,
iar bătrânul din azil e trecut la regim,
a ascuns sub pijama câteva kilograme în plus,
femeia de servicii îngrijorată pentru artera lui
anunță medicul de gardă;
cod roșu!

în același timp
undevea într-o editură
în tăcere, poetul donează sânge,
sunt momente de criză când banii nu ajută,

cu sânge și bani
trecem pe orice culoare.

în cealaltă lume fiecare trece
cu notă de plată.
pe marginea gropii
să mă îmbrăcați în pânză de sac,
să-mi ungeți inima cu leșie,
scorojește iute.
mai puneți în sac o mână de grâu,
sunt drojdia vameșilor,
să frângă pâinea
și eu trec odată cu ei.
în vamă e închis la schimb valutar.

nu am spus,
te-am căutat prin sertare,
de două ori
prin camera noastră,
într-o seară
pe o stradă cu nume ciudat.
și te caut
prin unghiuri,
în puncte de vedere,
mai am doar o baterie,
de nouă
volți sau amperi,
nici nu mai știu ce preferi.
un filament obosit
luptă cu beznă
și răbdarea se pierde
împreună cu umbra.
o vecină cu moartea
întrebă de ce nu dorm.
aș putea să renunț
dar liniștea va crede
că nu o merit,
cum tu ai crezut
a rămâne inutil.
nu vreau decât o secundă,
unde ești?

prea muți dintre noi arătăm la fel,

abia de mai zâmbim
când ne privim copiii și palmele,
curg zilele ca rugina
pâinea miroase a praf de pușcă.
tot privim în beznă încercând să găsim puțină
lumină
și când se mai aprinde o lumânare
(la despărțiri ireversibile)
ne încălzim mâinile
cu gesturi nefirești,
uităm de suflet,
rădăcina faptelor și a pașilor
la fel de rătăciți
și fără zâmbet.
ne risipim cu spălătul pe mâini
închinați cojilor de pâine,
prea neagră ca să putem vedea
frimiturile de lumină lăsate
pe pragul ușilor rămase închise
în spatele nostru,
suntem la fel
pe drumul greșit către nimic,
fără zâmbet și cu palmele aspre
copiii ne vor fi la fel
suflete reci.

descrie-mi cu răbdare culoarea vântului
ce îți plimbă pletele pe obrazul meu orb,
cum se ridică nectarul ce mă trece
prin macii dospiti
și amestecatul apelor cu nisip,
printre roțile morii
unde moartea albește odată cu inul.
între palmele tale moi,
lasă-mă curs ca vinul negru
peste munca femeii, vântule,
să fiu dram de culoare în așternut,
ne suntem puțin
cu brațele pline și ochii umezi,
cât să treci strada pe o frunză
și atât.

am să cad la picioarele tale
legat la ochi și cu mâinile goale,
când vei ajunge psalm.
până atunci să păcătuim împreună
sub cele nouă ceruri,
așezate dinaintea noastră
de cei ce te-au scris.
am să-ți fiu punctul ce te păstorește
pe buzele muritorilor
și vara, un fluier de apă,
să ne înmulțească liniștea norilor.

sunt un tâmplar al lui Dumnezeu,
am învățat să fac mese în care
oamenii înfig cuțite când sunt flămânzi,
dau cu pumnul când vor să bea
și lemnul să le țină dinții în ciudați.
am grijă să nu se rupă lama
să nu știrbeasca omul,

Corneliu Octavian Rodeanu

fluier cu rindeua prin cercurile anilor
din miezul de lemn al lumii acestea
iar El știe de câtă putere am nevoie,
să fac o masă,
cât toată foamea ce o îmbracă.

aș mai spune cuiva povestea noastră,
ce păcat, toți știu finalul.
cred că știu
cine ar putea îndura să privească
cum dansul mâinilor tale
amesteca roiuri de bondari
prin șira arcuită?
cine ar putea asculta
cuvintele inventate de tine
pentru nesomnul meu?
cine ar putea mirosi florile de cais
presărate în culoarea ce mă îmbracă?
cine poate atinge neliniștea coapselor tale
dezvelite prin zgomotul nopții?
cine a gustat din tot ce ești
când te așezi pe brațe fără frică?
cui să spun o poveste
căreia nici ura nu îi poate schimba sfârșitul?

aș vrea să-mi găsec un loc
în spatele casei tale,
să pot mânca din strugurii tăi,
sub lemnele de foc
să fie un mormânt
împletind vremea
cu primăvara ta.
să-ți fiu câine
alungând fricile morilor
și îngerii nepoftiți.
umbră de nevoie
fântână pentru sete
și hotar la gând.
iar tu și casa ta
să nu cunoașteți pustiul.

Ultimul sprint al alergătorului de ocazie

Mihai Victus

Premiul I la secțiunea Proză Scurtă, ediția 2017

Cu șaisprezece zile înainte de-a pierde lunga bătălie cu cancerul, Miron, ultimul bărbat al familiei Fabian, părea că se simte mai bine ca oricând. Se observa imediat o revigorare a întregii lui ființe. Până atunci se străduise să mimeze o bună dispoziție excesivă, iar cei din familie făceau același lucru, chiar dacă știau cu toții că jucau niște roluri. Era o minciună, dar una necesară. Poate că-n felul ăsta aveau să păcălească Monstrul. Trebuiau să-și păstreze optimismul.

Sofia, soția lui, tocmai pregătea micul dejun când îl văzu în cadrul ușii, zâmbitor și cu mâna în șold. Scoase un strigăt ascuțit și își lipi palma de piept, pentru a potoli bătăile accelerate ale inimii. El se grăbi să o liniștească. Îi cuprinse umerii și o sărută pe frunte. „Nu te așteptai la asta, nu-i așa?” Renunțase de ani buni la trezirea matinală care-l caracteriza atât de mult altădată. Susținea că zece kilometri alergați dimineața, înainte de-a porni spre serviciu, aveau să-i prelungească viața cu zece minute. Apoi, avansarea la funcția de administrator al companiei a însemnat, printre altele, un sfârșit al acestei obiceiuri. O perioadă s-a încâpățânat să se țină de crezul său, mutându-și programul de alergare cu câteva ore mai devreme sau târziu, înainte de culcare. Oboseala l-a obligat să renunțe treptat, până ce alergatul a ieșit complet din viața lui. A dezvoltat, în schimb, alte obiceiuri. Cel de-a nu se da jos din pat, până ce Sofia îi aducea micul dejun, era unul dintre ele. „Mamă, o să-l transformi într-un leneș”, o dojenise Denisa, fiica lor, când aflase. Ea s-a apărat cu argumentul că noua funcție îl storcea de energie, avea foarte multă responsabilitate la firmă și că-și dorea să-i ușureze viața pe cât îi stătea în putință. Nu adăugase și faptul că se simțea oarecum datoare, ca femeie casnică, să facă treaba asta. Pe Denisa o scotea din minți cuvântul casnică. Tocmai de aceea, la treizeci de ani încă mai alerga după o carieră, în loc să-și găsească un soț cumsecade. Fericirea înseamnă momentele petrecute în familie, alături de cei dragi, nicidecum satisfacția profesională. Sofia avea grijă să i-o reamintească aproape de fiecare dată când, printre lungile ore de singurătate, lua câteva guri din sticla de coniac aflată în spatele dulapului cu alimente. Nu știa de ce simțea nevoia să se ascundă. Nu era ca și cum ar fi devenit o alcoolică. Chiar dacă în ultima vreme înlocuia sticlele mai des, n-avea pentru ce să-și facă griji. Se putea opri oricând, fără vreo dificultate.

O surprinse prezența lui Miron, dar mai ales expresia de seninătate și voie bună de pe figura lui. Parcă toate ridurile și paloarea prin care-l îmbătrânise cancerul ar fi dispărut peste noapte. Nu știa ce să creadă. S-ar fi cuvenit să se bucure sau era încă una din înșelătoriile Monstrului?

După ce încercase s-o liniștească, el se învărtea sprinten prin bucătărie. „Mmm, ce bine miroase.” Lua câte-o bucată de brânză de capră sau ce mai găsea pe tocător și le arunca în gura larg deschisă. Ouăle și feliile de dovleac sfârâiau în tigaia cu aburi. „Așteaptă puțin, că numaidecât e gata”, l-a certat ea. L-a obligat să se așeze pe scaun. I-a văzut picioarele trepidându-i de nerăbdare sub blatul mesei. A pus pe un platou ouăle, dovleceii, castraveții și paharul cu suc de morcovi. Când a trecut pe lângă el, a ciupit-o de fund. I-a privit

fața mare și zâmbitoare. „Sunt eu, mami, în carne și oase.” Sofia s-a abținut să spună că ar fi preferat să-i telefoneze doctorului, să-l întrebe dacă schimbarea aia bruscă însemna cu adevărat un motiv de bucurie. Șansele ca tratamentul să dea rezultate erau destul de mici. Nu atât de repede, cel puțin.

Poate că totuși există și miracole, nu-i așa? Vreau să cred, vreau să cred. Redeschise ochii și acolo se afla Miron cel dintotdeauna, ca și cum ultimele luni ar fi fost doar un coșmar din care abia se trezise. Oh, mulțumesc, Doamne, mulțumesc, mulțumesc, mulțumesc, mulțumesc! Cu lacrimi de recunoștință rostogolindu-i-se peste obraji, se repezi să-și strângă soțul în brațe. Luat pe nepregătite, el se sufocă din cauza dumaticatului pe care tocmai îl mesteca. Înghiți cu greu și, roșu la față, spuse: „Totul va fi bine, mami.” Emoțiile reținute în ea de atâta timp îi zguduiră trupul ca o furtună. „Sunt, sunt at-atât de fe-fericită”, silabisi printre sughituri. Miron întinse palmele și-i șterse lacrimile. „Haide, potolește-te, că inunzi bucătăria.” Printre hohotele de plâns își făcură loc și câțva hohote de râs neconvingătoare. Se opri brusc, își tamponă fața c-un șervețel și se pregăti să alerge spre telefon. „Oh, trebuie să-i spun Dianei, o s-o chem aici, vom da o petrece-re...” Degetele lui i se agătară cu o forță surprinzătoare de braț. „Așteaptă, să nu ne grăbim.” Pentru o clipă, îi dispăruse buna dispoziția. „Da, ai dreptate. Nu e nicio grabă.” S-a așezat pe scaun și l-a privit în tăcere cum înghițea cu poftă alimentele dietetice, de parc-ar fi fost o friptură la grătar. Obişnuia să-i placă atât de mult adunările cu familia și prietenii de la sfârșit de lună, pe terasa din spatele curții, în mirosul de carne afumată, muzică și vocile pline de veselie.

Exista cu adevărat posibilitatea să-și reia viețile din punctul unde rămăseseră suspendate? De oricâte ori și-ar fi închipuit un asemenea deznodământ, Sofiei tot i se părea incredibil. O umbră de îndoială se încâpățâna să-i dea târcoale. Merita un final fericit, continua totuși să-și spună. Nu ceruse niciodată prea mult de la viață. Se căsătorise din iubire, făcuse un copil. Se mulțumea cu atât. Nu se uita cu invidie în curtea vecinului. Succesul altora o bucura. Multele volume de auto-cunoaștere o învățaseră lucrul ăsta. O modelaseră într-o femeie răbdătoare și tolerantă, obișnuită să aprecieze partea plină a paharului. Într-una dintre rarele altercații avute în ultimii ani primise reproșul că e lipsită de ambiție. Afirmăția nu o jignise nici măcar pe jumătate cât își închipuise cea care-o formulase, o fostă prietenă căreia încă îi mai trimitea urări de bine cu ocazia sărbătorilor și zilelor onomastice. Dacă Sofia ar fi fost o femeie credincioasă, probabil că ar fi privit boala soțului ei ca pe-o încercare venită de la Dumnezeu. Și-ar fi pus întreaga încredere în puterea divină și ar fi așteptat producerea miracolului. În realitate, nu respingea ideea unei ființe supreme, chiar dacă se născuse într-o familie de atei, ale căror convingeri i-au urmat până-n mormânt.

O minune, își repetă ea în minte. Deoarece, pur și simplu, o merita. Privi cu recunoștință în sus, dar acolo se afla doar tavanul alb și frumos ornamentat, al cărui model îl stabilise chiar ea, după săptămâni de studiere amănunțită a revistelor de arhitectură și design interior.

„Săru-mâna pentru masă”, spuse cu veselie Miron și-și sărută soția pe frunte. Se grăbi să ajungă în came-

ra dressing-ului. Alese unul dintre treninguri de pe raft, îl trase (cu oarecare dificultate) peste corpul slăbit și se privi în oglindă. Reflecția îl făcu să se strâmbă. Schimbă treningul cu altul mai vechi, de pe vremea când încă nu fusese avansat la funcția de administrator și nu începuse să ia în greutate. Se așeză din nou în fața oglinzii, trase de umerii hainei, își îndreptă spattele. Se convinse că arăta cât se poate de bine. N-avea cum să obțină un rezultat mai favorabil deocamdată. Nenorocitul de cancer îl transformase într-un bătrân. Arăta și se simțea bătrân. Își alungă repede gândurile negre care-i ținuseră companie în lungile ore de insomnii și singurătate.

Sofia, neapucând să-și revină complet din uimire, îl privi șocată cum cobora scările. „Mă duc să alerg puțin”, o înștiință el. „Nu, nu se poate. Ești prea slăbit.” Deodată, Sofia se gândi că soțul ei își pierduse mințile. Monstrul nu-l slăbise nicio clipă din colți. Nebunia îl însuflețise în felul ăla! A fost proastă să creadă într-o minune. „Uită-te la mine, o atenționează Miron și făcu cinci genuflexiuni perfecte, cu spattele drept și brațele întinse. Mă simt nemaipomenit. Voi alerga doar puțin și încet. Am nevoie de aer proaspăt.” Dar expresia de teamă de pe chipul ei rămase neschimbată. „Mă duc să îl sun pe doctorul Crijanovschi.” Pentru a doua oară, simți apăsarea puternică a degetelor lui pe braț. „Ai răbdare până mă întorc. Pe urmă poți să suni pe cine vrei tu. Îți promit că n-ai de ce să te îngrijorezi.” Miron își lipi buzele uscate de fruntea ei și ieși din casă alergând. Își simțea inima gata să explodeze și o ceață groasă i se așeză peste ochi. Încă puțin, încă puțin, se încurajă, simțind cum privirea Sofiei îl urmărea din pragul casei. Imediat ce ajunse la intersecție, o coti la dreapta. Patru, trei, doi, unu... Se ținu cu ambele mâini de stomac și vărsă în verdeța de lângă trotuar un șuvoi de resturi de mâncare și lichid. Efortul îl doborî. Se așeză în genunchi și trupul i se cutremură de câteva ori. Din fericire, nu se mai afla nimeni pe stradă. Își va duce planul până la capăt, indiferent dacă avea să-l omoare. Fiecare celulă a corpului său slăbit, fiecare tendon, mușchi, vene și tot ce l-ar mai putut servi în lupta asta, nimic nu trebuia cruțat. Observase cât era de ușor să renunțe. Închidea ochii și suferința se pierdea treptat. Un singur pas și marele necunoscut l-ar fi primit cu brațele deschise. Nimicul. Nici chinurile veșnice, despre care citise într-o broșură a bisericii catolice găsită pe noptiera patului de la spital, nu-l speriau mai mult. Ideea de gol, de dispariție i se părea insuportabilă. Se imagina pe sine ca o linie trasată cu creionul iar moartea era guma de șters, trecând repede și nelăsând în urmă nicio dovadă a existenței lui. Doar o foaie albă, bună de reciclat.

Lichidul lăptos din fața ochilor începea să i se subțieze. Redescoperii conturul străzii și pata de albastru de deasupra. Își reglă respirația. Calm. Nu era deloc obișnuit să i se ntâmpale așa ceva. După atâta zile de imobilizare, efortul l-ar fi doborât și pe un om sănătos. În timp ce-și trăgea un genunchi în față și se pregătea să se sprijine de el, își repetă în gând numele care-l determinase să coboare din pat. Nico. Ni-co. N-I-C-O. Fusese o revelație.

Se folosi de ambele brațe să-și împingă trupul în sus. Trase rapid și celălalt picior de sub el. Își recăpătă echilibrul fără dificultate. De-acum lumea înconjurătoare redevenise clară iar el se simțea viu. Se aplecă și scuipea de câteva ori, până ce scăpă de mare parte din gustul amar al salivei. Se puse din nou în mișcare. Nu mai alerga. Ar fi vrut s-o facă, să grăbească lucrurile, dar se forțase deja prea mult.

Dacă voia să reușească, trebuia să-și dozeze energia rămasă. Era o prostie să se forțeze să-și depășească limitele, să se epuizeze complet și să fie găsit inconștient în mijlocul străzii deoarece n-a dovedit suficientă istețime încât să-și controleze impulsurile. Întreaga viață avusese grijă să judece totul la rece, să nu facă

nimic fără a se gândi înainte de zece ori. Timpul trecut să-și programeze fiecare mișcare, să ia fiecare decizie îl scutea de posibilele complicații și supărări. N-ar fi fost niciodată în stare să se aventureze la un drum lung fără să fi studiat înainte fiecare kilometru care trebuia parcurs. Unul dintre coșmarurile care-l chinaseră nopți la rând, în perioada când Sofia îl obliga s-o însoțească în voiaje prin străinătate, îl arunca într-un oraș necunoscut, unde locuitorii vorbeau o limbă ciudată (uneori se exprimau doar prin gesturi) iar el se străduia să-și dea seama unde se află, alerga fără oprire pe străzile scrise cu litere asiatice sau arabe și nimeni nu reușea să-l lămurească, simțea că se sufocă și se trezea tremurând din cauza unei transpirații reci și abundente. „Iar te-ai pierdut?” glumea Sofia. Îl deranja puțin ironia ei. Se rușina de fapt de acea slăbiciune căreia nimănui nu-i mai era cunoscută. Măcar Sofia nu se apucase să le povestească prietenilor despre așa ceva. O aprecia pentru faptul că viața lor intimă rămânea un subiect tabu. De-a lungul timpului, n-a avut surprize în privința ei. Devenise soția echilibrată, discretă și iubitoare la care se așteptase. Mersese direct la sigur, fără vreun risc. Nu însemna că nu o iubise ori că n-o mai iubea încă. Îi dăruise tot ce și-ar fi dorit de la o femeie. Relația lor amoroasă nu ducea lipsă de condimente. N-avea motive să se plângă. Dimpotrivă, se putea considera foarte norocos. Dar norocul n-avea nicio treabă aici. Și-l făcuse singur, cum s-ar zice.

Miron se sprijini de spătarul unei bănci și rămase câteva minute așa, fără a sta în picioare și-n același timp fără a se așeza, respirând cu regularitate și uitându-se în jur, mai întâi la cerul curat, unde trei vrăbii zburau una după alta, de parc-ar fi jucat leapșa, apoi la verdețea pomilor, la gardurile proaspăt vopsite și la trotuarele recent măturate. Trecuse cel puțin o lună de când stătuse în aer liber, la o asemenea depărtare de casă (numai câteva sute de metri) și mai ales de unul singur. Într-o măsură oarecare, îl surprinse aparenta armonie aflată la o aruncătură de băț de camera lui, de la a cărei fereastră totul părea mohorât și depriment. Se gândi că perioada cât rămăsese acolo, cu scopul de a nu-și consuma inutil energia atât de necesară în lupta cu cancerul, îi făcuse mai mult rău. Redescoperirea deodată a poftă de viață pe care n-o mai simțise de când o cunoscuse pe Nico.

Ajunse în sfârșit în fața porții. La început nu recunoscuse gardul, din cauza noii culori, un albastru aprins, ca sutele de case văzuse în Jodhpur, unde fusese împreună cu Sofia, înainte de-a primi vestea că era însărcinată. Interpretă ca o ironie faptul că tocmai în momentul ăla se gândea la cele două femei din viața lui, soția și fiica, de parcă acestea s-ar fi aliat împotriva celei de-a treia. Își trecu palma peste creștetul capului (altădată ar fi părut că-și aranjează părul), gest simulat de fiecare dată când voia să-și improspăteze gândurile. Se înălță pe vârfuri și privi în curte. Așa cum se aștepta, mașina nu se afla acolo. Încă șase ore, cel puțin, George avea să fie plecat la serviciu. N-ar fi bătut în retragere oricum, chiar dacă l-ar fi găsit acasă. Era un funcționar bleg, lipsit de imaginație și orgoliu. Oricine în locul lui și-ar fi dat seama că-l înșală soția. Miron și Nico nu făcuseră un mare efort să se ascundă iar George se purta în așa fel încât părea că se străduia să nu-i încurce. Venea obosit de la muncă, de multe ori lucra până târziu sau în weekend-uri. Miron ajunsese la concluzia că umbla de fapt prin baruri sau cine știe pe unde, numai să nu-și descopere soția în pat cu altul. Telefona aproape de fiecare dată înainte de-a ajunge acasă. Într-un fel, Miron se gândea cu milă la el. Ar fi vrut să-l urască, dar nu reușea. Ce-ai văzut la individul ăsta, de ce continui să stai cu el? o întrebare pe Nico. Îi spusese că era un om de-o bunănatate cum nu mai văzuse la nimeni altcineva. Nu-i neapărat o calitate, replicase el. Dar, în general, nu-l

includeau în discuțiile lor. Devenea un simplu obiect de decor, uitat pe un raft unde nici măcar nu te deranjezi să îndepărtezi praful.

Miron se ridică încă o dată pe vârfuri, până ce reuși să apuce cu degetele zăvorul și să-l tragă. Se strecură pe lângă poarta deschisă pe jumătate. Deși mai procedase în același fel de zeci de ori, o emoție puternică îl făcu să tremure din toate tendoanele. De frică să nu cadă, se sprijini cu spatele de poarta închisă. Boala naibii!, m-a transformat într-un nenorocit de papă-lapte. Se încordă, trase un scuipat spre stânga și gestul ăsta păru să-l încarce cu hotărârea de care-avea nevoie să se pună-n mișcare, să traverseze cu pași mari și siguri distanța până la prispa casei, să-și ridice pumnul și să lovească în ușa din lemn masiv de patru ori, să se dea puțin înapoi și să aștepte cu spatele drept, cu picioarele bine înfipite în pământ. „Hello, șoricico”, îi spuse apoi, c-un zâmbet larg pe figură, femeii aflate în pragul ușii. Profită de paralizia ei temporară și se invită în casă. Nu-i mai păsa dacă-l vedea vreun vecin, dar știa c-ar fi deranjat-o în schimb pe Nico, indiferent de modul în care aveau să se-așeze lucrurile. Ea nu se mișcase din loc. Doar se rotise înde-ajuns încât să-l poată privi cu atenție, să se asigure că era cât se poate de real, chiar dacă arăta atât de slăbit, ca o haină intrată la apă. „Tu nu ești normal”, rosti în cele din urmă. Cu aceeași siguranță, Miron se apropie și-și petrecu brațele în jurul ei, o sărută pe frunte și se aplecă, să ajungă la buze. Nico îi lipi ambele palme pe piept și împinse încet, până ce reuși să se elibereze.

– Stai pe canapea și așteaptă-mă. Am nevoie de cinci minute, să fac o cafea tare, să mă dezmeticesc. Vrei și tu una?

– Nu pot, tratamentul. . .

– Așa e, scuze. Așteaptă!

Înainte de-a intra în bucătărie, Nico privi înapoi, spre silueta bărbatului cufundat în canapea, cu umerii abia depășind spătarul. Pentru o clipă își spuse că era o înșelătorie, că acolo se afla un impostor, nicidecum acel Miron al cărui trup ar fi trebuit să umple întreaga cameră, a cărui prezență s-ar fi făcut remarcată chiar dac-ar fi fost inconjurat de câteva mii de oameni. Umplu o cană cu apă apoi o vărsă în ibric și aprinse focul pe aragaz. Se îndreptă spre raftul unde ținea cutia cu cafea, dar la jumătatea distanței se răzgândi. Merse la frigider, luă o sticlă de vin alb, folosită la gătit, îi scoase dopul și lăsă lichidul să-i alunece pe gât până ce-i dădură lacrimile. Un spasm îi străbătu întregul trup. Nu obișnuia să bea și cu atât mai puțin vin alb. Asta nu o împiedică totuși să ducă încă o dată sticla la gură. Înghiți, se strămbă, își supse limba până ce gustul amar dispăru aproape complet. Simți cum i se încălzesc măruntaiele. Luă cutia de pe raft, numără patru lingurițe de cafea (nu folosea niciodată mai mult de trei), le puse în apa fierbinte, amestecă și așteptă până când cafeaua se umflă, amenințând să se reverse din ibric. Opri focul, adăugă o linguriță cu apă rece și numără în gând până la treizeci. George îi propusese de nenumărate ori să cumpere o cafetieră, dar o atrăgea ritualul ăsta, devenise ceva ce făcea parte din ea, un obicei la care nu voia să renunțe. De când se retrăsese din ocupația de contabilă descoperise multe lucruri, gesturi sau obiceiuri, idei și gânduri, mici detalii surprinse de-a lungul unei zile oarecare și-a căror repetiție o aruncase într-un fel de buclă în timp. Trei sferturi din zilele unui an însemna pentru ea o singură zi repetabilă. Miron îi distrusese echilibrul ăsta. Până de curând se gândise la el ca la un salvator, de parcă și-ar fi întins brațele lungi și puternice și-ar fi pescuit-o din apa unde se îneca în tăcere, fără să se zbată, fără a se chinui să se ridice la suprafață și să strige după ajutor. Nici măcar nu știuse că avea nevoie de ajutor. Trebuie să i-o spună el, să-i arate pericolul cu degetul. Pentru o lungă perioadă se convinsese că avea dreptate și-i era mai mult decât recunoscătoare. I se abandonase complet.

Ținând cu ambele mâini cana aburindă, Nico trecu pe lângă canapea și se așeză în fotoliul aflat în fața lui Miron. El avea același zâmbet pe figură, un amestec de vinovăție, încordare și voie bună. „Nu vrei să stai lângă mine?” o îndemnă, mângâind cu palma buretele canapelei. Dar avea nevoie de un obstacol între ei (măsuța de cafea), așa că-l refuză. Se lăsă pe spate, își încrucișă picioarele și continuă să țină cana în mâini, mai mult ca să aibă o ocupație, să o poată folosi ca pe-o scuză în caz de nevoie.

– Ei bine?

– Nu ne-am mai văzut de-o jumătate de an. Asta-i tot ce poți să-mi spui?

– La ce te așteptai?

– Nu știu. Poate ce mai faci sau cum o mai duci, mă bucur să te văd, chestii de genul ăsta.

În ciuda atitudinii defensive, tonul lui rămase neutru, puțin ironic. Dar era obișnuită.

– Mă îngrijorează, de fapt, să te văd aici.

– De când m-am îmbolnăvit, nu mai știu nimic de tine. Niciun mesaj, cât de simplu. . .

– Ai venit ca să-mi faci reproșuri?

– Nu. Adevărul e că mi-ar fi plăcut să te văd, măcar o singură dată.

– N-aș fi suportat eu să te văd așa. Aveam nevoie de liniște, aveam nevoie să mă gândesc la mine.

– Dar la noi, la noi nu te-ai gândit?

– Nu mai exista noi. Aveai nevoie de familia ta și ei aveau nevoie de tine.

Îl vedea cum se împuținează și mai mult. Umerii păreau să i se surpe în timp ce se apleca să-și sprijine coatele de genunchi. Nico se uită în cană apoi sorbi din cafea.

– Toată perioada asta a fost un chin. Nu mai suport, nu mai rezist să le văd mutrele alea prefăcute. Și nevastă-mea și toți ceilalți, râd și fac glume, se poartă ca și cum nu s-a întâmplat nimic. Nici nu zici că am cancer, parcă li se pare că m-am pricopsit mai degrabă cu o simplă răceală și se feresc să discute despre așa ceva, până și afurisitul de doctor, cu rânjetul și cu bancurile lui, lua-i ar dracu , pe fiecare-n parte!

– Nu vorbești serios, ești supărat. Sigur că nimeni nu-și dorește decât să te faci bine.

– Până și George?

Îi înfruntă privirea.

– Ce legătură are el?

– Și el își dorește să mă fac bine?

– George nu te urăște. Chiar dacă te-ar urî, tot n-ar vrea să te vadă. . .

– Să mă vadă mort?

– Să te vadă suferind în felul ăsta.

– Bunul, drăguțul de George.

– N-ai niciun drept să vorbești așa despre el.

Miron rămase o vreme cu fruntea plecată. Îi vedea spatele încovoiindu-i-se la fiecare inspirație.

– I-ai spus despre noi?

– Ce motiv aș fi avut?

– Nu crezi că știe, totuși?

– Dacă știe, are prea mult bun-simț ca să mă întreb.

– Eu nu l-aș numi bun-simț. E vorba mai degrabă de lașitate.

Se gândi că i-ar fi putut arunca în față cafeaua. Nu voia să-i suporte comportamentul ăla mitocănesc, oricât de bolnav ar fi fost.

– Dacă ai venit să mă jighești, poți să pleci. De fapt, poți să pleci oricum.

Pentru a-și întări cuvintele, se ridică în picioare. Dar el nici măcar nu-și mișcă poziția. Doar își îndreptă spre ea fața plină de vinovăție.

– Iartă-mă, șoricico, sunt doar supărat că n-ai mai vorbit cu mine deloc.

– Până la urmă, ce dorești?

– Ții minte că planificasem să mergem în Valparaiso?

Se gândi în primul rând la cât de diferit suna vocea lui, în comparație cu timbrul puternic și clar de altădată. Încercă apoi să-și reamintească ce însemna numele ăla. Era un oraș, desigur, dar de unde? Când discutaseră despre el?

– Valparaíso, din Chile.

A, da! Nu o surprinse faptul că-i fusese atât de greu să-și dea seama despre ce era vorba. Într-una din discuțiile lor, remarcaseră cât de mult îi plăcea soției lui, Sofia, să călătorească, pe când ea nu vizitase decât două orașe din Europa, în timpul adolescenței. Alege o destinație, oriunde vrei tu, și o să te duc acolo, o îndemnase Miron. Iar ea a spus simplu, fără a sta pe gânduri, Valparaíso. Cu puțin înainte dăduse pe internet de o poză a orașului, cu clădirile vopsite în culori vesele, și poate deoarece, cu doar o zi în urmă, văzuse un documentar despre reîncarnare care-i lăsase o impresie puternică, avusese senzația că i se părea foarte cunoscut orașul ăla din Chile, deși până atunci nici nu știa că există. Așa că fusese mai mult o prostie de moment. O joacă. Mai târziu, de fiecare dată când Miron readucea în discuție călătoria, în loc să-i spună că n-o încânta de fapt zborul de peste cincisprezece ore, că nimic pe lume nu merita un asemenea efort, cu atât mai puțin un oraș ales la întâmplare, continua să-l amâne de fiecare dată și-n același timp nu-și dorea să renunțe complet, chiar dacă după o scurtă perioadă ajunsese la concluzia că reîncarnarea însemna o fabulație la fel de naivă ca zecile de alte variante ale vieții după moarte și tocmai gândul ăsta din urmă o reținea să se lase purtată spre orice destinație a cărei distanță presupunea să o parcurgă stând într-un tub de tablă prevăzut cu aripi și motoare, un aparat construit de oameni iar despre oameni se știe că sunt supuși greșelilor, așa că până la urmă frica învingea curiozitatea, dar nu chiar de tot, deoarece Valparaíso continua să facă parte din aventura lor, a ei și a lui Miron, un detaliu semnificativ tocmai prin aparenta-i micime. De astă dată, totuși, nu mai exista niciun motiv să continue.

– Nu cred că reușeam să mergem vreodată acolo.

– Am avut mereu totul pregătit. Trebuie doar să fac rezervările pentru bilete și cazare. În rest, fiecare detaliu e trecut în agendă. Ce merită să vizităm, unde găsim cele mai bune meniuri, am pregătit și câteva surprize.

Vorbește la prezent, remarcă Nico. Fiindcă nu știa cum să-i răspundă, luă o gură de cafea. Observă cum ideea călătoriei părea să-l fi însuflețit. Simți impulsul să se ducă și să-l strângă în brațe, dar își dădu seama că ar fi făcut-o doar din milă. Faptul că se gândea în felul ăsta la el, că descoperirea cum pasiunea de altădată se risipise complet, îi aducea o liniște interioară pe care doar crezuse că o avusese până atunci. A fost nevoie să-l vadă acolo, pe canapeaua ei, murind sau mai degrabă încercând să fugă de moarte, ca să ajungă la concluzia fermă că într-adevăr aventura lor nu însemnase nimic, că fusese doar o nebunie de moment. O confuzie, da, nimic mai mult. Îi părea rău pentru el, dar totodată nu-l putea ierta că profitase de slăbiciunile ei și o sedusese. Nu-și dorea decât să-l determine să plece.

– Cum rămâne cu familia ta? l-a întrebat, ca să câștige timp de gândire.

– O să divorțez. Imediat ce ne întoarcem, găsec un avocat priceput și aranjez să închei totul rapid și fără dificultăți.

– Imaginează-ți ce ar însemna asta pentru Sofia.

– Mi-am pierdut prea mult timp din viață gândindu-mă la binele altora și mai puțin la al meu. Va supraviețui.

– Dar tu, tu vei supraviețui?

– Dacă te am pe tine, nu mă va opri nimic. Vreau să trăiesc, vreau să te iau de soție și să te fac fericită.

Se ajunsese prea departe și trebuia să-i pună capăt.

Nico depuse cana pe măsuță și adoptă o atitudine defensivă.

– Uite ce-i! Eu sunt fericită acum. Îl iubesc pe George și nu voi divorța de el. Nu știu cum de ți-au intrat toate astea în cap, dar e doar o fantezie. Vreau să te întorci la familia ta, să uiți de mine. Îți doresc să te însănătoșești. Ai face bine să pleci, nu mai avem ce altceva să ne spunem.

Era aproape la fel de surprinsă de hotărârea din vocea ei pe cât părea Miron de cuvintele rostite. Rămase câteva momente încordat, cu umerii împinși în spate, pregătit de-o contraofensivă. Apoi se prăbuși complet, de parcă toate oasele i s-ar fi frânt în același timp. „Mă omori”, i s-a părut lui Nico că l-a auzit spunând, dar nu va fi sigură niciodată, poate că fusese doar un oftat interpretat de ea astfel, dintr-un sentiment de vinovăție. Sau poate că acuzația se auzise cât se poate de clar iar remușcările apărute mai târziu aveau s-o reducă la un simplu oftat. Deocamdată însă un singur gând o preocupa pe Nico, și anume cum să-l scoată din casă pe bărbatul ăla cufundat în canapea, neaflându-i intenția de-a pleca de bunăvoie. Merse până la ușă și o deschise. I se părea suficient de sugestiv. Dar el continua să zacă acolo și să privească prin covorul plușat și dincolo de parchetul din lemn masiv, înspre o negură fără sfârșit. Abia când tuși, mai întâi discret apoi cu putere și prelung, fără a se clinti din pragul ușii, îl văzu cum revine la realitate.

Miron se folosi de brațe ca să-și împingă trupul în sus. Genunchii îi tremurau și se rugă să-l poată susține, măcar până ajungea în stradă. Ce avea să se întâmple pe urmă nu-l mai interesa. Căteia, i se adresă în gând, ești o căteia nerecunosătoare! Făcu tot posibilul să nu se uite în direcția ei și să nu-i arunce cuvintele alea în față, chiar dacă le merita atât de bine. Când se dezechilibra și-i simți atingerea degetelor – fiindcă se grăbise să-i ofere ajutorul – se feri ca și cum ar fi fost construită din fier încins. Fu inundat de o hotărâre subită de-a continua să lupte, să supraviețuiască, măcar pentru-a le face în ciudă ticăloșilor care se așteptau să-l vadă crăpând într-un moment sau altul. Avea să le demonstreze că rămăsese bărbatul puternic dintotdeauna. Oho-ho, o să le arate el! Ducă-se naibii cu toții. Ștoarfa de Nico, cum și-a permis... Nu mai văzu nimic în fața ochilor.

În același timp își făcea intrarea pe poartă George. Scăpase de la serviciu ceva mai devreme și avea brațele încărcate cu preparate pentru grătar și cutii de bere. Voia să sărbătorească, împreună cu soția lui, o recentă măriri de salariu. Când o descoperi în fața casei, aplecată peste trupul unui bărbat, zâmbetul îi dispăru de pe figură. Șocul nu-l determină totuși să scape ceva din brațe și nici nu-l ținu multă vreme pe loc. O viață trăită în calm îl ajuta să reacționeze cu stăpânire de sine în orice situație, oricât de provocatoare. Se apropie și depuse cu grijă pachetele pe prispă. Nico îl privea încurcat. Obrajii îi roșiseră, dar nu atât din cauză că fuse surprinsă în felul ăla cât din cauza efortului de a-l susține de subsuori pe bărbatul așezat în fund, cu o privire rătăcită. Îl recunoscu imediat, deși arăta foarte diferit de când îl văzuse ultima dată. „A venit până în vizită și acum voia să plece și nu cred că mai poate, i-a explicat Nico. E prea slăbit.” Asta remarcase și el. Omul nu părea în stare să facă niciun pas de unul singur. Cumva reușise totuși să ajungă până la casa lor. Își imaginase uneori cum avea să se deruleze o posibilă confruntare cu el, dar nimic nu l-a pregătit pentru așa ceva. Descoperi cu surpriză satisfacția de a-l privi cum se stingea încet, pe pavelele recent înlocuite din curtea lui. Se muștră imediat, cu sinceritate. Nimeni nu merită o asemenea soartă. „Știu unde locuiește. O să-l duc până acolo cu mașina, nu cred că mai poate merge.” Nico încuviință cu o mișcare a capului. Trăsăturile i se relaxaseră. Faptul că nu descoperea pe chipul ei vreo urmă de vinovăție îl ajută pe George să-

și păstreze simțul practic. Aveau să discute mai târziu despre asta sau puteau să uite că s-a întâmplat. Era un deznodământ mai mult decât satisfăcător.

Se aplecă să-l ridice pe Miron. Nu-și dădu seama dacă întâmpină rezistență sau pur și simplu se dovedea a fi mai greu decât își închipuisese. „Va trebui să mă ajuți puțin. Te duc acasă.” I-a văzut maxilarul încleștat și privirea devenită deodată lucidă și încărcată de aversiune. Dar nu i s-a împotrivit. Își petrecu brațul drept pe sub subsuoara lui și-l cuprinse de mijloc. Îi susținea aproape întregul trup, lung și slăbănog. Se puseră încet în mișcare. Se simțea ca și cum ar fi cărat un schelet. „Hai, ușurel, îl încurajă, nu e nicio grabă.” Degetele lui Miron i se înfingeau în umăr, cu o putere nebănuită. Se întrebă dacă o făcea pentru că avea nevoie de mai multă susținere sau pentru a-i demonstra cine știe ce. Durerea devenise pregnantă, dar avea să continue să strângă din dinți și să arate că nu-l deranjează, indiferent dacă simțea că i-ar fi putut disloca umărul. Nico se întorsese în casă și probabil că-i urmărea de la fereastră.

După alte câteva minute interminabile trecură de poartă. Îl sprijini pe Miron de mașină, până ce deschise portiera și dădu scaunul mai în spate, apoi depuse ceva efort până să reușească să-l instaleze înăuntru. Se gândi că se încorda dinadins, ca să-i îngreuneze treaba, dar desigur că de vină erau doar încheieturile înțepenite. Voiau să scape mai repede unul de celălalt. Înainte de-a învărti cheia în contact îl văzu pe Miron cum se chinuia să spună ceva. Așteptă în jur de zece secunde, cu auzul încordat. Ajunse până la el doar un sunet asemănător cu desfacerea unei sticle cu vin fermentat. „E în ordine, nu te forța”, îl sfătui și apăsă ușor pe accelerație. Se gândi încă o dată la cât de mult așteptase momentul ăsta. Într-un fel sau altul plătim pentru greșelile noastre. Avusese răbdare. N-avea cum să se bucure pentru felul în care-și primea Miron pedeapsa, dar nici nu-l compătinea. Știa că, dacă ar mai fi existat vreo vlagă în el, confruntarea aia ar fi decurs cu totul altfel. Observă cum acesta îl fixa cu dușmănie. Nu merita să fie tratat astfel. Nu după câtă înțelegere dăduse dovadă. Ar fi putut, de exemplu, să-i facă o vizită Sofiei și să-i vorbească de aventura soțului ei. Doar gândul că era ceva trecător l-a determinat să îndure și să aibă răbdare, să nu ia decizii pripite. Nu există căsnicii perfecte. Nico făcuse o greșală, dar se putea repara. Era în stare să o ierte, cu condiția să fie singura abatere de genul ăla. Readucerea aminte a faptelor îl făcu pe George să resimtă aversiune pentru bărbatul de lângă el. Rosti în sfârșit cuvintele păstrate de atâtea vreme în minte: „Cred că până la urmă trebuie să-ți mulțumesc. După cele întâmplate, relația mea cu Nico a devenit mai puternică. Am ajuns să ne cunoaștem mai bine. Sexul e mai grozav ca oricând...” Nu va avea ocazia să enumere restul beneficiilor apărute în căsnicia lui.

Mașina prinsese viteză. Adunându-și toate forțele împrăștiate prin corp, Miron se smuci de pe scaun și se agăță cu mâinile de volan. „Futu-ți!” reuși să-și audă glasul, acompaniat de strigătul de surprindere și disperare al lui George și urmat de scârțâitul roților și-a tablei frecate de asfalt. Își pierdu cunoștința înainte ca mașina, după o rostogolire în lateral, să se izbească de stâlp și cioburile să-i taie pielea de pe față. Va trebui să se mulțumească doar cu scena improvizată de imaginație a unui George propulsat prin parbriz și împrăștiat pe șosea, cu membrele contorsionate și capul roșu și lichid. „A murit?” vor fi primele lui cuvinte când se va trezi, cu surprindere, pe patul de spital, unde va continua să creadă, până la ultima suflare, că va avea să plece pe propriile picioare, spre un alt început.

Bătrânul soldat și moartea

Mircea Moț

Eliberat de la oaste, unde probabil nu se remarcase prin cine știe ce isprăvi, rusul Ivan se angajează să execute o ultimă misiune, pe care, de data aceasta, nu i-au mai încredințat-o superiorii săi: cunoscător, ca toți ceilalți, ai Bibliei, bătrânul soldat își propune să-l „surpe” el însuși pe diavol și să biruie Moartea.

După ce îi sperie pe diavoli, Ivan, poreclit de acum Turbincă, „se pornește iar la rai să slujească pe Dumnezeu”. Își ia, firește, rolul în serios: „Cum ajunge la poarta raiului, din afară, se și pune acolo de strajă și stă acolo neadormit zi și noapte, tot întruna, fără să se clinească din loc”.

Moartea vine la Dumnezeu pentru a-i primi poruncile, fără să țină seama de prezența bătrânului soldat. Ivan nu stă prea mult pe gânduri și o bagă în aceeași turbincă în care îi vârase și pe diavoli, „atârând-o într-un copac”, urmând să-i transmită el însuși Morții mesajul divin.

Ivan trebuie să-i comunice Morții ca vreme de trei ani să moară „numai oameni bătrâni”, Dumnezeu adăugând, „așa ca tine”, în timp ce-l privește cu multă și cinică bunătațe.

Iată ce îi spune însă Ivan Morții:

„- Dumnezeu a poruncit ca să mănânci trei ani de zile numai pădure bătrână, de cea tânără să nu te atingi. Înțeles-ai?”

După trecerea celor trei ani, Dumnezeu hotărăște că trebuie „să moară numai copii obraznici”. Ivan îi transmite și de data aceasta Morții porunca :

„ - Dumnezeu a poruncit ca de-acum înainte să mănânci trei ani de zile numai vlăstare fragede, răchițiți, smicele și altele de seama acestora; de pădurea cea bătrână să nu te atingi că-i poznă! Auzit-ai, Vidmă? Hai, pornește până te văd și-ți fă datoria cu sfințenie”.

Dacă Dumnezeu fusese îngăduitor cu Ivan atunci când acesta i-a vârat pe diavoli în turbincă („cu dracii de la boierul cela ai făcut harcea-parcea. La iad ai tras un guleai de ți s-a dus vestea ca de popă tuns”), cu Moartea se pare că lucrurile stau cu totul altfel. Dumnezeu îi atrage atenția bătrânului soldat că Moartea are rostul ei, până la sfârșitul veacurilor: „și Moartea are socoteala ei, nu-i lăsată numai așa, cum crezi tu”.

S-a spus despre Ivan că, până la un punct, el pare un Hermes, însă nici într-un caz el nu este unul „strâmb”, care să răstălmăcească vorbele lui Dumnezeu.

Șerban Foarță consideră că Moartea este lipsită de „fantezie exegetică”, mai mult, subliniază poetul și eseistul, „nici polisemia unei scrieri nu poate fi vocația ei”. Moartea „nu crede în opera aperta”, pentru ea unicul sens al textului „fiind cel literal” (Șerban Foarță, *Afinități selective*, București, Editura Cartea Românească, 1979, p. 27). Semnificațiile secvenței au făcut de altfel obiectul unor comentarii profunde. „Luând asupra sa să-i comunice Morții voința

lui Dumnezeu, - scrie Livius Ciocârlie-, Ivan nu răstălmăcește propriu-zis vorbele divine, dar le transmite metaforic. În loc să-i spună Morții că trebuie să ia sufletele oamenilor bătrâni, el îi cere să mănânce pădure bătrână. Iar Moartea, neînvățată cu poezia, citește literal metafora lui Ivan și începe să roadă la copaci”(Livius Ciocârlie, *Negru și alb*, București, Editura Cartea Românească, 1979, p.100).

Dacă acceptăm că Ivan apelează într-adevăr la metafore pentru a-i transmite morții mesajul lui Dumnezeu, în acest caz bătrânul soldat nu-i dă nicio șansă interlocutoarei sale pentru a putea decoda aceste posibile metafore, nu-i oferă cu alte cuvinte contextul care ar legitima termenii folosiți drept metafore. Cu atât mai mult cu cât Moartea, prezență analfabetă, lipsită de experiența textului literar, nici nu poate bănui contextele esențiale pentru aceste metafore. Ivan rămâne un posibil creator care sacrifică până la urmă ceea ce ar fi putut fi texte bazate pe comparații subînțelese, pentru a-și atinge scopul dorit. Obsosit după anii petrecuți la oaste, Ivan ar fi putut fi un poet, naiv, e drept, însă scopul său nu este creația artistică.

Pe de altă parte, Ivan nu-i opune morții doar jocul perfid al limbajului, ci și o rudimentară formă de artă pe care Moartea, obișnuită cu seriosul și gravitatea actului creator din timpul începutului, nu o poate pricepe. Bătrânul soldat Ivan se mișcă abil și dezinvolt în intervalul dintre primitiv și modernitate, dintre natural și cultural, ce definește în ultimă instanță scrierile lui Ion Creangă. Timpul unui om modern, al rusului Ivan, tocmai eliberat de la oaste, se intersectează cu un timp „mitic”, în care Dumnezeu și Sfântul Petru umblau printre oameni, vorbind cu aceștia. Experiența timpului „profan” îi asigură lui Ivan un avantaj în fața Morții. Spre deosebire de Dumnezeu, care face, care creează temeinic și profund, Ivan trădează teatral seriozitatea lumii, el se *preface*, termen pentru care dicționarul dă ca sensuri „a da sau a lua o formă nouă, un conținut nou” și, în ceea ce privește comportamentul, „a încerca să dea o impresie falsă, pentru a induce în eroare”.

Având capacitatea de a se *preface* Ivan este, până la un punct, un histrion desăvârșit. Dacă Șeherezada amână moartea prin povestea pe care o spunea seară de seară, Ivan își amână și el propria Moarte, însă printr-un spectacol al cărui scenariu îi aparține, după cum îi aparține și regia, ca să nu mai vorbesc de rolul principal, pe care îl interpretează de altfel memorabil.

O secvență din finalul narațiunii merită recitită. Este secvența în care Ivan se *preface*, jucând admirabil rolul prin care poate să umilească din nou moartea. Intr-un fel, bătrânul soldat o pune pe moarte în fața unui dram de artă, de creație, pentru care ea nu are deloc disponibilitate:

„Ivan, atunci, se pune în raclă cu fața în jos. - Nu așa, Ivane, zise Moartea. - Dar cum? - Pune-te cum trebuie să șadă mortul. Ivan se

pune într-o rălă și lasă picioarele spânzurate afară. - Dar bine, Ivane, una-i vorba, alta-i treaba; mult ai să mă ții? Pune-te, măi frate, bine, cum se pune!

Ivan, atunci, se întoarce iar cu fața-n jos, cu capul bălălău într-o parte și iar cu picioarele afară.

- Ă... ra... ca' de mine și de mine! Dar nici atâta lucru nu știi? Se vede că numai de blăstă-mății ai fost bun în lumea asta. Ia fugi de acolo, să-ți arăt eu, nebunule ce ești!

Ivan atunci iese din raclă și stă în picioare umilit. Iară Moartea, având bunătațe a dascăli pe Ivan, se pune în raclă cu fața-n sus, cu picioarele întinse, cu mâinile pe piept și cu ochii închiși, zicând:

- Iaca așa, Ivane, să te așezi.

Ivan, atunci, nu pierde vremea și face tranc! capacul deasupra, încuie lacata, și, cu toată rugămintea Morții, umflă racla în spate și se duce de-i dă drumul pe-o apă mare, curgătoare, zicând:

- Na! ca ți-am făcut coneuțel. De-acum du-te pe apa sămbetei! Și să ieși din raclă când te-a scoate bunica din groapă. Mi-a luat el Dumnezeu turbincă din pricina ta, dar încaltea ți-am făcut-o bună și eu!

- Ei, ei! Doamne, zise apostolul Petru râzând, vezi de ce s-a mai apucat acum Ivan al sfinției tale? Bine-a mai zis cine-a zis: «Dacă dai nas lui Ivan, el se suie pe divan»”.

Teatrul jucat de Ivan și-a atins scopul. Chiar dacă este salvată de Dumnezeu, Moartea nu mai contează din acest moment pentru bătrânul soldat: el a reușit să o determine să devină actor, să joace, cu alte cuvinte, rolul unui muritor! Ca dovadă, lui Ivan îi este hărăzită viața veșnică. „Să știi, Ivane, îi spune Dumnezeu, că de-acum înainte ai să fii bucuros să mori; și ai să te târâi în brânci după mine, rugându-mă să-ti ieu sufletul, da eu am să mă fac că te-am uitat și am să te las să trăiești cât zidul Goliei și Cetatea Neamțului, ca sa vezi tu cât e de nesuferită viața la așa de adânci bătrânețe”!

Personajul lui Creangă este în fondul său un ne-zdravăn, un năzdrăvan, care se abate de la tipar, reușind, prin gesturile sale, să-l pună pe gânduri pe Dumnezeu, ca o sugestie că bătrânul soldat pare să se fi sustras configurației actului creator din momentul începutului: „Dumnezeu atunci, văzând până unde merge îndrăzneala lui Ivan, a început a se cam lua și el pe gânduri de năzdrăvaniile lui! Și așa, a zis Dumnezeu să se desfacă săcriul acolo unde era și să iasă Moartea la liman ca să-și răzbune și ea acum pe Ivan”.

Ceea ce reușește cu adevărat bătrânul soldat nu este să i se substituie lui Iisus (Valeriu Cristea consideră că în parodia evanghelică realizată de Ion Creangă în *Ivan Turbincă* rusul Ivan joacă rolul lui Iisus Iisus), ci să opună diavolului și morții cuvântul cu forța lui imperativă și metafora ca autentică garanție a creației. Sau, altfel spus, ceea ce nu a reușit cu armele, Ivan reușește după lăsarea la vatră. Faptul că Ivan îl pune într-adevăr pe gânduri pe Dumnezeu poate dovedi și altceva: că bătrânul soldat a intuit forța deosebită pe care o are limba, „cel mai periculos dintre bunuri”, cum va spune un gânditor peste mai bine de jumătate de secol, dar și arta, care-i face o serioasă concurență Creatorului.

Pastorală de Crăciun

† ANDREI

*Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului
și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului*

Preacucernicului cler, Preacuviosului cin monahal și preaiubiților credincioși din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului,

Har, pace și bucurie de la Dumnezeu Tatăl, Fiul și Sfântul Duh

iar de la noi părintești binecuvântări!

Mărturie și contramărturie,

„Și văzându-L, au vestit cuvântul grăit lor despre acest Copil”

(Luca 2, 17)

Iubiți frați și surori,

La plinirea vremii, la cumpăna dintre ere, Dumnezeu S-a coborât pe pământ și S-a întrupat. Ne spune Sfântul Pavel că atunci când a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să dobândim înfierea (Galateni 4, 4-5).

Sfânta Fecioară cu bătrânul Iosif erau în Betleem la recensământ, dar, pe când erau ei acolo, s-au împlinit zilele ca ea să nască, și a nă-

scut pe Fiul său, Cel Unul-Născut și L-a înfășat și L-a culcat în iesle, căci nu mai era loc de găzduire pentru ea (Luca 2, 6-7).

Pentru Domnul Hristos și Maica Domnului nu mai era loc atunci și, din nefericire, în foarte multe situații nu mai este loc nici astăzi. Însă, cei ce au realizat faptul că sosise pentru omenire ceasul astral, L-au mărturisit pe Hristos cu toată puterea. Cei ce au dat mărturie au fost îngerii, păstorii și magii.

Păstorii erau de strajă împrejurul turmei lor și, iată, îngerul a stătut lângă ei și slava Domnului a strălucit împrejurul lor, și ei s-au înfricoșat cu frică mare. Dar îngerul le-a zis: Nu vă temeți. Căci, iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că vi s-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David (Luca 2, 9-11).

Păstorii au mers, L-au văzut, s-au bucurat și văzându-L au binevestit tuturor, mai ales oamenilor simpli, că S-a născut lumii Mântuitor. Mărturia lor, ca și a îngerului, era puternică și convingătoare. Mărturia lor își avea izvorul într-o experiență religioasă concretă.

Magii au venit din extremul orient. Ei erau preocupați de științe, de astrologie, și lor li s-a descoperit că se va naște Hristos. Întrebarea lor, atunci când au ajuns la Ierusalim, conduși de steaua minunată, a fost: Unde este regele Iudeilor, Cel ce S-a născut? Căci am văzut la Răsărit steaua Lui și am venit să ne închinăm Lui (Matei 2, 2). După ce L-au găsit pe Prunc s-au închinat Lui; și, deschizând visteriile lor, I-au adus daruri: aur, tămâie și smirnă (Matei 2, 11). Ei au adus mărturie despre Hristos în fața celor învățați, a oamenilor titrați.

Prin veacul al patrulea, Fericitul Ieronim care pustnicea în peștera din Betleem și traducea Scriptura din greacă în latină, a avut o viziune. Îl vedea pe Pruncul Mântuitor în iesle, pe îngeri cântând și pe păstori și magi aducându-I închinăciune și daruri, iar între toți era o comuniune perfectă. Peștera din Betleem era plină de har, iar Pruncul Sfânt îi învăluia pe toți într-o privire plină de har și de dragoste. Care era pricina acestei priviri pline de dragoste? Unitatea și comuniunea dintre ei!

După multă vreme, în perioada interbelică, Părintele Toma Chiricuță are și el o viziune. Creștinii s-au înmulțit și nu mai încap toți o dată în peștera din Betleem. De aceea își trimit reprezentanții: un reprezentant ortodoxii, un reprezentant catolicii și un reprezentant protestanții și neoprotestanții. Și ei se închină Pruncului Mântuitor și-I aduc daruri. Dar Pruncul îi privește trist. Ei rămân stupefiați și-L întrebă: Doamne, nu ți-am adus noi oare daruri mai valoroase ca cei din vremea nașterii Tale? De ce ne privești cu tristețe? Mântuitorul le răspunde: până când nu veți avea unitatea și comuniunea primilor creștini nu vă pot privi cu același drag.

Urmarea practică a dezbinării este că, de multe ori, mărturia creștinilor de astăzi devine o contramărturie. Nu este împlinită nici rugăciunea pe care Domnul a făcut-o înaintea pătimirilor: *Ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis* (Ioan 17, 21).

Iubiți credincioși,

De-a lungul veacurilor creștinii cei buni au depus mărturie pentru Hristos, uneori cu

Jenő Bartos

Studiu-înger (1994), ulei pe pânză, 30 x 50 cm

prețul vieții. Ei au împlinit întocmai cuvântul Mântuitorului: *Oricine va mărturisi pentru Mine în fața oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri. Iar de cel ce se va lepăda de Mine înaintea oamenilor și Eu Mă voi lepăda de el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri* (Matei 10, 32-33).

Părintele Profesor Ioan Rămureanu ne spune că *martirii creștini au suferit cu un curaj neînfricat, care a uimit lumea greco-romană, toate torturile și pedepsele inventate de fanatismul și brutalitatea lumii păgâne, care îi ura pe creștini, disprețuia credința lor într-un Dumnezeu spiritual și invizibil, lua în derâdere credința lor în învierea morților și în viața viitoare și nu avea nici o prețuire pentru viața lor morală, curată și sfântă*¹.

Nu numai în vremurile străvechi, dar și în contemporaneitate, creștinii convinși au depus mărturie pentru Hristos. Anul acesta a fost dedicat de către Sfântul Sinod comemorării Patriarhului Justinian și apărătorilor Ortodoxiei în timpul comunismului. Se știe că ideologia vremurilor comuniste era de sorginte marxistă și potrivnică credinței. Justinian Patriarhul cu înțelepciunea lui a cârmuit Biserica în acele timpuri dificile și datorită abilității lui viața bisericească, cu restricțiile inerente, s-a putut continua. Cu tot efortul lui însă nu i-a putut salva pe toți mărturisitorii credinței. Mulți au ajuns în închisoare și unii au murit acolo.

Scrie Părintele Arsenie Papacioc, și el închis în vremea aceea, că *oamenii buni vă ajută la mântuire mult, dar cei răi și mai mult, răbdați-i fără necaz. Toate veacurile au fost pline de dușmani, dar dușmanii din veacul douăzeci, au umplut cerul de sfînți*².

Voi începe cu Mitropolitul Bartolomeu Anania, ucenic apropiat al Patriarhului Justinian, deosebit om de cultură, scriitor, teolog și neînfricat mărturisitor al credinței. Din *Memoriile*³ sale reiese tot zbciumul unei vieți trăite pentru Biserica lui Hristos și pentru cauza ei. În filele sale de jurnal, pe februarie 2006, spune cu modestie: *Depunând această mărturie, în nici un caz nu aș vrea să se creadă că din ea s-ar desprinde un prcfil de «erou», ci să fie luată doar ceea ce este: o contribuție la tema pe care și-o propune această carte relatându-ne despre cei ce au suferit în închisori*. În temniță a stat până-n 1964 când au fost amnistiați deținuții politici.

Voi continua cu Părintele Protopop Florea Mureșanu. Teolog titrat, intelectual rafinat, aduna în casa lui de pe strada Bisericii Ortodoxe spuma intelectualității clujene. Printre cei ce-i frecventau casa erau: Lucian Blaga, Victor Papilian, Ion Luca, Valeriu (Bartolomeu) Anania și mulți alții. De slujit a slujit și la catedrală și la bisericuța de pe strada Bisericii Ortodoxe. A fost Protopop al Clujului, profesor de teologie, publicist și bun misionar. Datorită curajului său misionar a fost închis în două rânduri. După prima detenție este expulzat din Cluj și ajunge preot în Suci de Sus, Județul Maramureș. Fiind aici, va construi schitul de la Breaza. Impactul său misionar n-a fost pe placul autorităților și este închis pentru a doua oară. N-a mai ieșit din temniță, ci a murit la Aiud în 1961.

Iar apoi nu-i putem uita pe alți doi mărturisitori ai credinței: este vorba de Părintele Rector al Institutului Teologic din Cluj, Liviu Galaction Munteanu și Părintele Profesor Ioan Bunea. În 1948 se scosese religia din școli. Pentru a li se oferi copiilor o minimă educație religioasă cei doi au

Jenő Bartos *Flora* (1995), ulei pe pânză, 80 x 110 cm alcătuit un plan simplu de catehizație în biserică. Urmarea? Cei doi au fost închiși, Părintele Liviu Galaction Munteanu murind în temnița de la Aiud, iar Părintele Ioan Bunea fiind eliberat din temniță în 1964, dar cu sănătatea zdruncinată. După proces, cei doi au fost duși în Penitenciarul din Gherla unde, mărturisește Părintele Bunea, *era un climat de abrutizare; unii ispășeau fapte infamante de drept comun, alții erau aruncați în această împărăție a întunericului, spre a nu stingheri chiar și numai prin prezența lor în libertate... Oamenii trecutului trebuia să fie lichidați și să fie recrutați alții, chiar dacă erau de factură dubioasă*⁴. Au trecut apoi prin alte temnițe, dar drumul Părintelui Liviu Galaction Munteanu s-a sfârșit la Aiud.

Furul ar putea continua cu mulți alți mărturisitori, dar ne vom opri aici, nu înainte însă de a aminti două asociații duhovnicești care au fost hăituite și interzise: organizația *Rugul Aprins* sau *Grupul de la Mănăstirea Antim* și *Mișcarea Oastea Domnului*. Din *Rugul Aprins* au făcut parte: Părintele Sandu Tudor, Părintele Dumitru Stăniloae, Părintele Benedict Ghiuș, Părintele Roman Braga, Părintele Sofian Boghiu, Părintele Felix Dubneac, Părintele Grigore Băbuș, Părintele Andrei Scrima, Părintele Arsenie Papacioc, Părintele Nicolae Bordașiu, Părintele Petroniu Tănase, viitorul Mitropolit Antonie Plămădeală, viitorul Mitropolit Bartolomeu Anania, Alexandru Mironescu, Vasile Voiculescu, Părintele Ioan Iovan și mulți alții. Absolut toți au fost întemnițați, pentru că erau considerați ca făcând parte dintr-o „organizație subversivă”.

Unul dintre liderii marcanți ai *Oastei Domnului* a fost Traian Dorz, care a făcut ani grei de închisoare. I-aș mai adăuga pe doi oameni duhovnicești pe care nu i-am pomenit, și ei pătimitori în temnițele comuniste, este vorba de Nicolae Steinhardt și de Părintele Mina Dobzeu, care l-a botezat în închisoare.

Mulți dintre preoții mărturisitori, după ce au scăpat de închisoare, au fost reintegrați în slujire de către Patriarhul Justinian și de către Arhiepiscopul Teofil Herineanu. În orice caz, ei L-au mărturisit pe Hristos și mărturia lor va rămâne un exemplu de verticalitate vrednic de

imitat, după cum spune Sfântul Pavel: *Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare-amin-te cum și-au încheiat viața și urmați-le credința* (Evrei 13, 7).

Dreptmăritori creștini,

Îngerii, păstorii și magii L-au mărturisit pe Hristos, primii creștini L-au mărturisit pe Hristos, în vremea comunismului mulțime de credincioși L-au mărturisit pe Hristos, dar și astăzi în lume sunt locuri unde creștinii sunt prigoniți și omorâți pentru credința lor. În Siria, în Egipt, în Irak, în alte țări din Africa și din Orientul Mijlociu multe biserici sunt dărâmate și nenumărați creștini uciși.

Toți aceștia dau mărturie pentru credința lor. Cum dăm noi mărturie pentru credința noastră? Din darul lui Dumnezeu la noi este pace, însă duhul secularist și anti-creștin nu lipsește. Noi trebuie să dăm mărturie cu viața noastră. Creștinismul nu-i teorie, ci este viață nouă cu Hristos și în Hristos condusă de Duhul Sfânt.

Or, viața aceasta nouă presupune cercetarea bisericii și implicarea în asistența socială. Citim în Sfânta Scriptură că, la început, creștinii își *vindeau bunurile lor și averile și le împărțeau tuturor, după cum avea nevoie fiecare. Și în fiecare zi, stăruiau într-un cuget în templu și, frângând pâinea în casă, luau împreună hrana într-o bucurie și întru curăția inimii* (Faptele Apostolilor 2, 45-46). Faptul că între creștini era o iubire perfectă îi determina pe necreștini să se convertească și să se boteze.

Sfântul Pavel, care a dat mărturie pentru Hristos, ne spune că el *cu cei slabi s-a făcut slab, ca pe cei slabi să-i dobândească, tuturor toate s-a făcut, ca în orice chip să-i mântuiască pe unii* (1 Corinteni 9, 22). Aceasta ar trebui să fie și atitudinea noastră, ca în felul acesta să depunem mărturie pentru Hristos.

Din nefericire lucrurile nu stau așa. Adeseori faptele noastre scandalizează. Muștrarea pe care o făcea Sfântul Pavel romanilor, ni se potrivește și nouă: *Tu, cel care înveți pe altul, pe tine însuși nu te înveți? Tu, cel care propovăduiești: Să nu furi – și tu furi? Tu, cel care zici: Să nu săvârșești adulter, săvârșești adulter?... Căci numele lui Dumnezeu din pricina voastră este hulit între neamuri* (Romani 2, 21-24). Modul acesta de a trăi constituie o contramărturie.

Mirajul Crăciunului cu tradițiile și colindele lui să ne determine să fim mărturisitori și cu cuvântul și cu fapta: *Acum te las, fii sănătos, / Și vesel de Crăciun. / Dar nu uita când ești voios, / Creștine să fii bun*⁵.

Vă urăm din tot sufletul ca sărbătorile Nașterii Domnului, Anului Nou și Bobotezei să le petreceți cu bucurie și, *la toate mesele să fie inimi vesel!*

Întru mulți ani!

Note

- 1 *Actele Martirice*, Colecția PSB, EIBMBOR, București, 1982, p. 5.
- 2 Arhimandrit Arsenie Papacioc, *Scrieri către fiii mei duhovnicești*, Mănăstirea Dervent, 2000, p. 150.
- 3 Valeriu Anania, *Memoriile*, Polirom, 2008.
- 4 Ioan Bunea, *Memorial*, Limes, Cluj Napoca, 2015, p. 133.
- 5 Ioan Brie, *73 Colinde*, Cluj Napoca, 1980, p. 74.

„Consider limba în care scriu, limba română, ca fiind una din limbile primordiale ale civilizației și sper că timpul îmi va da dreptate”

de vorbă cu poetul Mircea Ștefan (S.U.A.)

Mircea Ștefan

Poetul Mircea Ștefan (pseudonimul lui Mircea Ștefan Bârțan) s-a născut la 29 septembrie 1947 în localitatea Tileagd, jud. Bihor. După școala primară din satul natal, va absolvi cursurile Liceului Teoretic din Aleșd. Licențiat al Facultății de Fizică de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj (1972). Până în 1975 este fizician la Uzina de Ferite din Urziceni, apoi devine cercetător științific la Institutul de Cercetare Științifică și Inginerie Tehnologică pentru Electronică (1975-1991). Între 1991-1993 este redactor la Radio România, fiind editor al emisiunii „De la informație la informatică”. Se stabilește în Statele Unite ale Americii din 1995, ca beneficiar al programului „Diversity Viza”. Locuiește în Ohio, în apropiere de lacul Erie, în zona orașului Cleveland, deschizând o mică întreprindere familială de prelucrare a granitului și marmurei. Achiziționează un teren într-o rezervație naturală, unde construiește o așa numită „Casa poetului”, în care se dedică proiectelor sale literare. A debutat în iunie 1972, cu patru poezii, în revista studentească *Echinox*. A publicat grupaje de poezie în numeroase publicații românești din țară: *Echinox*, *Steaua*, *Tribuna*, *Familia*, *SLAST*, *Citadela*, *Plumb*, *Claviaturi*, *Gând Românesc*, *Mărturii Culturale*, *Noua Provincie Corvina*, *Contraatac*, *Vatra*. După stabilirea în SUA, va publica în revistele *Observatorul* (Toronto), *Lumină Lină* (New York), *Destine literare* (Montreal).

Poetul este un neobosit activist cultural al diasporei românești din SUA și Canada, continuând să publice diverse volume în țara de baștină. De la debutul în volumul colectiv *Alpha 1987* al editurii Dacia, Mircea Ștefan rămâne în continuare legat de cultura țării sale. Va publica următoarele volume: *Tablouri* (2004), *Cina* (2004), *Carate de septembrie* (2004, în colaborare cu Ioan Iacob), *Alte poeme pentru mai târziu* (2004), *Un alt septembrie* (2006), *Ortografiile Nordului* (2007), *Poeme de luni* (2007), *Alungat din singurătate* (2009), *Poemele dintre cuvinte* (2012), *Diminețile căprioarelor* (2012), *Poeme mici pentru oameni mari* (volum bilingv, română-italiană, 2010), *Poeme pentru Maria* (2012), *Poeme mici pentru oameni mari* (traducere în engleză de Mugurăș Maria Petrescu, 2013), *Armurierul cuvintelor* (2013), *Prefix 101* (2014).

Ion Cristofor: — Pentru biografia oricărui scriitor, perioada formării intelectuale, a studiilor și a lecturilor este importantă. Ce vă aduceți aminte despre această etapă?

Mircea Ștefan: — Răspunsul la această întrebare ar putea fi foarte lung, dar mă restrâng și spun doar că formarea intelectuală este cel mai complicat proces care determină evoluția unui om. Condițiile externe sunt determinante. Eu m-am născut în Ardealul de după război într-o familie de țărani care, siliți de împrejurări, au intrat în comerț și destul de târziu s-au întors la rădăcini. Epoca aceea m-a marcat profund. Încă și azi, la cei 70 de ani ai mei, sunt ca un copil speriat de lume, cu o frică ancestrală în mine.

Mama a fost cea care m-a introdus devreme în lumea cărților și de acolo nu am mai ieșit.

Școala nu a făcut decât să mă cufunde și mai mult în această lume. Liceul de la Aleșd și facultatea de la Cluj au fost etape esențiale ale formării mele intelectuale. Dar eu încă mai învăț și acum.

— Ați terminat o facultate cu profil tehnic, ați lucrat o perioadă ca inginer. Cum v-ați apropiat de literatură?

— S-a întâmplat că în liceu, fiind mare meșter în găsirea cuvintelor (ușurință dobândită datorită lecturilor), am scris o poezie la gazeta de perete a școlii, ceva cu „foaie verde”. Profesorul meu de fizică, dirigintele clasei, mi-a tras o strașnică, de neuitat „chelfăneală verbală”, ca să o țin minte. El nu mă putea vedea altfel decât fizician. De aici mi s-a tras și studiul fizicii. Iar ca o reacție de răzvrătit – literatura, în speță poezia.

Student la fizică fiind, am început să citesc metodic despre poezie: articole din reviste, cărți de estetică, biografii, cărți de poezie, orice îmi cădea în mână. Manual de poezie nu se inventase, așa că am învățat cum se poate construi o imagine, o metaforă și toate celelalte unelte ale acestei adevărate meserii. Poemele se iveau rar, dar când ceva îmi ieșea, eram omul cel mai fericit. Cu alte cuvinte, în literatură am fost un autodidact.

— Care sunt scriitorii care v-au modelat în tinerețe? Care sunt scriitorii și cărțile pe care le citiți astăzi?

— Ca poet autodidact m-am modelat singur, ca poet „nascent” în tinerețe. Aș putea scrie două liste lungi cât o carte, una de poeți români și una de poeți traduși (e important). Prima carte mare de poezie, dar și primul premiu literar din liceu, a fost *Sakuntala* de Kalidasa. Eminescu, Arghezi și toți poeții din manualele școlare ar urma la rând

Dar șocul major, cel de la sfârșitul liceului, a fost apariția a două cărți, primite cu împrumut, pentru doar o săptămână, de la un tânăr profesor de literatură: Ana Blandiana cu cele *50 de poeme* și, desigur, Vasile Voiculescu – *Sonetele închipuite*. Am copiat într-un caiet câte poeme am putut până să înapoiez cărțile și am realizat că pentru a fi poet am multe de învățat. Am luat-o încet, descifrându-i pe Esenin, Lorca, Rilke, Trakl, Ezra Pound, Antonio Machado, Apollinaire, Alberti, Ungaretti, Rimbaud, Saint-John Perse și pe mulți alții.

Azi, pe lângă cei menționați aș putea spune, în general, că m-am cufundat cu totul, dar fără a mă lăsa influențat, în marea literatură chineză (Tao Te Ching și mulți, mulți alții), în poezia de esență primordială Zen, în marea și moderna poezie americană, începând cu Emily Dickinson. Am restrâns cât am putut răspunsul la această întrebare din mai multe motive, pe care nu le mai consemnez.

— Când ați părăsit România și în care circumstanțe?

— Pe scurt - în iunie 1995, cu întreaga familie, beneficiind de „diversity viza”. M-am stabilit în zona marelui Cleveland, de lângă Lacul Erie-Ohio.

— Cum v-ați acomodat cu noua viață, cea din exil?

— O precizare: eu nu sunt un exilat, nu mă văd în această postură. Eu practic mi-am schimbat doar domiciliul. Adevărat, e altă țară, dar m-am întors în România fără piedici, vorbesc limba mamei în casa mea, „Casa poetului”, cum îmi place să-i spun. Sunt cetățean american, nu am nici un act românesc la zi, deși am încercat să-mi fac. Nu am renunțat la cetățenia română, scriu numai în limba română. Consider limba

în care scriu, limba română, ca fiind una din limbile primordiale ale civilizației și sper că timpul îmi va da dreptate.

Acomodarea, în cazul meu a fost ușoară. Din primele zile m-am simțit aici ca acasă. Sunt un român domiciliat în SUA. Unii vor să uite de unde au plecat după câteva luni, alții – nicio-dată. Am o prietenă, pot să-i spun așa, care mă sună să vorbim în română și îmi trimite lungi e-mailuri despre ce mai face. A învățat în doi ani această limbă, este profesoară de muzică și este oarbă. A primit telefonul meu de la prof. Theodor Damian din New York, după ce a citit câteva poeme de-ale mele în revista *Lumină Lină*. Sărut mâna, dragă Carrie Hooper, sper să te văd într-o zi.

— Când ați debutat și cum priviți azi debutul dumneavoastră?

— E ceva ce nu se poate uita. Într-o zi din anul 1972, după ce mi-a citit câteva timide încercări, poetul Ștefan Damian m-a luat de mână și m-a dus la redacția faimoasei reviste *Echinox*. După un anumit timp, cele patru poeme selectate de redactori au apărut. Mi s-a părut că asist la un veritabil miracol. Nu m-am grăbit însă cu publicarea de versuri. Din când în când am apărut cu poeme în reviste precum *Familia*, *Echinox*, *Vatra* sau *Steaua*.

După mulți ani am îndrăznit să strâng de un volum și am fost selectat în cadrul concursului de debut colectiv de la Editura Dacia din Cluj. Am apărut într-un volum intitulat *Alpha 87*. Aceasta era procedura editurilor din aceea perioadă, care nu favoriza deloc ideea promovării tinerilor scriitori.

După 1990, am încercat să public volume la câteva edituri, dar nu a mers. Iar eu nu sunt cel pe care dacă îl dai afară pe ușă, îți intră pe geam!

După venirea în SUA totul s-a răsturnat, lucrurile au evoluat într-un sens bun pentru mine. Cărțile au venit una după alta, fiind editate cu ajutorul unor prieteni-editori de nădejde. Să-i amintesc, cu toată recunoștința: Radu Cosăceanu, Ștefan Damian, Aurel Pop, Paul Polidor, Ion Mustăciosu.

— Odată sparte aceste bariere, ce anume mai pregătiți pentru tipar?

— Am la tipar în Canada, sub îngrijirea lui Alex Cetățeanu, la editura Destine Literare, volumul *Zero Absolut*.

Alte cinci volume așteaptă liniștite în manuscris. Dar cel mai îndrăzneț proiect al meu așteaptă în computer. Se numește *1001 poeme...* Dar îmi va trebui un efort serios ca să-l văd finalizat. Și fiind o carte masivă, va trebui, date fiind realitățile de azi, să mă pregătesc bine și din punct de vedere financiar. Din păcate, poezii de azi nu sunt deloc răsfățați de economia de piață.

Debuturile mele au fost de bun augur. Dar azi mă văd în situația de a constata că timpul se prăvale peste mine, iar eu sunt din ce în ce mai lent. Zilele, lunile, anii trec atât de repede încât m-aș face pasăre numai să-l pot ajunge din urmă și să-mi văd proiectele în pagina cărților.

Interviu realizat de **Ion Cristofor**

Cum abordăm identitatea națională?

Andrei Marga

Nu orice invocare a identității, nici chiar a celei naționale, este ideologică. Să spui, de pildă, că există o identitate a poporului american, ce constă din trăsături precum plasarea libertății individuale în fața tuturor valorilor, grija pentru comunitatea de destin, orientarea pragmatică a mentalității, constituie mai degrabă o constatare, nu o evaluare ideologică. Să spui despre francezi că au o identitate națională ce include trăsături precum reactivitatea la autoritarism, simțul egalității, mândria națională, nu înseamnă decât tot o constatare.

Dar unele folosiri ale identității naționale sunt ideologice. Să spui că un popor iubește libertatea, dar în fapt alege mereu despoți, că vrea dreptate, când tolerează o vastă sărăcie, că este creativ când nu-și rezolvă problemele, că este ospitalier, când unii dintre cei care îl compun se consacră mai ușor în alte comunități, sunt astfel de folosiri. Este vorba de afirmări evident paralele cu stările de lucruri, dacă nu cumva le contrazic pe acestea, pentru a induce o opinie cuiva. Mai ales istoriografia perioadelor de criză este plină de asemenea folosiri ideologice ale identității, cu semnul negativ sau cu cel pozitiv.

Identitatea nu plutește undeva deasupra realităților. Mijlocul cel mai la îndemână pentru a o stabili pe bază factuală rămâne istoria. Aceasta trebuie să ateste că prin însăși faptele, nu doar prin credințe, națiunile au anumite însușiri și nu altele. Istoria nu este unicul mijloc, antropologia culturală, filosofia culturilor și alte discipline concurând astăzi pentru a prelua în concepte identitățile națiunilor. Sub alt aspect privind lucrurile, identitatea națională este sau nu asumată de comunitatea respectivă. Iar asumarea are consecințe în viața efectivă a oamenilor.

Dezbateră istoriografică din anii recentă a readus în discuție, la noi, identitatea românească. Iar analiza instrumentării naționalismului în faza finală a socialismului răsăritean a făcut temă din abordările identității românești. Și dezbateră aceea și analiza amintită au angajat o anumită concepere a identității naționale. Lectura ambelor este astăzi utilă, căci arată cât de mare este nevoia unei soluții mai profunde la chestiunile identității naționale.

Aceasta pentru că, spus direct, dezbateră istoriografică din ultimele două decenii și-a asumat identitatea națională într-o manieră care nu face față modernității și care a împins-o iarăși în trecut. Ca urmare, tema a fost banalizată și făcută prizonieră ideologiilor, cu doi poli deopotrivă de intenabili.

La primul pol al istoriografiei recente din țara noastră sunt cei care socotesc că a fost excesivă licitarea „identității naționale” în trecutul apropiat, încât tema, inclusiv răsfrângerea ei în pretențioasa „identitate românească”, ar putea fi părăsită liniștit, fiind vorba de un „mit”. Or, datoria celui care scrie istorie este nu să perpetueze mituri, ci să ia distanță de ele. Mai cu seamă că identitatea națională este un mit legat de formele de comunitate bazate de solidaritate prima-

ră – familia, tribul, clanul, comunitatea rurală. Națiunea, se recunoaște, a fost, desigur, o formă de solidaritate proprie epocii moderne. Ea a fost, însă, și beneficiara unui proces de sacralizare care a transformat-o în obiect de cult. Astăzi identitatea națională ar fi excedată în realitatea vieții de azi de solidaritățile mai elaborate ale democrațiilor din societățile complexe, încât rămâne legată, conform formulei lansată de Benedict Anderson (*Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*, London, 1991), de o „comunitate politică imaginată”. Doar atât!

Aceasta nu înseamnă că asertarea identității naționale nu are eficacitate în practica vieții. Naționaliștii o văd pretutindeni de-a lungul istoriei, în vreme ce istoricii scrupuloși cu profesia lor o plasează în modernitate. Primii fac din ea un puternic instrument politic, în vreme ce le lipsește coerența, iar optica le este săracă. Mai mult, din punct de vedere istoric ar fi devenit clar că nu limba, tradițiile și alți factori concreți au generat națiunea, cum se crede în mod obișnuit, ci națiunea a creat aceste rechizite. Peste toate, națiunea ar include un tropism „totalizant”, ceea ce o face suspectă pentru un democrat care se respectă. Iar exaltarea ei ca sens al devenirii istoriei ar sta pe o necunoaștere a complexității proceselor istorice și simplificarea lor nepermisă în favoarea unei ideologii elementare: naționalismul tribal.

La polul opus sunt cei care socotesc „identitatea națională” ca fiind ceva sigur, coborând din negura vremurilor. Ei vorbesc fără ezitări de „identitatea românească” și-i acuză propagandistic pe cei de la celălalt pol că deservească cauza poporului român. Ei sunt de acord că au fost excese în folosirea identității naționale, dar, fără să le nominalizeze, caută drum de mijloc între excese și cei care propun părăsirea temei. În vreme ce reprezentanții polului anterior vor o discuție despre identitatea românească cât mai distanțată de imaginea de sine de la un moment dat, cei de la polul identofililor consideră identitatea ca „fel de a fi și de a se simți împreună al românilor” și transferă discuția în planul trăirilor subiective cu privire la limbă, origine, personalități, creații, religie, percepția geografică, tradiții. Ei au convingerea că într-o lume devenită „sat global” se impune circumscrierea propriei gospodării și păstrarea comunităților pe care oponenții lor le socotesc elementare. De aceea, examinarea identității românești începe la acest pol cu exegeza imnului național, care este luat ca sursă de istorie a națiunii, continuă cu evocarea unor programe de etalare a specificului cultural național ale unor instituții actuale și cu aducerea din nou în discuție a biografiei unor personalități, pentru a se concentra asupra temelor propagandei istorice, care pare să fie de fapt ținta.

De aceea, în discursul acestui din urmă pol sunt susțineri stranii, bazate pe confuzii izbitoare. Bunăoară, aceea că numai istoricii trebuie să se pronunțe asupra chestiunilor istorice sau că abordarea critică ar fi incompatibilă cu patriotismul.

La astfel de susțineri, trebuie spus, au apelat doar istoriografiile regimurilor de tristă amintire.

Toate ideile din caracterizările celor doi poli le-am luat aproape textual din scrieri tipărite în ultimii ani. Putem infirma cu ușurință, pe text, tezele și ale unora și ale altora. Renunțăm, însă, la acest procedeu, căci mulți cititori sunt atrași mai mult de spectacolul divergențelor, decât de substanța lor și, desigur, de soluție. Ținta noastră nu este însă să ne ocupăm de probleme rău puse și încă și mai rău rezolvate și să ne pierdem într-o controversă mai mult pitorească decât aducătoare de plusuri. Preocuparea noastră vizează substanța și soluția.

Să ne amintim, în această direcție, că Emil Cioran nu greșea când se întreba retoric despre „sentimentul paraguayean al ființei” în vreme ce Constantin Noica, desigur cu sinceră dedicare, explora „sentimentul românesc al ființei”. A devenit limpede că explorarea se folosea deja ideologic, iar curentul protocronismului a fost una dintre concretizările viziunii axate pe specific național. A fost rezonabil ca viziunea să dea înapoi, căci nu era fundamentată.

O discuție serioasă despre identitatea națională și identitatea românească presupune sprijinirea, înainte de orice, pe cercetări de arhivă, cu reconstituiri acurate ale faptelor, dar și pe o filosofie solidă și pe științele sociale ale timpului. Și recursul la arhive și cunoașterea sunt subțiri la istoriografia de la primul pol și lipsesc la cea de la al doilea pol. La primul pol este o abordare ce vrea, pe bună dreptate, să lămurească, într-o manieră eliberată de subiectivismul conjuncturii, identitatea românească, plecând de la identitatea națională. Ea se grăbește însă cu decretarea identității naționale ca fiind obsoletă. Nu doar faptul că politicile, chiar în era globalizării, revendică acut caracter național, ar trebui să îndemne la prudență, dar și cercetările istorice care arată că universalismul modern stă pe culturi naționale care au ieșit în față. La al doilea pol este o abordare ce vrea să întâmpine nevoia unui public de justificare sau chiar consolare sau de abordări intuitive, „populare”. De altfel, ea s-a mai încercat fără succes durabil de improvizările localismului clujean de după 1989 și nu are cum să devină convingătoare, rămânând de fapt înăuntrul unor clișee ideologice.

Nici o abordare nici alta nu face față modernității și nici cercetărilor istorice actuale. Căutarea identității românești trebuie adusă pe date de arhivă și fapte de viață – ceea ce ar fi în parte misiunea istoricilor – și în coordonatele abordărilor actuale din științele sociale și într-o optică filosofică robustă – ceea ce trebuie asumat.

Analiza instrumentării naționalismului de către politici ce se revendicau din tradiția stângii europene și care l-au compromis în România, făcută cu mijloacele unor științe sociale, este incomparabil mai temeinică. Elocventă este lucrarea lui Emanuel Copilaș, *Națiunea socialistă. Politica identității în epoca de aur* (Polirom, Iași, 2015), care a readus discuția despre identitatea națională pe terenul istoriei – al istoriei care nu este scrisă conjunctural-comercial și nici propagandistic-litericoid, adică pe terenul istoriei propriu-zise.

Această analiză pleacă de la premisa, bine lămurită de istorici și sociologi ai modernității și larg împărtășită, că națiunea este formă de comunitate umană ce s-a format în societatea modernă și a fost condiție a acesteia. Pot fi găsite forme identitare ale comunităților în epoci anterioare, dar abia în epoca modernă societățile, europene

Jenő Bartos *Înger păzitor* (1993), ulei pe pânză, 80 x 100 cm

mai întâi, înregistrează acea desprindere a politicii din cadrele legitimize bazate pe viziuni moral-istoric-religioase ale tradiției și plasarea acesteia pe terenul fragmentării, pluralizării și al unei noi integrări în societate.

Identitatea națională are o geneză ce se poate reconstitui riguros de către istoric și nu este un mit. Apelul la specificul națiunii („felul de a fi”, „felul de a simți”, „firea poporului”, tradițiile sale etc.) s-a compromis, desigur, de multe ori în istorie. La români cel mai recent compromis a fost ceea ce s-a petrecut sub ceaușism, când s-a invocat, de pildă, „firea poporului român” pentru a crea impresia că reformele democratizatoare nu ar fi potrivite românilor. Atunci s-a recurs la identitatea națională pentru a feri România de ideile novatoare legate de gorbaciovism și de perspectiva noilor relații internaționale. Evaluând situația, Emanuel Copilaș conchide justificat: „În RSR, naționalismul pseudo-hegemonic a reprezentat o confirmare a atrofierii dimensiunii partinice a regimului în raport cu cea a statului, dar mai ales o expresie a reinventării capacităților discursive ale partidului pe coordonatele ideologice noi, specifice ideologiilor de extremă dreaptă.... O revoluție națională a cărei incisivitate discursivă nu masca altceva decât o fragilitate politică ale cărei proporții au fost înțelese cu adevărat abia în decembrie 1989” (p.290). Naționalismul are variate forme, dar trebuie admis că toate sunt politice, chiar dacă nu se încadrează în ideologii strâmte, căci „orice tip de naționalism exprimă prezumptiva unitate ideatică și pragmatică dintre guvernanți și guvernați, camuflând interesele particulare și în același timp conjuncturale ale elitelor într-un mesaj cât mai universalist posibil” (p.17). Nu există lictare a identității naționale care să se sustragă acestei condiții, după cum o astfel de identitate se poate plasa metaforic în trecut, dar este reperabilă abia începând cu societatea modernă.

Analiza instrumentării identității naționale sub ceaușism realizată de Emanuel Copilaș iese din alternativa infructuoasă ce ocupă scena istoriografiei spre o abordare modernă a identității naționale. Ea privește evoluția ce a dus la instrumentare plecând de la cercetările lui Eric Hobsbawn, care a semnalat un „fenomen paradoxal” al secolului trecut: „dezvoltarea industrială a accentuat naționalizarea claselor, nu internaționalizarea lor” (p.65), ceea ce a pus la grea încercare universalismul, inclusiv cel motivat economic-sociologic, cum a fost cel al marxismului, și l-a obligat la reconsiderări pe direcția evaluării pozitive a naționalului.

Marxismul a luat în Europa răsăriteană calea leninismului, care a reprezentat înlocuirea politicii cu un sistem axat pe „partid revoluționar al clasei muncitoare”, „centralismul democratic”, regimul de „partid unic”, sub pretenția reprezentării întregii societăți și a posibilității de închidere în granițe naționale. Istoria ce s-a înregistrat este proba că discursul național s-a constituit la joncțiunea, proprie societății moderne, a evoluției social-economice din jur, a nevoilor de legitimare resimțite de forțele politice și a acțiunii intelectualilor. Ea a fost specificată încă o dată de împrejurarea că discursul despre națiune ce s-a format în România în secolul al XIX-lea a fost mereu influențat de naționalismul romantic (p.75), iar scrierea istoriei s-a transformat într-un vehicul direct al ambițiilor politice ale momentului. „Discursul național în ansamblu, alcătuit la rândul său dintr-o serie de micro-discursuri, a fost și rămâne o creație intelectuală atât cu mize politice, cât și profesionale. Națiunea reprezenta un proiect discursiv la care se adera și din entuziasm și convingere, după cum procedase Eminescu, dar în același timp și pe filieră strategică, așa cum a fost cazul lui Iorga și, cu siguranță, al multor alora. La fel s-a întâmplat cu discursul naționalist în perioada comunistă, în special după 1965: încerca să creeze o ordine socială favorabilă noului regim politic, solidaritate și angajament total în <construirea socialismului>, beneficii și sinecuri pentru intelectualii afiliați puterii. Adică imensa majoritate” (p.81). Identitatea națională și folosirea ei în forma naționalismului trebuie puse în legătură cu procesele societății moderne – fiind înainte de orice rezultatul dezvoltării economice și al confruntărilor pentru legitimare, ca și al inițiativei unor grupuri de influență.

În mod frecvent se examinează identitatea națională ca și cum ea ar fi aceeași de-a lungul timpului. Mulți sunt interesați să vadă ce au făcut cu ea diferitele regimuri politice. Eu cred că putem adăuga la această perspectivă, ce are de partea ei justificare în funcție de contextele luate în considerare, o nouă perspectivă – cea a schimbării identităților comunitare și a unei evoluții a însăși identității naționale. Rațiunea simplă este aceea că modernitatea a fost nu numai terenul genezei și al folosirilor diverse ale identității naționale, ci și forța care a modificat-o. Garabet Ibrăileanu avea dreptate să remarce la un moment dat că însăși perceperea specificului național în forma folclorizantă în care s-a consacrat pe umerii unui Herder, simplificat desigur, este produsul opticii moderne, care a permis delimitarea aceluși specific și atribuirea lui oricărei epoci.

Se poate face legitim, până la un punct, distincția între „identități premoderne” și „identități moderne”. Prin limbă, figuri tutelare, teritoriu comunitățile umane se identifică de mult. Acestea nu sunt mecanisme de identificare doar ale națiunilor, ci ale multor altor populații. Diferența națiunilor de simplele populații ar trebui să dea, însă, de gândit în profunzime. Națiunile au și aceste mecanisme de identificare, dar se identifică ca națiuni între alte națiuni – înainte de toate se particularizează – eminate prin altceva. Acest altceva este adus de modernitate – în economie, administrație, politică, cultură reflexivă.

(Din volumul Andrei Marga, *Identitate națională și modernitate*, în curs de apariție)

Ulysse sau mitul căutării de sine

Vistian Goia

După Plutarh, Cato Cenzorul ar fi spus într-un moment de restriște că în toată viața lui se căiește de trei lucruri: întâi de a fi încredințat soției un secret; al doilea – de a fi plutit pe mare când era posibil să meargă pe uscat; al treilea – de a fi rămas o zi fără testament.

Ce putea să regrete Ulysse după ce ajunge acasă, în Ithaca, la „prea înțeleapta” și „răbduria” lui soție – iată o întrebare pe care și-o poate pune oricare cititor de astăzi cu puțină imaginiție, mai ales că din ultimele versuri ale Odiseei nu reiese dacă „nebunaticul” aventurier este încercat de vreo fărâma de părere de rău sau dacă e conștient de această „stare” mult gustată de alții la o vârstă crepusculară. Și ni ci eroul lui Homer nu mai era chiar tânăr, după ce zece ani de război troian și după alți zece atât de bogăți în aventuri de tot felul, aventuri pe care fiecare semen de-al nostru, dar „nu-i dă mâna”, fie din lipsa zeilor protectori, fie din aceea a mijloacelor pecuniare. „Omul de astăzi nu mai visează Ithaca”, ci „reușita”, afirma Octavian Paler¹ și nu-și mai permite să lipsească mult timp de la „afacerile” lui. De aceea, spunea același eseist, Ulysse face parte din miturile aflate în declin. Oare, chiar acesta este adevărul?

Revenind la soțul Penelopei, vom constata, cu riscul de-a greși, cât de lucid și detașat este acesta la întâlnirea cu ai săi, încât te bate gândul să presupui că anticul l-o fi „citat” pe Descartes ori o fi stat „de vorbă” cu Voltaire! În timp ce nevasta și cei din jurul ei plâng și li se aprind călcâiele de bucurie când îl recunosc pe stăpânul lor, acesta își păstrează cumpătul și se comportă firesc de parcă n-ar fi lipsit deloc de acasă. Mai mult, se supune cuminte ceremonialului îmbăierii și, după ce doarme sau „împarte perina” (cum spuneau șogunii) cu Penelopa o singură noapte (!), ne putem întreba cei de astăzi: care bărbat și, mai ales, care nevastă s-ar mulțumi cu o singură noapte după douăzeci de ani!

A doua zi, în zori, însoțit de Telemach și de câțiva slujitori credincioși, Ulysse pleacă la țară, la casa părintească, pentru a-l întâlni pe bătrânul Laerte, tatăl său, și pentru a se apăra mai bine de presupusele atacuri ale familiilor îndoliate de măcelărirea peștorilor Penelopei. Cum *Odiseea* se sfârșește brusc, prin împăcarea celor două tabere, la sugestia Minervei, cititorul matur sau pasionatul de antichități nu poate face decât ipoteze cu privire la destinul ulterior al eroului. Tocmai aceste „ipoteze” dovedesc că cititorii din fiecare veac au nevoie de prezența lui Ulysse, ca de o aspirație sau stare sufletească spre care mulți tânjesc dar puțini o ating.

Totuși, ce ar fi putut face eroul stabilit acum la el acasă, gândindu-ne la „regetele” latinului amintit. Judecat în logica firească a lucrurilor și cu mentalitatea omului modern, Ulysse se putea așterne să-și scrie memoriile, pentru că avea ce povesti, și avea talent cu carul. Însă, parcă nu i-ar fi stat bine cu pana în mână, ci mai degrabă cu arcul sau sprijinindu-se de catargul vreunei corăbii. Sigur, la o anumită vârstă, după ce Telemach va fost instalat în scaunul regesc, bătrânul său tată își putea încropi și un testament, după „obiceiul pământului” elen, dar această preocupare nu putea deveni la grec o „obsesie” ca la roman.

Cu privire la regretul de a fi plutit pe mare când

putea să meargă pe uscat, Ulysse era înclinat, credem cei de astăzi citindu-l pe Homer, să purceadă tocmai invers decât Cato, preferând corabia înaintea oricărui alt mijloc.

În legătură cu „eroarea” de a fi încredințat soției un secret, aici presupunerile și consecințele pot fi diferite, uneori chiar năstrușnice prin adevărul lor. De acest lucru ne-am convins citind o carte (găsită în cotloanele Bibliotecii Universitare din Cluj), intitulată ciudat: *După ce Ulysse revăzu Ithaca*.² Autorul a fost un academician francez, Emile Gebhart (1839-1909), bun cunoscător al antichităților clasice. El imaginează o continuare a *Odiseei* lui Homer, scriind un roman prin care Ulysse capătă o nouă înfățișare. Eroul antic devine „modern”, trăind pe planul conștiinței un fel de „fatalitate” a destinului. Adică, sosit între ai săi, el este altul decât cel care plecase din Ithaca înainte cu atâta vreme și deci nu se mai putea reintegra total în mica cetate și în căminul sigur dar oricum domestic al credincioasei Penelopa. Prea fusese obișnuit cu un orizont larg și cu o viață tumultuoasă ca să se limiteze la treburile unui „gospodar” obișnuit, care nu avea nici măcar cu cine conversa pe măsura lui. Telemach dăduse în doaga pustnicului înțelept, bătrânul Laerte trecuse de o sută de ani și avea ca singură îndeletnicire smochinii sădiți în livada sa, iar Penelopa se apucase din nou de țesut pânză, de astă dată „icoanele” întâmplărilor din războiul troian, istorisite de soț.

Însă, Ulysse comite o mare greșală, pe care Cato o regreta atâta: îi povestise Penelopei și câte ceva din peripețiile și „amăgirile” încercate în preajma unor ființe ispititoare precum Circe, Calypso, Nausicaa ș.a., tocmai pentru a-și motiva cumva întârzierea sosirii acasă. Cum Penelopa nu mai era tânără și avea serioase motive să se îndoiască de fidelitatea soțului, devine to mai geloasă și cicălitoare (ca multe consoarte din toate timpurile), pe Ulysse îl încearcă în propriu cămin o „adâncă plictiseală”. De aceea pleacă pe țarmul insulei, unde se întreține cu stăpânul turmelor de porci, Eumeu, și privește marea atât de familiară eroului.

Pentru „salvarea” lui, prozatorul francez îl „trimite” spre Ithaca pe Menelau, care îi cere ajutor iscusitului Ulysse ca s-o găsească pe vestita Elena, soția adulterină, pentru care se iscase războiul troian, dispărută din nou (în imaginația francezului) la sfârșitul acestuia. Amândoi bărbații își unesc „suferințele”: unul ca să-și găsească nevasta, celălalt ca s-o părăsească, pornind pe mare spre alte „aventuri”. Însă cele narate de scriitorul francez îi aduc lui Ulysse tot atâtea deziluzii care-i grăbesc sfârșitul tragic.

Merg mai întâi să consulte oracolul din Templul lui Apollo, unde Pytia îi condamnă pe greci pentru „incesturile, măcelurile și paricidele săvârșite. Pe Menelau îl trimite la Casandra, fiica lui Priam, întrucât ea putea ști unde se află Elena, iar pe „răzbinicul nelegiuit” (Ulysse) îl consideră pătat de sânge nevinoval, întrucât îl ucise, la sfârșitul războiului, pe micuțul Astyanax, fiul lui Hector și al Andromacăi. La curtea Atrizilor din Mycene, Menelau află, din spusele Cassandreii, că Elena se găsește în Egipt ca „regină” a cultului „Mortii”. Adulată aci de prostimea care nu știa nimic despre tinerețea ei aventuroasă, ea îl refuză politicos pe fostul soț încornorat spunându-i că nu poate părăsi situația ei de acolo (ca doamnă a întregu-

lui Egipt), riscând ca în țara de obârșie (Sparta) să fie considerată drept o „femeie de stradă” și să fie bătută cu pietre de copiii Lacedemoniei.

După ce-l debarcă acasă pe neconsolatul Menelau, Ulysse cu slujitorii săi navighează spre ruinele Troiei, pentru a se purifica sufletește amintindu-și de învinșii săi și de faptele nedrepte săvârșite aci. Înainte de a revedea cetatea pustiită, el o vizitează pe Calypso, acum o ființă îmbătrânită rapid pentru că își pierduse „nemurirea” prin acceptarea iubirii cu pământeanul Ulysse. Apoi acesta nu rezistă ispitei de a o vedea și pe Circe, care nu-l iertase pentru că fusese părăsită, după o noapte de dragoste, pentru „bătrâna” din Ithaca. Ca semn al răzbunării, Circe îi prezintă pe fiul ei, Telegon,³ de șaisprezece ani, al cărui tată este chiar Ulysse. Personaj cunoscut, fiul nelegitim al eroului nu este decât o unealtă a zeilor care-l părăsesc pe Ulysse, așa cum prorocise Pytia, pentru a fi ucis de către acest bastard în chia modul cum omorâse el pe fiul lui Hector. Trupul neînsuflit al eroului este încredințat mării, de care acesta nu se putea despărți.

Sunt de apreciat în acest roman cunoștințele vaste despre antichitatea greacă ale francezului Emile Gebhart, plăcerea relatării evenimentelor și ritualurilor cu acel sentiment al ireversibilității timpului și a lucrurilor, exprimat așa de frumos de versul horatian: „Eheu! fugaces labuntur anni...”

Însă, ca operă literară distinctă, romanul *După ce Ulysse revăzu Ithaca* este un fermecător eșec, ca toate încercările de „completare” a capodoperelor. Ulysse cel adevărat nu poate fi decât cel din poemele homerice. Întoarcerea la Ithaca simbolizează „cercul destinului său”.⁴ Altă traiectorie imaginată, cum a fost și cea descrisă de academicianul francez, pare naivă și prefabricată.

Pentru cititorul de astăzi, Ulysse simbolizează „aventura” ca ipostază a tinereții omului, asumarea riscului în plonjarea spre necunoscutul vieții și al destinului fiecăruia. El a deschis nu numai „poarta” cetății lui Priam, ci și pe aceea a confruntării oricărui tânăr cu propriile aspirații. Aceasta pentru că Ulysse a beneficiat de cele mai multe interpretări, fi din partea anticilor, fie din partea modernilor. Într-o carte de referință, *Miturile lui Homer și gândirea greacă*, scrisă de Felix Buffiere, personajul este văzut în complexitatea lui. Adeseori eroul se află într-o continuă luptă, fie cu alți eroi, fie cu monștri mitologici (ciclopul), fie cu elementele dezlănțuite ale naturii. În această înclăștare, „puterea fizică! Nu este suficientă. De aceea Ulysse este înzestrat cu „înțelepciune”, pentru a percepe legile cosmosului, și cu „forța morală”, pentru a nu se abate de la țelul suprem – revenirea în Ithaca. El renunță chiar la nemurirea promisă de zeița Circe. Pe de altă parte, el străbate mări și pământuri pentru a reveni acasă și din pasiunea cunoașterii.⁵ În altă ordine de idei, literații au văzut în *Iliada* și un „poem al nostalgiei”, unde „dorul de patrie” revine ca o obsesie. După pericolele mării, Ulysse vrea să revadă pământul țării, casa și soția. Din altă perspectivă, el ar întruchipa „imaginea sufletului în drum spre eternitate”. În sfârșit, pentru moralisti, Ulysse personifică pe înțeleptul care triumfă asupra pasiunilor, el fiind un „suflet înțelept”, care luptă împotriva răului din lumea care-l înconjoară.⁶

Note

1. Octavian Paler, *Polemici cordiale*, Cartea Românească, 1983, p.350
2. Emile Gebhart, *După ce Ulysse revăzu Ithaca (Les dernieres aventures du divin Ulysse)*, traducere de N.I.Apostolescu, București, 1912.
3. Personaj inspirat după poemul *Telegonia* de Eugammon din Cyrene.
4. Vezi Anton Dumitriu, *Cartea întâlmirilor admirabile*, Editura Eminescu, București, 1981, p. 130-166.
5. Vezi Felix Buffiere, *Miturile lui Homer și gândirea greacă*, Editura Univers, București, 1987, p.IX.
6. Idem, p. 466-467.

Octavian Soviany sau Don Giovanni în căutarea Sfântului Graal

Geo Vasile

Octavian Soviany

Octavian Soviany s-a născut în 1954 într-unul dintre cele mai vechi orașe ale țării, Brașov, situat în centrul României și împrejmuit de lanțurile muntoase ale Carpaților. Este licențiat și apoi doctor în filologie al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. În prezent predă limbă și literatură română la colegiul Mihai Eminescu din București. Colaborează la mare parte din periodicele de cultură și artă.

După părerea noastră, Soviany este una dintre cele mai prodigioase, prolifiche și cultivate personalități ale literaturii noastre contemporane, fie că e vorba de poezie sau proză, eseistică, critică literară sau dramaturgie. Opera sa se oferă ca o posibilă tentativă a scriitorului total, dacă ne referim doar la Lucian Blaga, poet, filosof, eseist, dramaturg și memorialist. Echinocist de seamă, debutul său editorial are loc ca poet în 1983 cu volumul *Ucenicia bătrânului lui alchimist*, urmat în 1994 de *Cântecele desăvârșirii interioare*, și în 1996 de *Textele din Montsalvat*. Semnalăm și culegerile *Cartea lui Benedict*, Editura Vinea, 2002, *Alte poeme de modă veche*, Pontica, 2004, *Dilecta*, Cartea Românească, 2006, *Pulberea, praful și revoluția*, Casa de editură Max Blecher, 2012, tradusă în slovenă, *Călcașul lui Magellan*, Editura Cartea Românească, 2014. Este autorul câtorva volume de proză, publicate între 2003 și 2017: *Textele*

de la Monte Negro, Ed. Pontica, *Viața lui Kostas Venetis*, tradus recent în Spania, *Moartea lui Siegfried*, 2015, *Năluca*, 2016, *Casa din Strada Sirenelor* (ezoterism, horror, suspens, amintind de povestirile lui Edgar Poe!!!!), acestea din urmă publicate la Ed. Cartea Românească și respectiv Ed. Hiperliteratura.

Dintre textele de critică și eseistică, semnalăm volumul, de fapt, teza sa de doctorat *Textualismul românesc (apocaliptica textului)*, 2008. Memorabile sunt și volumele de traduceri din limba franceză a unor mari poeți sau romancieri de secol XIX, ca de pildă Baudelaire, Verlaine, Al. Dumas etc. Printre cele mai importante premii sunt cele două acordate, primul în 1994 pentru poezie, al doilea în 2001 pentru eseu. În 2014 i se decernează premiul *Cartea de Poezie a anului*.

Referindu-ne strict la poezie, vom spune că Soviany este autorul celei mai recente revoluții a limbajului poetic românesc, după Eminescu, Nichita Stănescu și Ion Barbu, prin extraordinarul mozaic, neegalat în frumusețe, erudiție, armonie și originalitate, de cuvinte și imagini prin care ne sunt oferite textele sale într-un recital fără soluție de continuitate, o veritabilă performanță de *ars combinatoria*. Cuvinte din toate epocile și spațiile istorice ale poeziei autohtone și universale, de la stilnoviști și sonetiști la metafizici, de la goliardici tip Villon sau

Esenin la barochiști, marii crepusculari și erotici moderni, sunt țesute în impecabile ritmuri, rime și catrene, pentru a pune într-o prozodică lumină cele mai felurite universuri, regnuri, (faună, floră, minerale) și mai ales dimensiunea sufletului uman ars de setea gășirii Sfântului Graal al eucaristiei întru frumusețea spiritului, singura neatinsă de stricăciune. Epoci, măști, costume merg în *pas de deux* cu cele mai disparate sentimente. Stări și mai ales cu iubirea care, așa cum se știe, *învârte soarele și celelalte stele...* iubirea cu toate fațetele ei, între sacru și profan, între monahal și excentric., între Eden și Iad, între sublimul adorației și toxinele, chinurile geloziei, între ură și deziluzie. Autor nepereche de balade, specie prin excelență a genului epic, Octavian Soviany are talentul de a-l investi cu valențe lirico-dramatice, totul în spiritul artei sale poetice majoritar oniro - suprarealiste.

Octavian Soviany este un fel de Pico de la Mirandola al imaginarului alchimic ca substanță a poeziei, între Occident și Orient. Între Omar Khayyam și Hafiz, între Coleridge sau Rudyard Kipling, între Esenin și Gérard de Nerval, părând a ne spune precum personajul lui Terentius: *homo sum, humani nihil a me alienum puto*. Dovadă stau detașarea de adevărat om liber de josnicele culise ale contextului social al țării noastre, precum și gesticulația estetizantă și ceremonioasă a poeziei sale amintind de Macedonski (a se vedea celebrul portret făcut aceluia de către divinul critic G. Călinescu), ce merg braț la braț cu crizele de neagră solitudine, de demonism tip Lermontov, Dostoievski sau Eminescu, de narcisism, dipsomanie ce ni-i evocă pe Virgil Mazilescu sau George Bacovia.

Vastele lecturi îngăduie poetului să fie nu doar un sacerdot al frumuseții intraverbale, picturale, melodice, dar și *un desdichado* saturnian, inepuizabil de versatil, rafinat, teatral, Eclectismul său cu rădăcini livrești devine candoare scripturală, ludică, multiformă, ductilă, ironică și autoironică, proprie unui virtuoso fantast. Să dăm un singur exemplu de baladă, evident intraductibilă în alte limbi ale lumii, căci traducând, farmecul și parfumul poetic al originalului se pierd: „*Bătrâne ursitoare medo-perse Solomonesc domol în debara: Mutabor! Voi prefăceți-vă-n verze! Mutabor! Tu prefă-te în lălea! Și-ncepe să scrâșnească din țâțâne Seraiul pitulat după perdea Cu plăpumi moi sub care dorm cadâne Mutabor! A rămas regina grea Și a născut un șarpe mic de apă Cu gene aurii de borangic Mutabor! Tu prefă-te într-o ceapă! Tu nu te mai prefăce în nimic! Ce palid e deasupra uraniscul Pe care zodii tocmai dau în pârg Și-n timp ce-l bat răzuștele cu pliscul Pe crăișoru-adus de cocostârc Păstrând într-o fiolă chintesența Și-n deget amuleta de calif Tu Benedictus zboară spre Provența De-acuma prefăcut în hipogrif*”.

Textele în vers liber anume trimise nouă de autor spre a-l reprezenta în acest comentariu rezumă viziunea poetului asupra lumii, între *vanitas vanitatum vanitas* și pesimismul moderat al ironiei, dar oferă și o idee asupra propriei producții lirice și a condiției artistului, definită prin acel definitiv *Stirb und Werde* (Mori și devii). O galerie de personaje ce recită rolul eului poetic într-un mare, posibil scenariu. Ținta acestuia este poetul însuși, actor-protagonist al subilimei, aventuroasei drame poetice, ce s-ar putea, după părerea noastră, numi *Don Giovanni în căutarea Sfântului Graal*.

au lecteur

când vom dispărea
încet-încet
din memoria rudelor.
cititorule,

când pozele noastre
vor deveni
tot mai incerte,
Când

mai spălăcite.
mai galbene,

când nu-și va mai aminti nimeni
de vocile noastre

și vom deveni
iarbă și buruiană

și ne vor paște vacile,
abia atunci, cititorule.

au lecteur

Quando
spariremo
pian piano
dal ricordo dei parenti,
lettore,

quando le nostre foto
diverranno
sempre più incerte
più sbiadite,
più ingiallite

quando nessuno si ricorderà
delle nostre voci

e diverremo
erba ed erbaccia

e ci brucheranno le mucche,
infatti allora, lettore.

gigolo

Și eu sunt un gigolo.
ce le oferă plăceri intelectuale
femeilor care n-au avut niciodată
plăceri intelectuale.
Plăceri artistice domnișoarelor
ce nu pot deosebi
un tablou de van eyck
de un tablou de chagall.
Un gigolo
a cărui limbă apucă
măselele de
minte ale adolescentelor ca un
clește stomatologic.
Câteodată bat step
pe tastele laptopului,
imitându-l pe fred astaire.
Alteori imit la perfecție
vocea lui maiakovski..
Îmi place să vorbesc singur
fiindcă îmi place să conversez
cu persoane inteligente.
Am un cap mare și solid
ca universitatea lomonosov de la moscova

și niște picioare înalte și zvelte
ca turnul de televiziune din berlin.
Și totuși, deși sunt mai bătrân
decât bucur ciobanul,
când îmi pun cămașa mea roșie
și pantalonii mei roșii,
când îmi încălț pantofii cu vârf ascuțit
de culoarea racului fiert,
când îmi leg la gât cravata portocalie
cumpărată dintr-un magazin de pe oxford street
cu 50 de lire eu sunt însuși orgasmul.
Aș vrea să mai facem
dragoste o singură dată.
După care tu să-ți arunci
steriletul în budă
și să pleci
la rudele din provincie.
Iar eu să mă transform,
ca toți marii criminali ai istoriei,
într-un nor de napalm.

gigolo

Anch'io sono un gigolo
che offre delizie intellettuali
alle donne che non hanno mai avuto
delizie intellettuali.
Delizie artistiche alle signorine
che non possono distinguere
un quadro di van eyk
da un quadro di chagall.
Un gigolo
la cui lingua acchiappa
i denti del
giudizio
delle adolescenti con una
tenaglia da dentista
Alle volte ballo tip-tap
sulla tastiera del portatile,
imitando Fred Astaire.
Altre volte imito perfettamente
La voce di maiakovski...
Mi piace parlare da solo
poiché mi piace conversare
con persone intelligenti.
Ho una testa grande e salda
come l'università lomonosov di mosca
e delle gambe alte e snelle
come la torre della televisione di berlino.
E seppure fossi più vecchio
del pastore bucur
quando infilo la mia camicia rossa
i miei calzoni rossi,
quando metto le mie scarpe appuntite
color gambero bollito,
quando lego attorno al collo la cravatta
color arancione
comprata in un negozio di oxford street
con 50 lire sterline, io sono l'orgasmo stesso.
Vorrei facessimo l'amore
ancora una volta.
E poi tu butti la tua
spirale nel cesso
e te'n vai
dai parenti di provincia.
mentre io mi trasformo,
come tutti i grandi criminali della storia,
in una nuvola di napalm.

bocet pentru don juan

In adolescență citeam
memoriile lui casanova
cu voluptatea cu
care mănânci un
pepene galben.
O invidiam pe piticania de
lautrec pentru că avusese
3000 de femei.
Visam că mă strecor în
culcușul lui jeanne duval
pe care baudelaire
nici măcar nu era în stare
s-o penetreze cum trebuie.
Că fac dragoste cu
olympia lui manet.
Că o strâng în brațe
pe marilyn monroe
cu disperarea bețivului
care descoperă că mai are-n pahar
doar un deget de băutură.
Visele mele erotice
semănau cu niște
cârpe de praf.
Doamne, și ce-am mai plâns
când am aflat (dintr-o
povestire de capek)
că don juan era impotent
și că nu se culcase de fapt
cu nici o femeie!

lamento per don Giovanni

Da adolescente leggevo
le memorie di Casanova
con la voluttà con
la quale mangi
un melone.
Inviadiavo quel nano
di lautrec ché aveva avuto
3000 donne.
Sognavo d'insinuarmi nel
giaciglio di Jeanne Duval
che baudelaire
non era capace nemmeno
di penetrarla come si deve.
Di fare l'amore con
olimpia di manet.
Di stringere fra le braccia
marilyn monroe.
con la disperazione dell'ubriaccone
che scopre d'aver nel bicchiere
solo un dito di bevanda.
I miei sogni erotici
parevano un cumulo
di strofinacci.
O Signore, quanto ho pianto
che ho appreso (da un
racconto di capek)
che don Giovanni era impotente.
e che infatti non aveva posseduto
alcuna donna.

Microeseu și versiunea poeziilor în italiană

Geo Vasile

Scurte călătorii în viitorul prezent

Ani Bradea

Scenă petrecută într-un tren accelerat, început de iarnă, România anului 2017:

Câțiva adolescenți, cu vârste cuprinse între 13 și 16 ani estimez eu, călătoresc împreună cu un adult, cel mai probabil profesor. Comportamentul lor „anormal” mă șochează! Niciunul nu are căști în urechi! Niciunul nu este cufundat în display-ul unei tablete, sau cel puțin al unui telefon mobil! Nu știu dacă vreunul are telefon mobil! Niciun astfel de aparat nu este la vedere! Ba mai mult, o fată din grup are o chitară(!) și-i acompaniază pe ceilalți, care cântă colinde, dar și alte cântece de influență folk, extrem de demodate! Ciudățenia cea mai mare vine din faptul că niciunul dintre ei nu acordă importanță dispozitivelor la care sunt conectați călătorii, care, dincolo de locul pe care-l ocupă fizic în vagon, nu sunt prezenți acolo! Mă întreb dacă nu cumva acei tineri, și profesorul lor (care le ține isonul la cântat!), călătoresc prin timp, și s-au nimerit exact în acel tren în care m-am urcat și eu.

Nu, nu este o glumă ceea ce am redat mai sus, și nici un exercițiu de imaginație nu este. Lucrurile s-au întâmplat întocmai, iar tonul ușor acid al descrierii se datorează unui déjà-vu, pe care l-am avut văzându-i pe copiii aceia atât de anormali, în normalitatea lor, pentru

societatea în care trăim noi astăzi. Departe de mine gândul de a mă transforma aici într-o nostalgică, deși, nu neg faptul, mi-e dor din când în când de vremea în care anormalul de acum era normal. Cu toate acestea, nu cred că ar mai putea cineva acum să-și imagineze lumea fără beneficiile tehnicii informatice. Problema apare atunci când vine vorba despre limite, despre granițele extrem de fragile dintre virtual și real. Dacă în discuție sunt copiii, dezvoltarea lor psihică și fizică, problema este cu atât mai acută. Primii și cei mai importanți educatori ai copilului sunt părinții. Iar când aceștia sunt fie foarte ocupați, fie prea puțin exigenți, ca să nu spun chiar comozi, sau puțin conștienți de importanța rolului lor, lucrurile scapă de sub control. Și, ca să merg tot pe exemple, îmi amintesc de un alt episod, observat la începutul toamnei în restaurantul unui hotel. La micul dejun am stat alături de o familie formată din părinți și doi copii, dintre care unul nu cred să fi avut mai mult de doi ani (era așezat într-un scaun special, din acela cu măsuță în față), iar celălalt, o fetiță, era cu vreo doi-trei ani mai mare. Copilul cel mic refuza să mănânce și plângea. Mama părea să nici nu-l audă, absorbită de ecranul unei tablete. Tatăl, iritat de țipetele copilului, i-a așezat

acestui în față, dincolo de farfuria cu mâncare, un suport de șervețele, în care a sprijinit un telefon pe care rula un joc, sau cel puțin așa cred, pentru că imediat scandalul a încetat. Cu o mână, copilul ținea lingura, pe care o umplea din când în când cu cereale înmuiate-n lapte, doar că amestecul ajungea mai mereu pe șervetul legat sub bărbie, iar de cealaltă mână se folosea ca să ruleze imaginile de pe telefon.

Mi se pare de-a dreptul revoltător faptul că, din dorința de a le satisface copiilor orice mofturi, dar și pentru a-și asigura ei înșiși un plus de tihnă, părinții din ziua de azi nu conștientizează efectele de mai târziu ale educației lor defectuoase. Copiii fără copilărie dezvoltă un comportament autist. Pentru că nu sunt învățați să atingă lucrurile, să interacționeze cu mediul, să comunice în mod real, se dezvoltă fără autonomie, condamnați la dependența de tehnologie. Ba mai mult, lipsa tehnologiei este percepută ca un handicap, similar cu amputarea unui membru. Cel puțin aceasta este concluzia unui studiu, realizat în urmă cu câțiva ani de către un grup de cercetători de la University of Maryland College Park, la care au participat o mie de studenți din zece țări, nevoiți să petreacă o zi fără telefoanele mobile. Unul dintre subiecți a povestit cum simțea, în mod real, telefonul vibrând în buzunar, ca și atunci când primea mesaje, sau chiar sunând, în condițiile în care acesta nu se afla asupra lui. Cei mai mulți, întrebați ce au simțit în această zi, în care s-au supus experimentului, au folosit frecvent, pentru a-și descrie starea, cuvintele: confuz, anxios, iritat, nesigur, nervos, agitat, dependent, panicat, furios, singur, paranoic. Concluzia generală a fost aceea că, dacă ar rămâne douăzeci și patru de ore fără mobil, s-ar simți ca și cum le-ar fi fost amputată o mână!

În prezent, statisticile arată că 72% dintre adolescenți răspund la sms-uri, sau la mesajele de pe rețelele sociale, imediat, iar 80% dintre aceștia își verifică mobilul în fiecare oră. În aceste condiții, nu este un efort de imaginație prea complicat să ne închipuim cum va arăta viitorul pentru copiii robotizați ai zilelor noastre. Sau poate că este, dacă ne amintim de inventatorul telefonului mobil, Martin Cooper, care nu prea cred că s-a putut gândi, în 1973, în New York, până unde va ajunge descoperirea sa. Oricum, paradoxal, lumea virtuală chiar de imaginație pare să ducă lipsă. Sau cel puțin să nu ceară prea multă de la cei care-i trec pragul. Faptul că nu dezvoltă această latură a personalității copilului, este iarăși unul dintre marile defecte ale acestei lumi perfecte. Cu povești gata fabricate, cu jocuri gata jucate, călătorului virtual nu-i rămâne altceva de făcut, decât să meargă pe cărările dinainte stabilite. Tot ceea ce i se cere este să nu cadă de pe ele. Sau, dacă se întâmplă așa ceva, să se ridice și să o ia de la capăt. Până unde? Până la game over!

Pentru că, din păcate, poarta de intrare în virtual nu este ca ușa șifonierului prin care se ajunge în Narnia. Aici, spre deosebire de lumea descrisă de C. S. Lewis, nu este nevoie să-ți închipui nimic. Au avut grijă alții să creeze imaginea. Tot ce trebuie să faci, ca vizitator, este să „țopăi” peste obstacole, în goana de a atinge next level.

Jenő Bartos

Vârsta de aur (2010), ulei pe pânză, 40 x 60 cm

Drumul la Alba Iulia

Ion Igna

Există un document mai puțin cunoscut în întregimea sa, deși adesea citat, apărut în ziarul sighetean *Șfatul* din 7 Decembrie 1918 sub semnătura lui Ioan Bîlțiu Dăncuș, un învățător din Maramureș din Slatina, satul de peste Tisa, pe care istoria l-a vrut între atâția alții un martor al desfășurărilor sale. E o pagină clasică din istoria Maramureșului, un adevărat reportaj despre drumul la Alba Iulia al maramureșenilor. O relatare atât de vie încă și atât de plină de optimism, de curaj istoric. De care avem atâta nevoie azi față cu entuziasmele noastre prea oboșite.

Mai întâi autorul dă seamă de „ziua cea mai frumoasă, cea mai aleasă a Maramureșului românesc”, 22 octombrie 1918, când la Sighet s-a ales Consiliul Național Român.

Maramureșenii s-au dus la Alba Iulia cum s-au dus toți românii, cu capul sus, fără nici o patimă, purificați în simplitatea și în demnitatea lor, ca la o mare sărbătoare. Dacă am putea să recuperăm pentru nu o dată oboșii și blazații noștri contemporani măcar entuziasmul, dacă nu și forța convingerilor și puterea de a ieși din crisparea paralizantă care ne macină voința de a fi altfel.

„În zori de zi plecarăm la gară, când mai că plecăm sosește și părintele Anderco cu dl. învățător Țiplea și mai mulți ieudeni! Au venit din leud până la Baia Mare cu carul! Iza, Mara și Tisa s-au întâlnit deja, dar unde-i Vișeu! Ne așezăm cu toții într-un vagon și scriem pe el „Marmația”, apoi „Trăiască România Mare!”. La toată gara călătorii sporesc. Însuflețirea e nespūsă, cântecele naționale nu mai înceată, drapelele românești se tot sporesc. E ceva lucru lipicios însuflețirea.”

Dar nu e numai entuziasm, este și presimțirea sentimentului tragic al istoriei. Nefericite pentru maramureșeni vorbele „De la Nistru până la Tisa”, ca și disperarea celor de dincolo de Tisa că vor fi lăsați în afara hotarelor, precum a și fost.

Cu două treimi din vechiul comitat rămase dincolo. Strigătul lor – era al lui Ilie Filip din Apșa de Jos – răsună și azi în hăurile unei împărății fără de sfârșit:

„- Vai, Domnule Episcop, da' pe noi de peste Tisa, cui ne lăsați?” Înaltul ierarh, Episcopul Caransebeșului, Miron Cristea, n-a putut afla un răspuns în fața Istoriei care, de aproape un veac n-a găsit nici ea un leac românesc pentru amărăciunea țaranului din Apșa, din satul „de peste Tisa”, cum îi zicem noi și azi, fără prea multă bucurie.

Peste toate însă s-a așezat sentimentul biruinței, al dreptății istorice, al bucuriei. Scrie „reporterul” Dăncuș: „...decursul adunării a fost un lanț de ovații. Toate vorbirile după fiecare cuvânt au fost întrerupte de puternice aplauze. Toate propunerile s-au primit cu o însuflețire unanimă, însuflețire eruptă din inima fiecăruia. Lacrimile de bucurie sclipeau în ochii tuturor. Condei nu este să poată scrie măreția ciasurilor părute de minute ...Erau 4 tribune ...înaintea și înapoia tribunelor cât vedeai cu ochii era o masă de oameni, numai capete omenesti și mii de steaguri și table cu inscripții. Dar steagul și stegarul nostru domina.”

Maramureșul, Sătmarul cu orașul Baia Mare, Țara Lăpușului, Chioarul, Țara Codrului. „Ca o imensă scenă, Transilvania” i-a primit la 1 Decembrie 1918 pe Câmpia de la Alba Iulia pentru marele act al Unirii cu Țara. Spectacol grav și înălțător al voinței românești. Prezentând Rezoluția Marii Adunări episcopul greco-catolic Iuliu Hossu a rostit, spre neuitare: „Fericiți voi, cari ați pecetluit pe veci Unirea cu Țara-Mamă! O viață întreagă veți mărturisi cu mândrie: «Și eu am fost la Alba Iulia!» Fiii fiilor voștri vor chezășui puternic și fericiți rostind: «Și părinții noștri au fost la Alba Iulia!»... Cântarea noastră de biruință să fie cântarea neamului pe calea lungă și grea a veacurilor.” Episcopul ortodox Miron

Jenő Bartos *Visul lui Platon* (2007), ulei pe pânză, 100 x 120 cm

Cristea a rostit la rândul lui: „Precum ne vedeți aici îmbrățișați frățeste, așa să rămână îmbrățișați pe veci frații români!”

Când peste câteva zile Vasile Goldiș, Al. Vaida-Voevod, Iuliu Hossu și Miron Cristea s-au dus la București pentru a prezenta Regelui Ferdinand și Guvernului României „Rezoluția” de la Alba Iulia și documentele istorice care o însoțeau, primul-ministru Ion I.C. Brătianu a spus: „Vă așteptăm de-o mie de ani, și ați venit ca să nu ne despărțim niciodată!”

Lung și greu a fost drumul spre Unirea cea Mare, mai lungă și mai grea e calea spre uniunea națională. Se cunosc bine împrejurările și dificultățile drumului spre adevăr și împlinire. Mărturiile vremii vorbesc despre încăierări și chiar victime în drumul spre Alba Iulia. A dispărut până și valiza cu hainele episcopului. Înțelegem de ce în istorica fotografie Iuliu Hossu era îmbrăcat în haine domnești.

Marea Adunare de la Alba Iulia se încheia-se. „...s-au pornit 100 mii de oameni în o sută de direcții. Ce priveliște încântătoare!” „...Se împlinește visul neîmplinit al moș-strămoșilor noștri”, scrie autorul acelei mărturii din ziarul sighetean *Șfatul* la 7 Decembrie 1918. Cine știe, se va fi gândit la ceea ce peste ani poetul „desfoliind sensurile mai adânci ale istoriei”, cu gândul la „Fapta lui Bogdan Voevod Unificatorul” din 1359, avea să scrie, inspirat:

„De sub steaua polară din Maramureș Horea cea lungă

În jurul Carpaților își începe procesiunile și dănțuirea”

(Ioan Alexandru)

Sau se va fi gândit la un Maramureș din bătrâni, din foarte bătrâni, când peste alți ani, la 1547, potrivit documentului din arhivele Vienei exista pericolul ca Maramureșul „încetul cu încetul, – scrie în document – intrând pe furiș la Moldoveni, să se înstrăineze cu timpul, cu vreo ocazie, de regat”. Asta însemna că încă la mijloc de secol XIV unii se temeau de unirea românilor. Sau, mai știi, o fi aflat cumva, deși n-avea cum, că în 1600 la monetăria din Baia Mare s-a bătut o splendidă medalie de aur cu efigia altui voievod unificator – Mihai Viteazul. Și astfel „fascinantul Maramureș” nu mai este doar expresia unei obsesii oarecare.

Jenő Bartos

Comunicare interstelară (2010), ulei pe pânză, 40 x 60 cm

Buretele

Giorgia Monti (Italia)

Dintr-un motiv ciudat, încă de mică m-am gândit întotdeauna la viață ca la o mare sărbătoare. Da, la ceva colorat cu muzică veselă, de dansat și cu persoane bune, bune cu adevărat, zâmbitoare, fără gânduri, cu fețe sărbătorești și îmbrăcate de sărbătoare. Nimic de zis, un lucru frumos. Cu convingerea aceasta închideam ochii înainte de a adormi și cu aceeași senzație îi deschideam dimineața. Lucrurile strâmbe le vedeam ca pe niște simple accidente de parcurs. Ceva care avea să se aranjeze de la sine, dăruit iremediabil binelui, fericirii, reușitei. De ce ar fi trebuit să se desfășoare altfel?... Da, de ce? Încă din clasele elementare am descoperit că îmi plăcea să studiez, că îmi plăcea să fiu bravă. Eram un pic mai bravă decât ceilalți, nu cu mult, ci doar cu ceva mai mult. Eram și un pic mai frumoasă decât cei mai mulți, nu cu mult, ci un pic mai frumoasă decât alte fete, cu siguranță eram cea mai frumoasă din clasa mea. Nici aceasta nu pot să spun că nu-mi plăcea, dar nu eram răspunzătoare pentru ea. Nu făcusem nimic pentru a fi. Erau mulți băieți cărora simțeam că le plac, desigur, nu tuturor, ci unei bune părți dintre cei care, în afară de Lego, a miniaturilor cu soldați, cu fotbal și curse ori lupte aveau un început de interes pentru lumea feminină: eu le plăceam mai mult decât altele. Dar mie îmi plăcea cel mai mult Michelino. Mic și urât, cu ten măsliniu, chipul rotund și părul negru. Chiar și ochii îi avea adesea negri, nu înăuntru, ci jur-împrejur. Mie îmi spunea ce i se întâmpla acasă și înțelegeam că nu era ceva plăcut, dar mă gândeam că totul se putea schimba. Era un accident de parcurs, ceva greșit ce ni se întâmplă fiecăruia, să greșim măcar o dată, dar că, apoi, viața avea să îndrepte lucrurile pentru că viața e dreaptă. Pentru vârsta de 8 ani am organizat prima mea sărbătorire a zilei de naștere, acasă, desigur. Le invitase pe Jessica, Lara, Noemi, Raffaella și Monica. Dintre băieți îi invita-

sem numai pe Michelino și Cristian, care era simpatic și râdea tot timpul. Totul era pregătit, tortul, masa cu sărățele și sucuri și cu toate scaunele trase la o parte, să ne putem juca în voie. A început să sune telefonul. Nu a venit nimeni. Toate fetele erau bolnave de stomac, chiar și Cristian mi-a spus că era bolnav. Numai Michelino nu se știa ce are, dar nici el nu venise. Au rămas rudele, și acestea erau puține. Despărțirea de ai mei părea un lucru complicat. Nu pentru mine, la asta avea să se gândească viața. Totuși, am hotărât că nu mai aveam prietene pentru că a avea prietene era un accident de parcurs și eu nu aveam să repet greșeala încă o dată. Vobeam numai cu Michelino, chiar dacă nu mai era ca înainte, nu din cauza sărbătorii, ci pentru că el îmi spunea mult mai puține lucruri decât înainte și îmi dădeam seama de asta. Atunci m-am gândit că, poate, în anumite cazuri viața are nevoie de un brânci. Știam unde locuia Michelino, casa lui nu era departe de școală și el îmi arătase intrarea, iar eu am observat că se mișca o perdele de la o fereastră. Am fost însoțită până acolo într-o după amiază, spunând că o să fim un grup de colege și colegi ca să ne facem lecțiile, lucruri normale pe care le făceau toți ceilalți băieți și fete din clasă, dar fără noi. Nu am avut probleme cu soneria pentru că nu locuia la bloc, casa lui era o mică vilă cu o pajiște, boscheți și copaci în jurul ei. Am fost foarte uimită când tatăl lui Michelino i-a spus mamei mele că totul era în ordine și că ceilalți mă așteptau înăuntru. Îmi aduc aminte că m-am gândit că viața a aranjat totul și că dragul meu Michelino a organizat, ca surpriză, o sărbătoare pentru a repara dezastrul complet de la aniversarea mea. În casă se simțea miros de varză și era o tăcere ca un fel de ceață care nu mă făcea să pricep nimic. Unde sunt ceilalți? Sus, mi-a spus, vino, te duc acolo. Nu eram deloc sigură că voiam să urc, fiindcă eu continuam să nu aud nimic, deși știam bine cum este atunci când

Giorgia Monti

băieții și fetițele sunt împreună. Nu este niciunul care să stea așa de tăcut, chiar dacă mă gândesc la o echivalare. Michelino? Am strigat tare, împietrită, de pe pe prima treaptă. Răspunsul primit a fost o lovitură enormă peste cap, peste păr ca atunci când totul devine roșu și nu mai vezi nimic. Nici eu nu mai vedeam nimic și mirosul de varză făcea să mă apuce voma, sau poate vina era a loviturii primite, ori a groazei. Da, groaza, pentru că acum am înțeles că Michelino nu avea deloc de a face cu acestea, ba chiar nici nu era în casă iar eu, care mersesem acolo pentru a-l salva, nu mai aveam nici o scăpare. Nu știam cu precizie ce avea să se întâmple dar înțelegeam că nu era nimic de bine și ceea ce îmi făcea și mai rău era faptul că în capcana aceea mă vârașem cu propriile mele mâini numai fiindcă mă gândeam că viața toată era o sărbătoare continuă și că aceea putea fi, într-un fel, și sărbătoarea mea.

Când s-a sfârșit totul, m-a dus în baie, m-a spălat și m-a îmbrăcat cu grijă, de parcă era altul. Apoi m-a luat de mână și m-a însoțit jos. Înainte de a deschide ușa și-a apropiat gura de urechea mea și mi-a zis cu un glas ca de fier: dacă spui cuiva, teucid!

Eu știam că am greșit, fiindcă toți pot greși cel puțin o dată în viață, dar nu aveam chef deloc să spun cuiva că greșeala era numai și numai a mea. Era un accident de parcurs, îmi repetam în minte, nu era nimic. Afară era aceeași pajiște și aceeași boscheți de mai înainte și l-am auzit spunându-i mamei mele lucruri normale, cu un glas normal, așa că m-am gândit că am căzut de pe una dintre scările acelea și că mă lovisem la cap, cu siguranță. Desigur, visasem totul, nici măcar durerea nu era reală. Până la urma-urmei aveam să am și eu adevărata mea sărbătoare. Și acum mă surprind din când în când gândindu-mă, aici, pe marginea drumului, atunci când iarna lovește orbește și heroina care circuală în jur este puțină iar cocaina s-a sfârșit la prima tură. Singurul lucru de care m-am eliberat este frica, nu-i deloc puțin, îmi spun. Totuși, într-adevăr, nu mă mai tem de nimic, nici de lovituri, nici de boli, nici de mine și de greșelile mele, și nici de oameni nu mă mai tem. Am înțeles deja de o bună bucată de vreme să singura mea sărbătoare va fi mormântul și totuși, alaltăieri, când am întâlnit-o pe Monica și ea s-a prefăcut că nu mă recunoaște vă jur că eram gata să o întreb: ei, dar de ce aia a calului, nu ai venit la ziua mea de naștere?

În românește de
Ștefan Damian

Jenő Bartos

Miraj (1998), guașă, tuș, 20 x 30 cm

Tânăr și avântat: Mozaic Jazz Festival Sibiu (II)

Virgil Mihaiu

Pentru a doua oară în istoria *Mozaic Festivalului*, formația americană *Steve Coleman and Five Elements* a reprezentat prestigiul inerent patriei jazzului. Însăși maniera liderului trupei de a cânta la saxofon alto evocă înnoirile aduse în acest gen muzical de către Charlie Parker sau Ornette Coleman. Însă ceea ce, în cazul celor doi precursori, era pură explozie intuitivă devine la Steve Coleman materie conceptuală. Dacă Ornette își definise acțiunea sub nebuloasa titulatură de *Harmolodics*, junele său urmaș a făcut-o într-un mod quasi-sistematic, de prin anii 1980, impunând termenul *M-Base-Concept* (dintre complicii săi de atunci, mi-i reamintesc – cu ajutorul *wikipediei* – pe Graham Haynes, Geri Allen, Robin Eubanks, Cassandra Wilson, Greg Osby). Inițialele conceptului semnifică Macro-Basic Array of Structured Extemporisation (poate că nu întâmplător, în acei ani apăruse și voga *alimentației macrobiotice*, despre care mi-au relatat pentru întâia dată, la Cluj, vibrafonistul Gunter Hampel și vocalista Jeanne Lee; năucii de penuria alimentară impusă de regimul totalitar, jazz-fanii români se mirau cum de asemenea muzicieni cu renume evitau copioasele mese oferite de organizatori, preferând să ronțăie în camera de hotel felurite crudități, semințe, boabe, rădăcinoase, ai, ceapă și altele asemenea...). Pentru noul recital de la Sibiu, Steve Coleman a apelat la virtuozii săi compioni din generații mai recente: Jonathan Finlayson / trompetă, Anthony Tidd / bas electric, Sean Rickman / baterie. Fenomenala dexteritate artistică a acestuia din urmă a reprezentat cheia succesului pentru un program foarte solicitant, din care jocurile perturbatoare de lumini fură excluse, la solicitarea expresă a muzicienilor. Excepționala calitate a spectatorilor (mulți veniți special și din alte zone ale țării) s-a verificat nu doar prin concentrarea lor asupra sinuozițiilor specifice muzicii celor patru protagoniști, ci și în câteva postludii interactive, unde Steve Coleman

și-a abandonat atitudinea maiestuoasă intonând împreună cu publicul joviale refrane. Piese, sau mai curând suitele, utilizau fără reticențe *ostinato*-uri de lungă durată, amintind de alt model muzical afro-american – James Brown (de altfel, saxofonistul acelaia – Maceo Parker – se înscrie în tradiția de la care se revendică Steve Coleman). Pasiunea mărturisită a lui Steve pentru pugilism (ca sport) se reflectă adeseori în procedeele sale muzicale: accelerări și decelerări, eschive, „joc de picioare” (= expectativă activă) ce pregătește fulgerătoare uppercut-uri ... sonore. Uneori *r. ff*-urile ultrarepetitive erau brusc escaladate într-un tempo superior. Bateria quasi-armonică, suplind la modul abstract absența pianului, furniza savuroase *grooves* (= fâgașuri) poliritmice; pe deasupra acestora, cele două instrumente de suflat își desfășurau prelungile excursuri improvizatorice, în care se iveau (surpriză!) binevenite oaze de fugă și contrapunct. Revin la bateristul Sean Rickman: el reunește în aceeași expresie artistică densitatea și rarefierea, lejeritatea, exactitatea, energetismul exploziv și perfectul autocontrol. Sună paradoxal? În fond, cele cinci elemente la care face referință numele cvartetului sunt concentrate, subliminal, în inventivitatea imparabilă a acestui ritmician.

Pe „lista scurtă” cu care a operat Silviu Scrob pentru alcătuirea programului a figurat și *Arcuș Trio*: Alex Arcuș / sax, flaut, Adi Stoenescu / pian, orgă, pian electric, Marcel Moldovan / baterie (plus, din culise, Andrei Cornea / regie de sunet). De câțiva ani, acesta e unul dintre cele mai semnificative grupuri ale jazzului autohton. În pofida dificultăților implicate de frugala formulă instrumentală (lipsită de aportul basului), la fiecare reîntâlnire cu junii muzicieni constat notabile progrese. Pare-mi-se că ultima dată îi ascultasem anul trecut, la *Ethno Jazz Festival* din Chișinău. Acuma, la Sibiu, sunetul de grup s-a maturizat și catifelat (probabil asemenea vinurilor pe care Anatol Ștefăneț le dăruiește instrumentiști-

lor invitați la festivalul său din capitala Basarabiei), iar interacțiunea muzicală dintre cei trei s-a rodat conform imperativelor marelui jazz. Eclectismul stilistic nu e un handicap, din moment ce ingredientele limbajului (post)modernist sunt organic asimilate. Solo-urile lui Arcuș se edifică pe baza unei gândiri quasi-arhitecturale, în arcuri ample, elastice, cu fine articulații între fraze. Recursul la efectele electronice nu are nimic formal, decorativ, sau ostentativ. Or, tocmai fiindcă e non-intrusivă, această mixtură de premeditare & spontaneitate creează inedite sugestii asociative și amplifică provocările poetice. Adi Stoenescu a preferat de data asta să ignore timbrul de orgă Hammond, concentrându-se pe cel de pian electric, așa cum suna el pe la începutul anilor 1970, când cucerise publicul mondial (cf., *Mahavishnu Orchestra* – cu cehul Jan Hammer, *Weather Report* cu Joe Zawinul, apoi Herbie Hancock, Chick Corea, estonianul Tonu Naissoo, ba chiar îmi amintesc cum fascinația instrumentului *Fender Rhodes* nu l-a lăsat indiferent nici pe retractilul Bill Evans). Oricum, Stoenescu obține maxime rezultate din abordarea economică dar intensivă a claviaturii. Concentrat și abil, creează linii misterios-repetitive de bas cu mâna stângă, valorizează delectabil atacul percusiv al fiecărei note, obținând conglomerate armonice în sintonie cu timbrul răgușit al saxofonului. Acest sunet predominant *funky* îi convine de minune și bateristului Marcel Moldovan. Ca atare, recitalul *Arcuș Trio* avu un caracter revigorant, din care n-au lipsit nici teme pregnante, nici vârtejuri de swing. Mai mult: există chiar promisiunea unui proxim album în formulă extinsă, unde grupul condus de Arcuș se va metamorfoza în formația *Crisper*. După un asemenea recital, o aștept fără crispări.

În finalul festivalului am urmărit formația finlandezo-americană a tânărului ghitarist Olli Hirvonen. Liderul e un tânăr talentat, bine apreciat în patria sa (ceea ce, adeseori, nu se prea întâmplă în alte culturi). Versatilitatea cu care mănăiește ghitară i-a facilitat fructuoasa colaborare cu membrii actualului său grup: Luke Marantz / pian, Marty Kenney / contrabas, Nathan Ellman-Bell / baterie. Adierile glaciale din câteva solo-uri excesiv îndatorate trecutului său de rocker au fost depășite cu succes, iar suita compusă de Hirvonen (ce a acoperit durata întregului recital) și-a dezvoltat pe parcurs caracterul aventuros, imprezibil. Cum era de așteptat, pasaje violente au alternat cu mângâietoare plaje lirice. Deocamdată, dintre cei patru nonșalanți jazzmeni aș îndrăzni să mizez pe viitorul celui mai substanțial – pianistul Luke Marantz. Pe lângă fertila sa integrare în conceptul de ansamblu, el ne-a regalat cu câteva tumultuoase solo-uri. Acestea transmiteau un salutar mesaj: spiritul marilor maeștri ai avangardei americane continuă să-i anime pe potențialii lor discipoli de azi. În cazul lui Marantz am decelat puternice afinități cu Mal Waldron sau Cecil Taylor, dar mai importantă e capacitatea sa de a-și forja o exprimare proprie. Așadar – un candidat pe care l-aș nominaliza pentru categoria *Rising Star* la proxitul *DownBeat Jazz Critics Poll*, din al cărui juriu cu onoare fac parte.

Programul atractiv, muzica bună și eficiența organizare a Festivalului *Mozaic* m-au făcut să-i dau încă o dată dreptate lui Florian Lungu: când oare se va reuși o coordonare a evenimentelor jazzistice din țara noastră? În cazul de față, tot la Sibiu s-a desfășurat, simultan, tradiționalul Concurs Internațional de Jazz, unde aș fi avut șansa de a-l întâlni chiar pe autorul retorice întrebări. Nu pot decât să deplor cât de mult au avut de pierdut spectatorii, evident incapabili să se dedubleze & teleporteze la ambele aceste spectacole de calitate.

Arcuș Trio

Poveste din Transilvania/ Erdélyi Mese

Andreea Costea

În 30 august 1940 România ceda jumătate din teritoriul Transilvaniei în favoarea Ungariei horthyste. Șase ani mai târziu, prin votul uluitor al majorității, țara intra oficial în Hadesul comunist. Nicio statistică nu poate explica, încă, dacă decelerarea funcțiilor profund umane ale românilor a avut loc treptat, sau a fost instantanee. Îndelunga răbdare ne-a făcut catatonici în fața oricărui strigoi. Am rămas schizoizi și după prăbușirea regimului roșu, ca o masă amorfă, chircită neuronal de iluzia libertății. Altfel nu ar fost posibil să cedăm în fața discursurilor histrionice care au dus la tragicele evenimente din 19, 20 și 21 martie 1990, la Târgu Mureș. Peste cei 278 de români și unguri care s-au luptat atunci pentru nimic, s-a așternut apoi umbra Mineriei și, de ce nu, uitarea. Ura viscerală, bazată pe criterii de limbă, sânge și neam a continuat să mocnească de sub pelerina ignoranței. În amnezia generală însă, la un nivel intim, individual, viața a îmbrățișat și traiectorii providențiale. Într-un aleator prezent postdecembrist, tânărul dramaturg George Ștefan decide să transcrie acești 60 de ani de istorie, așa cum a fost au fost ei trăiți de cei cvasinecunoscuți. Nu s-a lăsat impresionat de orice anonimi, ci de aceia locați în Transilvania, unde ura interetnică a născut monștri. A pornit de la un caz real, o poveste de amor, și a construit în plan secund un flashback cu valoare documentară certă. Textul său, bilingv, Țara Zânelor, a fost inițial montat de Andy Gherge la Târgu Mureș în anul 2015, iar în vara lui 2017, pe baza aceluiași text și sub îndrumarea aceluiași regizor, a luat naștere spectacolul *Poveste din Transilvania*, sub egida teatrului independent Studio Act Oradea.

Pornind de la teatrul în teatru, fidel scriiturii, Andy

Gherge imaginează spectacolul în 20 de tablouri fluide, construite cu rigurozitate. Tânărul Eduard, în avanscenă, ne spune o poveste scrisă de bunicul său. În spațiile lui se disting în tablou vivante personajele înțepenite în așteptarea unui semnal din light design care să le transmute pe modulul activ. Nu pare cea mai fericită convenție, însă pare singura viabilă în logica spațiului extrem-zgârcit din punct de vedere al mobilității actorilor. Un spațiu bine valorificat de scenografia Cristinei Breteanu, care a recompus dintr-o masă, scaune, valize, fotografii și un cuier, o metaforică scenă a vieții cu iz comunist, un punct de pornire din care spectatorul, apelând la imaginație, poate accepta să se transpună în camera de interogatoriu, în birouri, în aer liber, în sufragerii.

În anul 1979 în birourile Electromureșului se naștea o idilă între Szabados Krisztina și Călin Remeș. Părinții celor doi iubiți se cunoșteau de 20 de ani. De când Ștefan îl interogase pe Istvan, facilitându-i drumul spre temnițele comuniste. Mobilul interogatoriului a fost o poveste pentru copii în care erau mascate idei separționiste. Istvan ar fi putut alege să devină turnător al Securității. A ales închisoarea și pentru anii petrecuți în temniță nu i-a iertat niciodată pe *români*. Astfel, mariajul aparent imposibil, din care se va naște *bastardul* Eduard, devine simbolul unui destin colectiv vitregit prin mentalități ascuțite de durere. Acesta este planul principal al unui spectacol care redă, literalmente, implicațiile psihologice, amprente lăsate până la a treia generație de dictatură și un naționalism dus la extrem. Impactul emoțional a fost corect evaluat și potențat de regizor care a ocolit abil patetismul și bombasticul. În plan secund, pentru a spori valoarea documentară a

producției, Andy Gherge a inserat înregistrări emblematice, cu fragmente din discursurile lui Nicolae Ceaușescu, Constantin Pârvolescu sau Ion Iliescu, fantasma alarmiste prin intermediul cărora a fost manipulată opinia publică. De o dificultate aparte au fost partiturile personajelor care au prins viață grație unor actori cunoscuți ai teatrului român și teatrului maghiar din Oradea. Aceștia și-au asumat responsabilitatea de a jongla într-un echilibru relativ printre vârste, stări și stataturi care încap într-o viață de om. În rolul securistului s-a distins Richard Balint, cu nerv și nonșalanță deopotrivă, un bun psiholog care și-a demonstrat maturitatea emoțională redând umanitatea unui personaj detestabil. Rolul scriitorului Szabados Istvan a fost interpretat de Gyula Kocsis, la rândul său un profesionist. Profund, fără a cădea în capcana interiorizării, Kocsis a glisat cu ușurință printre diverse tonuri și nuanțe, demonstrând că are evidentă disponibilitate pentru partituri complexe. În rolul Krisztinei, Melinda Pitz s-a remarcat prin eleganță și o distincție rece, aproape metalică, un contrapunct binevenit în interpretarea personajului (copil, adolescent și mamă) victimă colaterală a unui război absurd. Rolul tânărului Călin Remeș i-a revenit lui Alin Stanciu, un actor care și confirmă multiple valențe interpretative, un rol în genere bine definit, cu amendamentul că jocul orientat spre public are o graniță sensibilă care poate întinde capcane nedorite. Distribuția a fost completată de Ciprian Ciuciu, în personajul Eduard, voit neutru și ușor absent, așa cum devine orice copil când spune o poveste care nu e a lui. Și nu o spune oricui, ci unui tânăr moldovean, complexat de origini, interpretat de Eugen Neag.

Spectacolul se încheie cu trimiteri spre alte spaime contemporane, regizorul forțând ușor nota spre universalitatea urii între oameni, care poate izbucni și pe criterii de gen, genă, sau dogme. *Poveste din Transilvania* este un spectacol care merită privit întâi ca un demers social și mai apoi artistic. Este un spectacol-manifest de care avem nevoie în special acum, când se apropie Centenarul Marii Uniri, real prilej de festin generic pentru ultranaționalisti. Context în care această producție va cântări infinit mai mult mâine decât ne putem da seama azi.

Nerăbdarea de a juca

Adrian Țion

În acest început de stagiune, după un excelent și epuizant festival, Teatrul „Aureliu Manea” din Turda a găsit o metodă eficientă pentru atragerea publicului în sala de spectacol. A mizat mai ales pe comedie și direcția imprimată repertoriului a dat rezultate satisfăcătoare până acum. Directorul Cătălin Grigoraș a invitat doi regizori exersați în tainele comediei: Andrei Mihalache și Cristian Ioan. Primul a montat muzicalul *Îndrăgostiții din Ancona*, iar cel de al doilea a mai bifat o montare reușită cu *Bigamul II*, comedia bulevardieră cunoscută și sub titlul *Prins în plasă* de Ray Cooney. Spun „a mai bifat”, pentru că regizorul Cristian Ioan a ajuns să se specializeze în textele apreciatului dramaturg britanic Ray Cooney după succesive puneri în scenă ale piesei *Bigamul* (I și apoi II) la Teatrul Mic (1993), la Teatrul de Nord, la Târgu Jiu sau la Târgu Mureș. E și greu să le mai ții socoteala tuturor montărilor sale la noi. Ba a ajuns să regizeze *Bigamul II* și în Slovacia. Astfel că se poate spune fără a greși că regizorul Cristian Ioan deține secretul absolut al succesului cu montările *Bigamului*.

La Turda a găsit o echipă nerăbdătoare să urce pe scenă și pentru că dorința era așa de mare, s-a ajuns chiar la dubluri în unele roluri. Spectacolul turdean se bucură de colaborarea unor actori de bună reputație, precum Ovidiu Crișan de la Teatrul Național din Cluj

și Marian Negrescu de la Teatrul „Elvira Godeanu” din Târgu Jiu. Cine este prins în plasa infidelității? Același John Smith din prima variantă a piesei, șofer de taxi cu două familii, care după 18 ani are câte un copil cu cele două neveste: pe zgâția Vicky (cu Mary) și pe adolescentul Gavin (cu Barbara). Suntem deja în epoca internetului! Cei doi tineri se cunosc pe rețelele de socializare și vor să se întâlnească. Asta declanșează furia lui John, care face tot posibilul să împiedice întâlnirea lor *face à face*. Îl ajută în această direcție Stanley, vecinul și confidentul său care știa de înșelăciune. Scenele se succed într-un ritm delirant, un imbroglion antrenant, plin de savoare și dinamism comic. Se râde intens, poate uneori și forțat, miza spectacolului e atinsă cu asupra de măsură, actorii fac un tur de forță interpretativ de toată nostimada, până când aflăm că „înșelatele”, viclene, se cunoșteau între ele și au acceptat tacit infidelitățile lui John. Ba mai mult, bigamul John rămâne mască încă o dată în final, când află că cei doi tineri nu au același tată.

Pentru o comedie de situație precum aceasta, rolul ușilor în decor e esențial. Scenografa Eliza Labancz a repartizat 4 uși pe panoul din fundal și încă 2 laterale stânga, plus o scară spre apartamentul lui Stanley. Ieșirile și intrările sunt frecvente, ametoitoare, provocatoare de gaguri insolite. Paralelismul subdiviziuni-

lor spațiale (cele două apartamente din cartiere diferite londoneze) exclude orice convenție. Scenele se derulează simultan (mai ales în timpul convorbirilor telefonice) și asta nu prejudiciază cu nimic mersul acțiunii, dimpotrivă coagulează și ridiculizează tranziții conflictuale. Amorezul prins la mijloc, taximetristul John Smith, este interpretat de subțiraticul tânăr, poate prea tânărul Vali Popescu pentru un tată cu doi copii mari. Evoluția sa se menține constant în regim de extremă urgență și stresantă precipitare pentru ascunderea adevărului. Până în scena finală el transmite aceeași tensiune nervoasă generatoare de umor stenic. Ajutorul său întru camuflaj erotic este Stanley, interpretat de meseriașul în ghidușenii Ovidiu Crișan. Prezența lui în distribuție, precum și a lui Marian Negrescu în tatăl lui Stanley, ridică mult ținuta spectacolului. Introdus în scenariu cu rol de a înviora succesiunea evenimentelor, tatăl lui Stanley acaparează bună parte a aplauzelor în interpretarea zornăitoare și persiflantă a lui Marian Negrescu. Două găluște erotice, pline de viață, senzualism și umor par cele două metrese-soții Mary și Barbara, interpretate jovial de Doina Nemeș și Doina Șoproni. Alexandra Dușa în Vicky, o zvârlugă de fată veselă, neastâmpărată și Călin Mihail Roajdă în Gavin, veșnic nedumerit cu ceea ce i se întâmplă, întregesc distribuția și pigmentează cât pot atmosfera încinsă la maxim a comediei. Alternativ, în rolul tatălui lui Stanley și al lui Vicky joacă Miron Cornel și Raluca Radu. La toți actorii implicați în acest proiect se simte nerăbdarea de a juca, de a se dăruia scenei. Notă bună pentru atmosfera înțreținută în teatrul din Turda.

Esențial ludic by PlatformA

Silvia Suci

Dacă postmodernitatea a transmutat celebra formula carteziană „Cuget deci exist” în „Fac shopping, deci exist”, atunci existăm cu adevărat prin artă. Pentru că arta constituie un prilej pentru o paletă generoasă de meditații spațiale, temporale, contextuale sau financiare! Să punem arta în vitrine să o vadă toți, să o judece, să o aprecieze și să se încante!

Art House Gallery se constituie ca un spațiu-fenomen, un teren de mediere a operei de artă cu publicul ei, o pistă de lansare a operei către destinatarii ei de drept. Pentru că arta înseamnă atât succesul celui care o produce, cât și al celui care o deține! Pentru că arta înseamnă putere!

Expoziția *esențial ludic* propune patru artiști contemporani, reprezentanți ai Școlii de la Cluj, care au format de curând grupul PlatformA: Ioana Antoniu, Adriana Elian, Andor Kőmives și Radu Pulbere. Expoziția este deschisă din 15 decembrie 2017 în 15 februarie 2018 la Art House Gallery (Platinia Shopping Center, Calea Mănăștur nr. 2-6).

Lucrările Ioanei Antoniu formulează experiențe plastice care sporesc capacitatea extraordinară de înnoire a artei. Pictura este „îmbogățită” de accentele rafinate ale broderiei care personalizează spațiul tabloului, conferind un plus de vitalitate și imprimând compoziției o articulare aparte. Natura este legată prin numeroase țete vizibile și invizibile care se concretizează prin strălucirea și coloritul firului care se compune organic în structura plastică. Acesta produce la nivelul sensibilității receptorului efecte complexe, suscitând emoții și imagini și furnizând noi motive de comprehensiune. În operele Ioanei Antoniu există un soi de plenitudine a actului creației, o conștientizare a împlinirii personale la niveluri multiple, o bucurie de a împărtăși celorlalți actul creației.

Adriana Elian prezintă povești care realizează o legătură abia perceptibilă între lumea vizibilă

și lumea intuitivă, accesând diferite terase ale subconștientului. Privindu-i lucrările te întrebi dacă exprimă dorințe, vise, sau, pur și simplu, lumea fascinantă în care trăiește și la care ne face părtași. Tonurile de culoare conferă o ritmicitate care animă suprafața picturală, unificând elementele care întrețin sentimentul unui joc echilibrat de opoziții: Madona și Robocop formând o *Pietă* contemporană, capul *Micului Prinț* ivit dintre firele de iarbă și privind cu tristețe către planeta sa îndepărată, penajul baroc al lui Farinelli. De-a lungul carierei sale, Adriana Elian a sintetizat modul în care arta s-a dezvoltat de-a lungul istoriei, ajungând la o seamă de rezolvări plastice personale și particulare redată prin jocul de lumini și umbre sau compoziții „plonjate” care invită privitorul să ghicească personajele și să caute mesajul ascuns.

Andor Kőmives face exerciții de transformare a realității, trasând noi căi imaginarului: în lucrările sale, spațiul și timpul depășesc limita realității perceptibile, devenind infinite. Acestea îndeamnă la meditație și pun accentul nu pe subiectul reprezentat, ci pe senzația pe care o produce privitorului. Depășind orice constrângere exterioară, artistul se bucură de viață ca un copil, descoperind cu fiecare lucrare fantasticul, armonia, dar și dramatismul existențial. Elementele plastice se ordonează într-un complex figural și tonal, compunând o magie muzicală care ne invită să rezonăm cu o lume nouă. Unicornul aducător de vise, apelul la lumea copilăriei, iluzia unui înger pasager sau fluturele nopții - iată motive care descriu relațiile dintre personaje și invită privitorul la un dialog cu opera și cu lumea interioară a artistului care știe că este un mesager al îngerului creației.

În lucrările lui Radu Pulbere, structurile prind viață, iar formele plastice se grupează pentru a demonstra că fiecare percepe realitatea într-o manieră proprie. Coerența formală a obiectelor dis-

puse conferă unitate și diversitate spațiului pictural printr-un joc între abstract și figurativ. Artistul procedează la dez-asamblări și re-asamblări ale elementelor care populează suprafața tabloului într-un mod novator, înscriindu-se în tradiție, dar depășind-o, în același timp. Radu Pulbere nu se află în situația de privitor care transpune obiectiv realitatea, ci o trece prin filtre proprii, o reformulează, și o redă ca și cum ar fi parte din aceasta. Expresia ei se află în întreaga dispunere a tabloului: personajele devin centrul de atracție printr-o dinamică sesizabilă la nivelul corpului, transferată asupra mediului pe care îl animă - fie că acesta este terestru, aerian sau acvatic - și formează împreună o sinteză.

Ceea ce face din acești artiști un grup încheat este dedicația cu care fac pictură de calitate:

“*Pictura* este un liant între oameni, iar noi căutăm forma cea mai simplă de a împlini acest fapt, pentru că în lunga și bogata noastră activitate expozițională am suferit tocmai din cauza izolării noastre de cei dornici să ne cunoască povestea.

Ne dorim să deschidem porțile unui dialog între artiști și membrii comunității clujene și să clădim împreună o cetate, nu utopică, ci ideală. Vrem să aducem în actualitate vechiul spirit renescentist al Mecenei, cel care, prin puterea financiară pe care o are, face artele să înflorească și comunitatea să aibă un orizont mai larg decât disputele politice.

Ce altă dovadă mai elegantă de putere există, decât să deții luxul *Artei?!*” (PlatformA)

Urmare din pagina 36

Jenő Bartos – gnosticul modernist

a centrifugat aleatoriu toate nuanțele spectrului. În registrul uman, mitul și ficțiunea mai păstrează urmele sacralității originare, accesibile doar privirii vigilente a instanțelor creditate inițiatice (heruvimi, profeti, șamani, magicieni, cavaleri porniți în căutarea Graalului). „Al treilea ochi” se deschide prin introspecție și meditație, explorând sferile „nocturne” ale conștiinței. Iluminarea, clarviziunea, „vederea” dincolo de barierele convenționale sunt țintele supreme ale unei gnoze particulare, transpusă simbolic în registrul pictural. Ochiul (ciclopic, spiritual, scrutător în adâncime) devine leit-motivul multor lucrări – vehicul privilegiat al Sofiei (înțelepciunii) și cunoașterii de sine.

Cerebrală în esență, pictura lui Jenő Bartos degajează un rafinat parfum speculativ. În lucrările din ultimii ani, abstracția surclasează figurativul, conceptul temperează exaltările pasionale, dubiile și interogațiile exced rezoluțiile certe sau definitive. Care este „locul” nostru în lume? Există un singur univers? Sau mai multe? Realitatea, ficțiunea, imaginația își dispută, fiecare, „dreptul de

proprietate” într-o cetate ideală a spiritului, străbătută de „canale” ce străbat regnurile, conectându-le prin legături nevăzute. Privite astfel, lumile și personajele care le populează comunică, se întrepătrund și contaminează reciproc.

Optând pentru o pictură cu accente metafizice, Jenő Bartos pledează pentru calibrarea experienței artistice pe un vector al conștiinței edificante. Artistul nu este un cavaler al Apocalipsei, nici profet al neantului, ci însoțitorul generos, *călăuza* celui preocupat să (se) cunoască. Pictura devine astfel demers inițiatice, prilej de explorare a posibilității, de tatonare a diversității, dar și a intimității.

Poate contribui artistul la perfecționarea speciei sale, ori la „spiritualizarea” cadrelor ontologice în care, fatalmente, evoluează? Jenő Bartos ne sugerează că destinul artistului nu este separat de cel al operei sale. Viața poate fi discret „artisticizată”, după cum arta poate deveni un *modus vivendi*. Cum anume? Învățând a privi, deschizând curajos... ochiul.

Jenő Bartos Icoană (2011), guașă, tuș, 10 x 20 cm

sumar

editorial

Mircea Arman
Despre minciună 3

cărți în actualitate

Mădălina Agoston
Close-reading în rețea 5

Ștefan Manasia
Romanul lui Bobiță (Alex's Revenge) 6

Adrian Țion
Pe scurt despre *In brevis* 7

Monica Zamfir
Confesiuni despre un ultim roman, despre un roman al confesiunilor ultime... 8

bloc-notes

Ani Bradea
Editura Tribuna în 2017 10

comentarii

Vasile Zecheru
Catalogul Manuscriselor Mănăstirii Sinaia 12

poezia

Dumitru Velea 15

Vali Nicolae 16

Corneliu Octavian Rodeanu 17

Concursul „Ioan Slavici”

Mihai Victus
Ultimul sprint al alergătorului de ocazie 18

însemnări din La Mancha

Mircea Moș
Bătrânul soldat și moartea 21

religie

IPS Andrei
Pastorală de Crăciun 22

interviu

de vorbă cu poetul Mircea Ștefan (S.U.A.)
„Consider limba în care scriu, limba română, ca fiind una din limbile primordiale ale civilizației și sper că timpul îmi va da dreptate” 24

diagnoze

Andrei Marga
Cum abordăm identitatea națională? 25

eseu

Vistian Goia
Ulysse sau mitul căutării de sine 27

Geo Vasile
Octavian Soviany sau Don Giovanni în căutarea Sfântului Graal 28

social

Ani Bradea
Scurte călătorii în viitorul prezent 30

historia

Ion Igna
Drumul la Alba Iulia 31

traduceri

Giorgia Monti (Italia)
Buretele 32

muzica

Virgil Mihaiu
Tânăr și avântat: Mozaic Jazz Festival Sibiu (II) 33

teatru

Andreea Costea
Poveste din Transilvania/ Erdélyi Mese 34

Adrian Țion
Nerăbdarea de a juca 34

simeze

Silvia Suciu
Esențial ludic by PlatformA 35

plastica

Petru Bejan
Jenő Bartos – gnosticul modernist 36

plastica

Jenő Bartos – gnosticul modernist

Petru Bejan

Jenő Bartos

Beyond (2007), u/p.40 x 50 cm

Absovent al Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București, Jenő Bartos (n. 1945, în Zăbala, jud. Covasna) va accepta un prelung „refugiu” profesional în Iași, ostenind cu folos, preț de peste patru decenii, la pupitrul școlilor de profil artistic din capitala moldavă. Ca profesor la Universitatea „George Enescu” (din 1990), predă cursuri de compoziție, conduce doctorate, îndrumă tinerii spre înțelegerea limbajului artei, dar și spre „descifrarea” miracolului creației. Monumentalist de formație, excelează în lucrări ce mobilizează forme și simboluri de factură inițiativă, dispuse în paliere sugestiv-abstracte. În mai toate proiectele de până acum, se arată preocupat fie de edificarea omului în genere, fie de elucidarea sensurilor paideice, educative, ale artei.

Discret dar iscoditor, taciturn și meditativ, retractil în aparență, însă disponibil și convivial, Jenő Bartos face parte din categoria artiștilor exigenți cu ceea ce fac, privilegiind lucrul cumpănit și nu întâmplarea, proiectul bine fundamentat și nu precipitarea „expunerilor” facile. Pregătite cu migală, fiecare din expozițiile sale este o invitație adresată privitorului critic de testare a proprii-

lor dispoziții estetice, de tatonare a abilităților hermeneutice, dar și de reflecție aprofundată. Parcimonios cu aparițiile publice, artistul convertește în fapte propriul crez: „arta nu reproduce vizibilul, ci face vizibil”. Întrezărim aici, pe de o parte, un refuz al mimetismului reproductiv, devenit caduc de câteva secole, dar și o complicitate peste timp cu programul leonardian al picturii ca angajament al minții (*una cosa mentale*) sau ca exercițiu de luciditate. Este un fel de a spune că artistul nu reprezintă lucruri ci le creează, pariind pe „cărțile” inepuizabile ale ingeniozității și imaginației.

Aidoma unui gnostic reactivat în plină modernitate, pictorul ieșean ne propune să explorăm lumi neștiute, situate când *dincolo* de noi, când *dincoace*, în subteranele conștiinței, când *à rebours*, înapoi, la „vârsta de aur”, a miturilor de început, când să vizităm spațiile dispersate și imprevizibile ale imaginarului. În tablourile lui Jenő Bartos, suntem conduși spre „lumi paralele”, pentru a contempla din zbor, în imponderabilitate, „magia sferelor celeste”, cu rezonanța și amprenta lor specifice. Lumea se naște din intensități de culoare; Big Bang-ul, explozia cosmică inaugurală,

Continuarea în pagina 35

ABONAMENTE

Prin toate oficiile poștale din țară, revista având codul 19232 în catalogul Poștei Române sau Cu ridicare de la redacție: 30 lei – trimestru, 60 lei – semestru, 120 lei – un an Cu expediere la domiciliu: 39 lei – trimestru, 78 lei – semestru, 156 lei – un an. Persoanele interesate sunt rugate să achite suma corespunzătoare la sediul redacției (Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1) sau să o expedieze prin mandat poștal la adresa: Revista de cultură Tribuna, cont nr. R057TREZ21621G335100xxxx B.N. Trezoreria Cluj-Napoca.